

hakol

הקול

br. 106 srpanj / kolovoz / rujan 2008.
sivan/tamuz/av/elul 5768. / tišri 5769.



TJEDAN IZRAELA 2008



Fotografije s Tjedna Izraela u Zagrebu

SADRŽAJ

IMPRESSUM	Zagreb: Europski dan židovske baštine i kulture.....	4
Ha-kol 106.	Osijek: Dan židovske kulture i nasljeđa.....	6
srpanj-kolovoz-rujan 2008.	Sarajevo: Izložba Alfreda Pala	6
sivan/tamuz/av/elul 5768./ tišri 5769	Deveti europski dan židovske kulture	7
Glavna i odgovorna urednica	Tjedan Izraela u Zagrebu	8
Nataša Barac	Tjedan Izraela u Virovitici	9
Urednički savjet	Čestitka izraelskog predsjednika povodom Nove godine.....	10
Zora Dimbach, Živko Gruden,	Najveća židovska zajednica na svijetu živi u Izraelu.....	11
Tamara Indik-Mali, Damir Lajoš,	Pirovac 2008. - Pirovački ljetni kamp	12
Vera Dajht Kralj	Kako mi se svidio ovogodišnji Pirovac	14
Tehnička urednica	Novo putovanje kroz jevrejske ličnosti	15
Nataša Popović	Studentska smjena u Pirovcu	16
Priprema i oblikovanje za tisak	Konferencija o položaju Židova u Europi.....	17
Magen d.o.o.	Aktivnosti u Domu Lavoslav Schwarz	18
Ha-kol	Židovske žene - tema značajne konferencije u Dubrovniku.....	18
glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj	PAIDEA Project Incubator.....	20
Lektorica	Jewish Film Festival Zagreb širi se na regiju	23
Ivana Kurtović Budja	Izrael na Varaždinskim baroknim večerima.....	26
Izdavač	Foto izložba o Izraelu u Ludbregu.....	27
Židovska općina Zagreb,	"Rađanje Feniksa" - izraelska plesna skupina u Zagrebu.....	28
Palmotićeva 16, 10000 Zagreb,	Shlomo Mintz i Zagrebački solisti na Dubrovačkim ljetnim igrama	28
p.p. 986.	Amos Oz: Kako izliječiti fanatika	29
Tel: 385 1 49 22 692	Crtica iz povijesti vukovarskih Židova - obitelj Pfeffermann	32
fax: 49 22 694	Židovi u društvenom životu Ludbrega	36
e-mail: jcz@zg.t-com.hr	Između prošlosti i budućnosti ŽO Rijeka: Arminio Klein.....	39
uredništvo: hokol@net.hr	S raznih strana iz židovskog svijeta	41
Za izdavača	Sjećanja na Aleppo.....	44
dr. Ognjen Kraus	Umro bivši zapovjednik ustaškog logora u Jasenovcu.....	46
ISSN 1332-5892	Hoće li Washington Srbiji izručiti Petera Egnera?.....	47
Izlaženje Ha-kola finansijski potpomaže	Zašto je "anđeo smrti" 1960. izbjegao uhićenje?	48
Savjet za nacionalne manjine	Pronađen izgubljeni glavni grad hazarskog kraljevstva	50
Republike Hrvatske	Sjećanje na Muenchen u Pekingu.....	51
Pretplata	Beč dobio jednu od najvećih židovskih škola.....	52
100 kuna godišnje,	Muzeju Auschwitz-Birkenau treba hitna novčana pomoć.....	52
za inozemstvo 200 kuna.	Svitci s Mrtvog mora uskoro na internetu	53
Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:	Najveći svjetski židovski muzej uskoro u Moskvi	54
2360000-1101504155	Novi dokumenti u muzeju Anne Frank	55
Židovska općina Zagreb.	Otok Ellis - mjesto gdje je sve počelo	56
Devizni račun:	In memoriam Eva Grlić.....	58
Account owner: Židovska općina Zagreb	In memoriam Jakica Atias	61
Bank: Zagrebačka banka d.d.	In memoriam Ada Lučić.....	62
Account number: 2100018066	In memoriam Tvrtko Švob	62
IBAN: HR6423600001101504155		
Swift: ZABAHR2X		
Tisak		
Intergrafika	U realizaciji ovog broja sudjelovali su:	
Oblikovanje naslovnice	Mira Wolf, Nives Beissmann, Lajla Šprajc, Ljubo Ruben Weiss, Dean Friedrich,	
Vera Dajht Kralj	Dina Šosberger, Vera Mevorah, Saša Cvetković, Mirjam Reiner, Marija i Milana	
Na naslovnici	Cvetkov, Melita Švob, Paula Novak, Filip Kohn, Nataša Popović, Milivoj Dretar,	
Leipnikova Hagada, Altona, 1740.	Branka Vojnović, Dragan Damjanović, Vesna Domany-Hardy, Marijana Hajdić	
Kralj David	Gospočić, Zora Dirnbach, Oto Konstein, Lea Fuert-Kriesbacher	
Iluminacija i tisak Joseph Leipnik.	Svim suradnicima najtoplije zahvaljujemo!	

Židovska općina Zagreb pridružila se i ove godine obilježavanju Dana židovske baštine i kulture, koji je ove godine diljem Europe bio posvećen glazbi.

EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE BAŠTINE I KULTURE

U svim europskim sredinama gdje su se održale ili obnovile židovske općine, svake godine (od 2000. g.) prve nedjelje u mjesecu rujnu obilježava se Dan židovske baštine i kulture, takozvani „Dan otvorenih vrata“ s ciljem da se javnost upozna s vrijednostima židovske kulturne baštine te isto tako upozori na važnost koja se u židovstvu pridaje baštine, tradiciji i memoriji.

U vrijeme Holokausta uništen je i otuđen najveći dio materijalne baštine a zatrti su mnogi oblici nematerijalne, stoga se u više od tridesetak zemalja diljem Europe nastoji dostojno predstaviti očuvane ostatke ostataka umjetničkog stvaralaštva generacija i generacija predaka.

Židovska općina Zagreb od početka daje svoj doprinos sve židovskoj kulturnoj svečanosti.

Ovogodišnji zagrebački Dan židovske baštine i kulture posvećen glazbenoj baštini poprimio je oblik jednodnevnog festivala bogatog i raznolikog sadržaja. Program je počeo obilaskom zbirke Judaicae stalnog postava u MUO uz stručno vodstvo kustosice Arijane Koprčine, a nastavili smo u našoj zgradi otvaranjem izložbe u Galeriji „Milan i Ivo Steiner“ pod nazivom „Drevna glazbala i njihovi svirači“.

Danas znamo da je u staroj Judeji glazba igrala vrlo značajnu ulogu, ponajprije u jeruzalemskom hramu, ali i u raznim svečanim zgodama.

Kakva su bila drevna hebrejska glazbala? Kako ih oslikati? U tim istraživanjima pomogao nam je upravo kralj David, hrabri ratnik, omiljeni lik židovskih legendi, ali i pjesnik i glazbenik „dobar svirač u Izraelu“ kojemu se pripisuje autorstvo većine Psalama. Na našoj izložbi prikazan je na jednoj od srednjovjekovnih iluminacija kako svira harfu okružen životinjama koje je očito privukla njegova umiljata glazba. U Bibliji nailazimo na Psalme za koje se prema njihovu sadržaju može pretpostaviti da ih je David ispjevao u određeno doba života osobito za vrijeme njegova neprestanog sukobljavanja s kraljem Šaulom. U svom završnom 150. psalmu hvaleći B-ga, Kralj David poimence nabraja različita glazbala:

Hvalite Gospoda u Svetištu njegovu,

Slavite ga u veličanstvu svoda nebeskog!

Hvalite ga zbog silnih djela njegovih,

Slavite ga zbog beskrajnog veličine njegove!



Hvalite ga zvucima **roga**,

Slavite ga **harfom** i **citarom!**

Hvalite ga **plesom** i **bubnjem**,

Slavite ga glazbalima **zvonkima** i **frulom!**

Hvalite ga **cimbalima** zvučnim,

Slavite ga **cimbalima** gromkim!

Sve što diše

Gospoda neka slavi!

Davidova harfa

Sama Davidova harfa bila je osobito glazbalo.

Neki kažu da su joj strune bile načinjene od crijeva ovna što ga je Abraham na gori Moriji žrtvovao umjesto sina Izaka. Svirala je i bez Davida, na dodir vjetra. „Harfa je bila obješena iznad Davidova kreveta, a kad bi u ponoć sjevernjak zapuhao harfa bi se sama oglasila. Na to bi se David smjesta ustao i proučavao Toru do zore“ (Brahot 3b).

Neke od ikonografskih materijala pronašli smo u raznim izvorima kojima raspolaže naša knjižnica a koji su nam omogućili da skeniramo čitav niz slika, reljefa, mozaika i kipova otkrivenih po židovima hramova, palača i grobnica, srednjovjekovnih iluminacija od 13. do 17. st. u raznim knjigama i



Hagadama kao i na umjetničkim slikama starih i novih majstora poput Marca Chagalla i Ben Schana te smo na taj način uspjeli slikovno prikazati glazbala iz vremena Biblije, antike, srednjeg vijeka i na kraju glazbala novog vijeka.

U znak poštovanja i sjećanja na naše pretke izložili smo i portrete židovskih glazbenika u Hrvatskoj, neke od rijetkih notnih izdanja koja se čuvaju u pismohrani naše knjižnice kao i nekoliko šofara iz 19. st. neprocjenjive vrijednosti, koji su nekoć upotrebljavali rabini i kantori naše zajednice i koji su se nekim čudom i sačuvali.

Koncert pjesama na jidišu i hebrejskom

Nakon vizualnog, program Dana baštine nastavili smo auditivno - koncertom u auditoriju.

Na naš poziv ljubazno su se odazvali renomirani umjetnici, bariton Josip Lešaja, Marija Lešaja sopran koji su majstorski otpjevali ciklus od 13 ljubavnih narodnih pjesama na jidišu i hebrejskom jeziku, u glasovirskoj pratnji nama dobro znanog Marija Čopora, a koje je daleke 1924. godine zajedno s Salamonom Lövijem skupio i obradio Žiga Hirschler, jedan od najkreativnijih i najsvestranijih ličnosti u glazbenom životu Hrvatske između dva svjetska rata, a koji je tragično završio svoj život u jasenovačkom logoru smrti.

Posebnu pažnju publike izazvala je nadahnuta interpretacija Deset minijatura za glasovir Žige Hirschlera koje je izvela mlada pijanistica Kosjenka Turkulin koja s uspjehom završava

studij glasovira komorne glazbe na državnom konzervatoriju u Parmi i kojoj je to bio prvi javni nastup u Hrvatskoj.

Prevedene stihove pjesama s jidiša i hebrejskog uspješno je recitirao naš „kućni“ voditelj kroz koncert Adam Končić.

Nakon koncerta, poštujući našu dobru tradiciju, završili smo naš jednodnevni festival druženjem u klubu uživajući u židovskim specijalitetima iz židovske kulinarske baštine koje su nam i ove godine uspješno „spravile“ naše nenadmašne domaćice - Velika Marija, Mala Marija i Biba.

Na kraju zahvaljujem na pomoći i suradnji svim sudionicima naše male radne ekipe bez kojih ovakav zahtjevan projekt ne bi bilo moguće izvesti: Branku Poliću na glazbenoj suradnji, Juliji Koš za lijepi tekst u katalogu izložbe, Miri Altarac za engleski prijevod, Laili Šprajc za poetski prijevod stihova pjesama s hebrejskog, Dušku Štampaliji Herzlu za prijevode s jidiša (koji je nedavno začudno savladao), Saši Cvetkoviću (za sve vrste tehničkih usluga) kao i Sanji Zoričić Tabaković (Predstavnicu židovske nacionalne manjine Grada Zagreba) i Židovskoj općini Zagreb na financijskoj podršci.

Mira Wolf

Predsjednica Odbora za zaštitu židovske kulturne baštine i kursorica zbirke Judaicae ŽOZ-a



E. M. Lilien ilustracije iz knjige Psalama Berlin-Beč. 1908 Izdavač: Harz

OSIJEK DAN ŽIDOVSKJE KULTURE I NASLJEDA U



U prostorijama Židovske općine bila je otvorena izložba fotografija židovskih objekata te izložba knjiga pod nazivom "Knjiga - odraz židovske tradicije", na kojoj je, uz izložene primjerke Tore, Talmuda, Hagade, Enciclopedie Judaice, predstavljeno i nekoliko nakladničkih projekata osječke židovske općine.

Ove godine je program 7. rujna u našoj općini bio zaista raznolik. Nakon pozdravnoga govora predsjednika ŽOO-a Damira Lajoša, prisutnima je o značaju Dana židovske kulture govorio Darko Fischer.

Nakon toga nam je Velimir Čokljat, glumac HNK Osijek, govorio o životu i radu Lava Mirskog, značajnog osječkog dirigenta. Slijedila je njegova supruga, Ljiljana Čokljat, također glumica HNK Osijek, koja je otpjevala ariju iz mjuzikla „Guslač na krovu“. Oduševila je sve prisutne.

Za ovu prigodu su nam iz Belišća stigli zanimljivi gosti: gđa Silvija Kofer, voditeljica kulturnih djelatnosti u Belišću, koja nam je rekla nekoliko riječi o Sigmundu Rombergu (Rosenbergu) i njegovim djelima, kao i Valentina Gyerek i Zvonimir Iveković koji su nam izveli ariju iz Rombergova filma „Bijeli jorgovan“. Vrlo dojmljivo.

Kako je tema ove godine židovska glazba, a uz glazbu je vezan i ples, tako nam je naša mlada članica Dora Todorčić-Vekić pročitala nekoliko odlomaka iz knjige Nede Wiesler „Tekstom kroz ples“. Slijedila je šetnja kroz vrijeme i prostor uz židovsku glazbu (doduše s CD-a) i ples u izvedbi plesne skupine „Haverim Šel Izrael“. Komentar o ovom dijelu programa morat će vam dati netko drugi, jer ja kao voditeljica sigurno ne bih bila objektivna.

Ali jedno se sigurno može reći – program je bio bogat i raznolik, tako da je svatko mogao pronaći nešto za sebe.

Nives Beissmann

O značenju Dana židovske kulture nekoliko je riječi rekao i Darko Fischer iz osječke Židovske općine, istaknuvši kako židovska glazbena tradicija potječe još iz biblijskih vremena. "Kroz stoljeća je židovska glazba ostala bitan čimbenik židovske kulture, a svijetu u nasljeđe ostavila i brojne skladbe istaknutih umjetnika poput Felixa Mendelssohna, Jacquesa Offenbacha te glazbenika iz hrvatskih krajeva Sigmunda Romberga, Lava Mirskog ili Brune Bjelinskoga", napomenuo je Fischer.

IZLOŽBA ALFREDA PALA U SARAJEVU

Jevrejska zajednica BiH i Jevrejsko kulturno-prosvjetno i humanitarno društvo "La Benevolencia" također su obilježili Europski dan židovske kulture. Tom prigodom je u Galeriji "Novi hram" u Sarajevu otvorena izložba Alfreda Pala "Iskopišta i gorući grmovi".

Alfred Pal rođen je u Beču, 1920. godine, osnovnu školu završio je u Krakovu, a gimnaziju u Vukovaru 1940. godine. Po izbijanju rata i njemačke okupacije u travnju 1942. godine, skriva se na selo, a nakon toga, s krivotvorenom propusnicom, prelazi u talijansku okupacijsku zonu, da bi u studenom iste godine bio uhićen i deportiran u logor u Kraljevici, a zatim u logor na Rabu. Nakon kapitulacije Italije, postaje borac Rapskog židovskog bataljuna i sudjeluje kao partizan u borbama za oslobođenje. Kao karikaturist, u rujnu 1944. postaje članom ratne, a poslije i mirnodopske redakcije "Vjesnika", gdje ostaje do 1949. godine kada je kao, tobože, "politički nepodoban" zatočen na Golom otoku gdje uz kraći prekid (1950. godine), ostaje do 1954. Od 1970. do 1984. likovni je i tehnički urednik u Nakladnom zavodu Matice hrvatske u Zagrebu.

Prvu sliku Stražarska kula naslikao je na svoj 40. rođendan, 1960. godine. Od onda su nastali i ciklusi Stratišta (1961.), Letjelice, kažnjenici i dudovi (1969.), Logoraši, beštije i po koje stablo (1982.), Holokaust, pedeset godina poslije (1989.) i Gorući grm (2004.). Izlagao je na 15 samostalnih izložbi (Zagreb, Rijeka, Vukovar, Dubrovnik...) Godine 1974. primio je Nazorovu godišnju nagradu za grafiku.

DEVETI EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE

Deveti europski dan židovske kulture održan je u nedjelju 7. rujna u tridesetak europskih zemalja. Tema izabrana za ovu godinu bila je "muzika"; a javnost je pozvana da otkrije mjesto pjesme i muzike u judaizmu, kao i kulturološke razlike karakteristične za židovsku muziku ili židovski doprinos svijetu muzike.

Muzika je oduvijek imala važnu ulogu u židovskoj kulturi, još od biblijskog doba su se Židovi izražavali kroz pjesme koje su govorili o povijesti kraljeva i propovjednika, ili borbama i snovima, od generacije do generacije.

Liturgijska muzika kao i sekularna narodna muzika, popularne pjesme i plesovi neizostavni su dio židovskog nasljeđa.

Slovenija je treći put proslavila Europski dan židovske kulture. U tri grada - Ljubljani, Mariboru i Lendavi - organizirano je deset kulturnih aktivnosti koje su završile u Mariboru koncertom tradicionalne židovske muzike.

Počasni pokrovitelj bio je slovenski predsjednik Danilo Tuerk.

(prema internetskoj stranici European Association for the Preservation and Promotion of Jewish Culture and Heritage (AEPJ))

Židovska muzika može biti i vjerska i sekularna, to ovisi o njezinu sadržaju i funkciji.

Židovska muzika, koja je i popularna i vjerska, izvodi su u određenim trenucima u različitim fazama života, poput vjenčanja ili bar micve.

Osim toga, židovska muzika prati tradicionalne tekstove kao i narodne plesove i kazališne izvedbe različitih židovskih zajednica.

Židovska muzika je obilježena svojom kulturološkom različitosti. Većinom se radi o rezultatu muzičkih elemenata preuzetih iz drugih naroda i kultura, koji su zatim prilagođeni ukusu židovskih umjetnika i židovskim vrijednostima.

U povodu Europskog dana židovske kulture na velikoj sceni Narodnog pozorišta u Beogradu održan je 7. rujna koncert na kojem su djela židovskih europskih kompozitora izvodili eminentni srbijanski muzičari. Ulaz na koncert bio je besplatan, a izvođena su djela Felixa Mendelsohna, Maxa Brucha, Giuseppea Verdija i mnogih drugih.

Tri glavne struje u židovskoj muzici jesu:

Mizrahi ili orijentalna muzika, to je muzika židovskog naroda koji je tijekom stoljeća živio pored istočne i arapske kulture.

Aškenaska ili zapadna muzika, uključujući i Klezmer muziku iz istočne Europe, koja se iz istočne Europe proširila na ostatak Europe i Ameriku.

Sefardska muzika, koja potječe iz židovskih zajednica Mediterana.

Ukratko, židovski doprinos svijetu muzike vrlo je važan, počevši od klasične muzike, koja je označena međunarodno priznatim židovskim kompozitorima, muzičarima i dirigentima. Možemo, na primjer, navesti imena J. Fromentala Levya Halevya i Jacquesa Offenbacha, koji su bili poznati skladatelji 19. stoljeća ili velikog muzičara Arnolda Schoenberga.

Europska unija je 1999. godina donijela odluku o proslavi Europskog dana židovske kulture, koja se tradicionalno održava prve nedjelje u rujnu u gotovo svim europskim gradovima. Cilj je predstavljati najznačajnijih i prepoznatljivih dijelova židovske kulture koji su ostavili najviše traga i utjecaja na kulturu okruženja ili se predstavljaju posebnosti židovskog nasljeđa Europe.



The L.A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora

הקרן לחינוך יהודי בתפוצות ע"ש ל.א. פינקוס



Projekt JE4F (Jewish Education for Future)

Supported by the L.A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora, Israel.

Potpomognut je sredstvima L.A. Pincus fund for Jewish Education in the Diaspora, Israel.

Već dugi niz godina u Hrvatskoj se tradicionalno organizira Tjedan Izraela. I ove godine program je bio vrlo bogat i zanimljiv.



TJEDAN IZRAELA U ZAGREBU

Tjedan Izraela tradicijska je manifestacija koju ŽOZ organizira kontinuirano od 1999. godine u više hrvatskih gradova. Kako nam je želja židovsku i izraelsku kulturu približiti široj javnosti, program Tjedna Izraela svake godine obuhvaća različita kulturna događanja: koncerte, izložbe, scenske nastupe, promocije tiskovina, degustacije i sl.

Uspješno započetu suradnju sa Scenom Amadeo, nastavili smo i ove godine pa se tako program zagrebačkog dijela manifestacije odvijao upravo na Sceni Amadeo, u atriju Muzeja za umjetnost i obrt. Još jednom najtoplije zahvaljujemo na odličnoj suradnji!

U okviru Tjedna Izraela u Zagrebu održao se i Treći open air zagrebački klezmer festival uz sudjelovanje klezmer sastava iz Hrvatske, Poljske i Slovačke. Festival su otvorili Jewsersi. U svojoj su klasičnoj postavi (klarinet, gitara, cello i udaraljke) i u fenomenalnom ozračju, odsvirali koncert u maniri vrhunskih jazz glazbenika, u kojem su uz brojne improvizacije i solo dionice, ispremiješali tradicijske melodije s modernim glazbenim izričajima u najraznovrsnijim ritmovima.

Nastupe drugog dana, koji je bio u znaku Međunarodnog dana europske kulturne baštine, a kojem je ove godine tema bila glazba, malo je pokvarilo čudljivo vrijeme. Slovački septet iz Bratislave, jedini klezmerski sastav na ovom festivalu s vokalnim izvođačima, svoj je program temeljio na narodnim napjevima Balkana, u kojem su dominirale neke, publici već dobro poznate pjesme iz Rumunjske, Bugarske i Makedonije. Grupu čine kontrabas, udaraljke, klarinet, klavijature, harmonika i violina te vokalna solistica koju stalno ili povremeno prate i tri vokala svirača. Iako je njihov nastup na otvorenoj sceni tri put prekidao pljusak, publika se nije predavala.



Loše je vrijeme "premjestilo" drugi dio programa i klezmer iz Krakova u predvorje muzeja što se poslije pokazalo najboljim mogućim potezom. Trio klarineta, kontrabasa i harmonike, kojeg je publika već upoznala u dvije prošlogodišnje prigode, oduševio je prisutne. Odabirom novih skladbi, koji je uključio i obrade nekih Chopinovih komada, demonstriali su vrhunske tehničke i glazbene domete, a ukupnom je ugođaju doprinijela i fantastična akustika prostora. Svojim su muziciranjem prisutne ostavili bez daha, a odlazak sa scene nije im dopušten ni nakon dva dodatka.

Pored klezmer glazbe, mnogobrojni posjetitelji Tjedna Izraela imali su prilike uživati u kazališnoj predstavi *Hindus hoće u Bronx*, prema predlošku Izraela Horovitza, a u režiji Stefana Sablića. Angažirana drama iz 1968. o Indijcu koji se izgubio u Bronxu i postao predmet maltretiranja lokalnih nasilnika, prštala je beogradskim uličnim slangom, zabavljajući publiku. Komedija koja to nije, opravdala je očekivanja poznavatelja



domaćeg kazališta željnih novosti s uvijek aktualne scene istočnih susjeda.

Tjedan Izraela u Zagrebu završili smo koncertom u izvedbi naših gostiju iz Pariza, Isabelle Durin na violini uz glasovirsku pratnju Grégoirea Baumbergera. Predstavili su se zagrebačkoj publici programom koji uključuje autore koji su proželi klasičnu glazbu s jidiš napjevima, liturgijskom glazbom te hasidskim plesovima. Na programu su bila djela Brucha, Perlmana, Achrona, u Hrvatskoj rijetko izvođenih autora, tradicijske židovske melodije te dva Williamsova broja iz filma Schindlerova lista, u posljednje vrijeme sve češće rabljena u repertoaru svjetske klasične glazbe. Manje poznati kompozitori predstavljali su neobično harmonijsko i ritmično iskustvo za probranu publiku. Mladi glazbenici iz Pariza u potpunosti su ispunili očekivanja, pokazavši zavidnu tehničku i glazbenu razinu izvedbe, opravdavši sve veću popularnost njihova nosača zvuka s istim djelima pod nazivom Roman-tisme Hebraique.

Slovački klezmeri izveli su još jedan koncert na maloj sceni čakovečkog Doma kulture, a Jewsersi su oduševili publiku u Gradskom kazalištu Virovitica te Domu mladih u Koprivnici, koji je bio premalen da primi sve pristigle gledatelje.

Lajla Šprajc

I ove godine Židovska općina Virovitica uključila se u obilježavanje Tjedna Izraela u Hrvatskoj prigodnom priredbom.

TJEDAN IZRAELA U VIROVITICI

U subotu 13. rujna 2008. u nazočnosti više od 60 posjetitelja održan je u Gradskom kazalištu koncert grupe glazbenika iz Zagreba, grupe JEWERS koja je otprije poznata virovitičkoj publici po izvođenju židovske *klezmer* glazbe.

Prisutnima se, u ime Židovske općine Virovitica, obratila pozdravnim govorom dr. Vesna Žigman govoreći o 60 godina postojanja modernog Izraela pozdravljajući na početku prisutne s tradicionalnim židovskim pozdravom ŠALOM i ističući da se radi već o petom okupljanju u Virovitici povodom Tjedna Izraela u Hrvatskoj.

Ove godine – istakla je dr. Vesna Žigman – imamo poseban povod da kažemo koju riječ više o Izraelu, pradomovini Židova, za koju smo vezani emotivno, preko rođaka ili na druge načine. Naime, 15. svibnja 1948. godine pročitana je u Tel Avivu, u tamošnjem kazalištu, Deklaracija o proglašenju Države Izrael koja je usvojena na temelju odluke Ujedinjenih naroda i nakon povlačenja Britanaca koji su do tada imali mandatnu vlast nad Palestinom. Pročitao ju je legendarni Ben Gurion, prvi predsjednik izraelske vlade, čovjek koji je, uz pomoć svjetskog židovstva i zaslugom radišnih građana, presudno utjecao na razvoj zemlje u prvim, najtežim desetljećima modernog Izraela, koji je primio na milijune Židova iz cijelog svijeta, kao sigurna luka za progonjene Židove, posebno one koji su preživjeli Holokaust. Rekla je također da i danas Izrael, kao i prvog dana postojanja, vodi borbu za opstanak i da nažalost, nema mira na Bliskom istoku odnosno Izraelu prijete opasnosti, čak egzistencijalne. Izrael je danas moderno razvijena zemlja, s relativno visokim životnim standardom, razvijenom industrijom, poljoprivredom, turizmom, najviše hodočasničkim, zemlja u kojoj se mnogo sredstava izdvaja osobito za obrazovanje, zdravstvo i kulturu.

Odnose između Izraela i Hrvatske dr. Vesna Žigman ocijenila je dobrima - obilježavaju ih mnogi projekti i suradnja u raznim područjima (od poljoprivrede do vojne suradnje i turizma), na obostranu korist.

Pozvala je katoličke vjernike, koje je na skupu predstavljao fra Robert Perišić, gvardijan virovitičke župe, da posjete Svetu zemlju, običu Betlehem, Nazaret, Jeruzalem, znamenita biblijska mjesta te druge gradove i mjesta te se uvjere da je na većinom pustinjском i močvarnom tlu, izgrađena jedna bogata, lijepa i, posebno za turiste, vrlo zanimljiva zemlja.

Na kraju, istakla je, ostaje nada da će toliko željeni mir zavladati tom regijom te da će i Židovi i Palestinci odnosno Arapi umjesto sukobljavanja otpočeti život u slozi i suradnji.

Rastumačila je da je klezmer glazba vrsta židovske glazbe, a sam pojam dolazi iz prastarog aramejskog jezika. U aškenaskom židovstvu veže se za židovsku narodnu tradiciju, a nastala je u 15. stoljeću i povezana je s religioznom tradicijom. Ranije je ta glazba nazivana jidiš glazbom, a sam pojam

KLEZMORIM odnosio se na glazbenike. Klezmer glazba reafirmirala se u SAD-u 70-tih godina i označava isključivo instrumentalnu glazbu i od tada je klezmer glazba zanimljiv i među Židovima popularan glazbeni žanr. Repertoar klezmer glazbenika sastoji se najviše od pjesama koje se izvode na vjenčanjima i drugim proslavama.

Glazbenici su, pod vodstvom Nevena Tabakovića, izvođeci pored ostalog obaveznu Havu Nagilu, ovim koncertom židovskog jazza, oduševili malobrojnu publiku, a opaženo je da su izostali pozvani predstavnici Grada i Županije. Predsjednik ŽOV-a Željko Weiss pozvao je prisutne da nastave druženje i ono je produženo u restoranu «Dora», a glazbenici su počašćeni večerom u restoranu «MFM». Koncert i druženje financirala je, preko Židovske općine Virovitica, Židovska općina Zagreb.

Lj. R. Weiss

Dobrovoljni prilozi za Dom L. Schwarz u razdoblju od lipnja do rujna 2008.

Alice i Ivica Singer umjesto cvijeća na odar Tedija Fišera	.200,00
A. i I. Singer povodom Pesaha200,00
Vesna Domany – Hardy i Rajko Grlić	
u spomen na majku4.000,00
ŽO Dubrovnik povodom Roš Hašana10.000,00
Dragica Vajnberger5.000,00
Melita Švob u spomen na supruga Tvrta Švoba300,00
Žuži Jelinek umjesto cvijeća na grob Jeronima Stojića	...1.000,00
Žuži Jelinek umjesto cvijeća na grob Tvrka Švoba1.000,00
Korisnici Doma zaklade L. Schwarz umjesto cvijeća	
na grob Jakoba Atiasa1.870,00
Željko Đuračić500,00
Umjesto cvijeća na grob Jakoba Atiasa:	
Aglaja Puhovski100,00
Vera Zoričić100,00
Elza Goldner100,00
Branka Akerman100,00
Marija Tironi100,00
Ljerka Adelsberger100,00
Olga Vrbanac-Lovriček100,00
Slavica Rukavina100,00
Bora Kalebić100,00
Lili Antunac100,00
Ljerka Grubić100,00
Mila Ajzenštajn-Stojić100,00
Obitelj Weisz-Maleček200,00

Izraelski predsjednik Shimon Peres uputio je svim Židovima čestitku povodom nove 5769. godine, u kojoj između ostaloga, govori o problemima današnjeg svijeta te posebice o ključnim pitanjima Izraela i židovskog naroda.

ČESTITKA IZRAELSKOG PREDSJEDNIKA POVODOM NOVE GODINE

Zemlja mala poput Izraela nema druge mogućnosti nego da veličinu potraži u drugim aspektima. Ona mora istražiti snagu duha, dubinu vjere, smisao za inovacijom i skriveno obećanje znanosti.

Od svog početka, prije 60. godina, Izrael je dokazao da je usprkos nedostataka zemlje i vode, razvio jednu od najnaprednijih i najotpornijih ekonomija na svijetu. Suočen s izazovima koje su disproporcionalni s njegovom teritorijalnom i demografskom veličinom, kao i s egzistencijalnim prijetnjama, Izrael je usprkos toga ustrajao. To je bilo moguće kroz mobilizaciju izraelskih ljudskih resura i vojnom snagom. Izrael je pojačao svoju demokraciju i želju za mirom.

Izrael je prošao kroz sedam ratova u svojih šezdeset godina. Iako brojčano i vono slabiji, okrenuo se prema sebi. Pobjeda u ratu omogućila je Izraelu da trijumfira u svojim borbama za mirom i potpiše mirovne sporazume s Egiptom i Jordanom. Danas, Izrael nastavlja pregovarati s Palestincima, nikada ne gubeći nadu da će sklopiti mir s čitavim arapskim svijetom.

Promovirajući načelo mira i ostajući vjerni židovskoj etici "voli svog susjeda kao što voliš sebe", održavajući obrambeni sustav koji unaprijed predviđa opasnosti, i otpornu demokraciju koja je vođena moralnim vrijednostima naše tradicije, mi možemo dokazati da ono što nam je darovano na Brdu Sinaj nije izgubljeno u pustinji.

Ostvarenje cionističke vizije je priča koja je bila inspiracija i narodu i državi. Uspostavom Izraela židovski je narod zemlji povjerio ulogu očuvanja i razvijanja židovskog povijesnog nasljeđa, na moralnoj platformi, .



Odani našoj vjeri i vrijednosti *Tikkun Olam*, Izrael mora nastaviti igrati ulogu u suočavanju s globalnim izazovima sutrašnjice. Iako mali po veličini i broju stanovnika, moramo biti veći u polju znanosti i služiti kao svjetski laboratorij u potrazi za alternativnom energijom, većinom od sunca, kao bi se smanjilo zagađenje i osušiti močvaru petro-dolar koji hrani terorizam.

Čovječanstvo će morati proizvesti vodu kako bi se suočilo sa sve većim potrebama, kako bi se se spriječila žeđ i omogućio harmoničan i trajan razvoj čovjeka i priroda. Izrael predvodi u tom području i moramo nastaviti ulagati napore u toj potrazi.

Moramo također njegovati inovativni sustav obrazovanja koji se fokusira na načne razmišljanja i kapacitete, a ne samo na akumuliranje činjenica. Povijesna snaga židovskog naroda je bila, i mora ostati, usidrena na učenje i primjenu znanja.

Dokazali smo u prošlosti i moramo tako učiniti u budućnosti da židovski narod može biti vođa u prvim redovima modernosti i inovacije, kao bi se suočili s izazovima poput nasilja i široko ras-

prostanjenim terorom s kojim se svijet sada suočava.

Jednako tako, moramo se suočiti s izazovima s kojima se suočavaju židovske zajednice diljem svijeta, poput asimilacije, sve veće razlike između različitih zajednica i sve veće potrebe da se pojačaju veze između židovske mladeži u dijaspori i u Izraelu.

Upravo zbog toga što smo mali narod, židovski narod mora generirati veličinu koja je svojstvena ljudskim mogućnostima.

Rosh Ha'Shana Sameach!
Shimon Peres

PRILOZI ŽOZ

Rahela Weinberger
(Za Micva)400,00 Kn
Za dječji vrtić „Mirjam Weiller“
U spomen na moje drage roditelje
dr. Artura i Elzu Polak i seku Miru ..
.....500,00 Kn
Dr. Jelica Polak Babić



Dječji vrtić "Mirjam Weiller"
zahvaljuje na pomoći pri
realizaciji projekta Richness in
Diversity



Zahvala

Dječji vrtić Mirjam Weiller najtoplije zahvaljuje prof. Sabrini Horović i Židovskoj općini Dubrovnik na velikodušnoj donaciji povodom Roša Hašana.

Velika velika hvala dr. Jelici Polak Babić na donaciji!

Velika hvala i Šana Tova, Djeca i dode!

NAJVEĆA ŽIDOVSKA ZAJEDNICA NA SVIJETU ŽIVI U IZRAELU

Najveća židovska zajednica na svijetu od ove godine živi u Izraelu, dok se druga po veličini židovska zajednica nalazi u Sjedinjenim Državama, prema službenom izvješću Židovske agencije objavljenom povodom Roš Hašana.

U izvješću se kaže da u svijetu ima 13,3 milijuna Židova, od kojih 5,5 milijuna živi u Izraelu, a 5,3 milijuna u Sjedinjenim Državama.

Prema prošlogodišnjem izvješću Židovske agencije, tijela bliskog izraelskoj vladi, u SAD-u i Izraelu živjelo je po 5,3 milijuna Židova. Prethodnih godina više ih je bilo u Americi.

Prema novim statistikama, priljev useljenika u Izraelu i dalje je pozitivan, iako u zadnje vrijeme bilježi pad.

Uredništvo Ha-kola svim čitateljima želi sretnu novu godinu.

Lešana tova tikatevu!

U Izraelu i Sjedinjenim Državama živi više od 80 posto Židova u svijetu, dok je treća po veličini židovska zajednica u Francusko, s 490.000 članova.

Židovskim vjernicima u Hrvatskoj dobre želje povodom Roš Hašana uputili su i najviši dužnosnici Republike Hrvatske.

Pirovac je godinama za niz generacija židovske djece i mladeži s područja bivše Jugoslavije predstavljao pojam druženja, zabave, učenja, zajedništva - ukratko prekrasnog ljetovanja. Ta se tradicija nastavila i ove godine, kada se u Pirovcu ljevalo u čak pet smjena.

Pirovac 2008. - Pirovački ljetni kamp



“Živjeti od stare slave”, dobro je poznata i često važeća uzrečica. U tom kontekstu, zajednička ljetovanja židovskih zajednica doista imaju “staru” slavu i šarm - i po pamćenju, i po pričanju onih koji su ih isprobali.

Za Židovsku općinu Zagreb ta ljetovanja imaju posebnu vrijednost, koja leži u statističkom podatku, a koji kazuje da su se djeca s iskustvom tih ljetovanja, u skoro 100 posto slučajeva, kasnije aktivirala u radu općine, u nju zalaze kontinuirano do danas, doživljavajući je drugim domom. Većina je s godinama preuzela i ključne uloge u njoj; predsjednika, glavnih tajnika, pročelnika i članova pojedinih odbora i vijećnika.

Ljetovanja u Pirovcu započela su ranih sedamdesetih, izgradnjom vlastitog židovskog odmarališta zajednica bivše države, na po mnogima nesretnoj lokaciji, u plitkoj i neuglednoj uvali pirovačkog zaljeva. Odmaralište je od tog vremena doživjelo mnogo uspona i padova, od premalog kapaciteta do nezagrapnih nadogradnji, od projekta primjerenijeg Omladinskim radnim akcijama nego ljetnom odmoru do zatvaranja zbog rata početkom devedesetih, od prihvata izbjeglica do poprilične devastacije tijekom tih ratnih godina te od privremenog preuzimanja od strane

Već četvrtu godinu zaredom, uz velikodušnu pomoć donatora iz SAD-a, a posredstvom AJJDC-a, sedmodnevno ljetovanje poklanjamo djeci slabih ekonomskih, socijalnih prilika, ugroženih ili loših obiteljskih prilika ili drugim kategorijama djece kojima je pomoć najpotrebnija. Ljetovanje se poklanja skupini do 40 djece uz pratnju odgajatelja i stručnih osoba ustanove koja o njima skrbi, a o izboru koje diskrecijsku odluku donosi Ured ŽOZ-a. Podaci o ustanovi, djeci i bilo kakvi medijski izvještaji o tom projektu ne objavljuju se zbog zaštite privatnosti djece i njihovih obitelji.

države do povrata Židovskoj općini Zagreb s kraja devedesetih.

Odluka ŽOZ-a iz 2000. godine kojom se odobrava ponovno korištenje najmanjeg od tri objekta odmarališta za potrebe djece polaznika vlastitog dječjeg vrtića, bila je vrlo hrabra. Donesena je u ne baš pozitivnom ozračju uz mišljenje kako odmaralište treba prodati ili zamijeniti za drugu lokaciju, a zbog lošeg stanja, projekcije visokih ulaganja te zbog ionako, po nekima, katastrofalne lokacije, između Jadranske magistrale i pličaka koji više slični na korito neke od karlovačkih rijeka nego na Jadransko more.



Međutim, uspjeh tog ponovnog pokušaja, dao je zagovornicima Pirovca pravo na nove pokušaje te se proračun za obnovu odmarališta našao unutar proračuna ŽOZ-a. Najmanji je objekt renoviran već slijedeće godine, a na slijedeću fazu čekalo se još dvije. Pirovac se polako vraćao u život, uz dječji vrtić i obitelji, a ponovni pokušaji organizacije ljetovanja za djecu uslijedili su od 2004. godine. Niti žalosna zbivanja iz 2005. nisu imala utjecaj na ovaj projekt, koji je upravo te godine zaživio punim životom. Tada je konačno oživotvoren projekt Kampova u Pirovcu, upravo onako, kako je godinama bio pripreman i smišljan. Uspjeh tog ljeta, ponukao je organizacijsku skupinu da otvori vrata Pirovca izvan granica Hrvatske.



Ove se godine u Pirovcu ljetovalo u pet smjena

Ove je godine Pirovac radio u čak 5 smjena. U prvoj smjeni ljetovala su djeca u dobi od 5 -13 godina iz židovskih općina bivše Jugoslavije; Srbije, Makedonije, BiH i Hrvatske. Drugu je smjenu činila dobna skupina do 17 godina, a po prvi put u goste su stigla djeca s Kosova, iz Židovske općine Prizren, kojima su ljetovanje poklonili ŽOZ i AJJDC, upotpunivši respektabilan broj općina bivše Jugoslavije: Sarajevo, Travnik, Novi Sad, Beograd, Skopje, Osijek, Zagreb.

Treća je smjena bila rezervirana za studente, njih 37 iz deset zajednica zemalja bivše Jugoslavije i Bugarske. Četvrtu smjenu ustupili smo prijateljima iz mlade kršćanske zajednice, a petu smo poklonili skupini djece iz Hrvatske iz ugroženih obiteljskih ili ekonomskih prilika.

Ovogodišnji je rad odmarališta u Pirovcu započeo ranije no prošlih godina, krajem lipnja, a posljednji su gosti otišli sredinom rujna. Odlukom Vijeća s početka 2008. godine, ljetovanju obitelji pripao je trojedni termin u kolovozu.

Interes za organizirano ljetovanje bio je daleko veći od raspoloživih kapaciteta, a interes za obiteljska ljetovanja bio je manji od očekivanja. Ukoliko se ispune neophodni preduvjeti vezani uz preuređenje smještajnih kapaciteta, sljedeća bi sezona mogla donijeti daljnju internacionalizaciju kampa.

Za projekt kampova u Pirovcu godinama se, i to još od pokušaja revitalizacije iz 1999. do nedavno, nije našlo dovoljno materijalnih sredstava, kako bi se isti doveli na potrebnu razinu. U proteklih deset godina utrošeno je na obnovu objekata cca 500.000,00 kn što je zanemarivo u usporedbi s troškovima i značajem drugih projekata i programa realiziranih iz proračuna ŽOZ-a. Projekt Pirovačkog ljetnog kampa, originalan je, osmišljen unutar Židovske općine Zagreb, od strane organizacijskog *teama* koji čine članovi ŽOZ-a. U potpunosti je prilagođen potrebama i interesima određenih dobnih skupina, a uključuje intenzivno židovsko obrazovanje, stvarajući pretpostavke za odgoj i obrazovanje generacija koje će u budućnosti preuzeti upravljanje Općinom.

Projektom se za sudjelovanje u radu zajednice definitivno animiraju deficitarne dobne grupe, a poseban mu značaj daje i uspostava čvršćih i boljih odnosa sa zajednicama koje u njemu sudjeluju: djece, odgajatelja i drugih stručnih osoba te zajednica u cjelini. Ovaj je projekt, Vijeće ŽOZ-a 2007. godine proglasilo prioritetom, uz program Doma zaklade L. Schwarza i Dječji vrtić M. Weiller. Stoga je u pripremi i projekt novog odmarališta, realizacija kojeg će, nadam se, započeti po pripremi potrebne dokumentacije.

Vidimo se i sljedeće godine u najljepšem zaljevu na Jadranu!

Dean Friedrich
glavni tajnik ŽOZ-a

Dragi prijatelji,



S velikim zadovoljstvom, pozivamo Vas na našu drugu konferenciju koja pripada velikoj porodici 28-godišnje Limmud UK organizacije.

Ako ste bili s nama prošle godine ili ako ste bili na bilo kojoj konferenciji Limmud, znate da možete očekivati pravi židovski kaleidoskop - festival uma i duhovnosti.

Ako nikad niste bili na konferenciji Limmud, najbolje ćemo Vam objasniti ako kažemo - možete očekivati više od 15 predavača i 50 aktivnosti tijekom dva dana konferencije s više od 100 sudionika. Na programu ćete naći bogat spektar tema iz politike, povijesti, muzike, plesa, filma, umjetnosti, moći ćete izučavati židovske tekstove, prisustvovati talmudskim debatama i dr.

Ove godine uvodimo i program za obitelji, kao i za djecu i mlade. Naravno, postoji samo jedan način da saznate o čemu govorimo - to je da se prijavite i postanete dio obitelji Limmud Keshet!

Konferencija je jedinstvena. Ona je mjesto na kojem se Židovi različitih osnova i obrazovanja okupljaju kao zajednica. Ona predstavlja zajednicu u kojoj pojedinci od sudionika koji volontiraju prelaze u volontere koji sudjeluju.

Rok prijave za volontere je 1. listopada a za sudionike 30. listopada 2008. godine. Na formularu, koji možete pronaći u židovskim općinama ili na web stranici Limmud Keshet, možete vidjeti visinu participacije, u cijenu je uključen smještaj i obroci tijekom konferencije. Posebne pogodnosti nudimo obiteljima i sudionicima koji neće koristiti smještaj. Sudionici će biti smješteni u Hotelu Patrija, a program će se održavati u prostorijama Jevrejske opštine Subotica.

Dodatne informacije možete dobiti na našoj web stranici

www.limmud-keshet-exyu.org

ili na email:

info@limmud-keshet-exyu.org

Dina Šosberger
Kordinatorica projekta

Polaznici Nedjeljne škole Židovske općine Osijek marljivi su kao i obično. Za Ha-kol su svojim riječima opisali kako su se proveli na ljetovanju u Pirovcu.

Kako mi se svidio ovogodišnji Pirovac?

U Pirovcu je bilo super. Upoznala sam puno novih prijatelja i družila se sa starima. Hrana je bila OK. Najzabavnije je bilo kupanje u moru, naravno ono u odjeći, i završne igre.

Jedina stvar koja mi se baš i nije svidjela je jutarnje razgibavanje. No i pored toga je bilo lijepo. Nadam se da će na godinu biti jednako zabavno ili možda još zabavnije.

(Rebecca Beissmann)

Meni je u Pirovcu kao i svake godine bilo odlično. Ima sve više djece i tako upoznajem sve više novih prijatelja. Ima puno zaljubljenih parova i lijepo ih je promatrati.

(Inga Desančić)

Bilo je dobro, ali mi se nije svidjelo to što mi cure iz sobe nisu ništa govorile. Stalno su imale nekakve tajne. Super mi je bila Potraga za blagom i kupanje u odjeći.

(Sara Beissmann)

Veselim se Pirovcu svake godine. Dobro, da ne lažem – jutarnje razgibavanje mi nije jača strana. No ipak to ide uz sve ostalo, pa „što se mora, nije teško“.

Najbolje je bilo biti glasnogovornik dviju osoba, koje na kraju završe zajedno.

10 dana je premalo. Završe prebrzo. Tako da vas molim: Malo više dana slijedeći put.

(Maja Vizentaner)

Ove godine mi je bilo predobro. Došli su neki novi ljudi s Kosova, koji nažalost nisu znali ni engleski ni neki drugi nama blizak jezik. Ništa zato, imali smo prevoditelja, a i pantomima je bila od koristi.

Stekla sam opet nove prijatelje, i nove ljubavi, naravno.

Odlazak u grad je prekratak.

Jutarnje vježbe su nas razbuđivale.

Sve u svemu – bilo je super.

(Ana-Marija Pinter)

Moje ljetovanje u Pirovcu

Ove sam godine u Pirovac išla i kao madrihim i kao hanihim. U prvoj sam smjeni bila madrih, tj. bila sam pomoćnik madrihima. Vodila sam s Nives najmlađu grupu. Bilo je puno posla oko grupe, ali je bilo jako zabavno. Osim mene, Rebeka iz Makedonije je također imala grupu, koju je vodila sa svojom mamom. I obje smo vodile stanice. Ja sam s Nives bila u kuhinji, Rebeka je sa svojom mamom vodila čišćenje. Zajedno smo dijelile užine i za vrijeme obroka u brinule da sve bude u redu za našim stolovima.

Stvarno je bilo super imati svoju grupu. Dok sam radila s malima, super sam se zabavila.

U drugoj sam smjeni bila hanihim. Bilo mi je puno bolje nego u prvoj smjeni. Družila sam se s ljudima svoje dobi. U početku sam jedva čekala da idem kući jer mi je svega već bilo dosta, ali kasnije kada sam se malo privikla i prijateljila, bilo je super. Bilo je ludo i nezaboravno. Osim što sam se ludo zabavila, učila sam kako postati madrih. U parovima smo radili svoje radionice. Svaki je par dobio jednu temu koju je morao obraditi i predstaviti je grupi. Kada je došao red na mene, strašno sam se uplašila. Tresla sam se bez razloga od glave do pete.

Ali bez obzira na sve, ova je mi je godina bila najbolja. I voljela bih to ponoviti!!!

(Lea Kasabašić)

I ovoga ljeta naše odmaralište u Pirovcu bilo je prava hit destinacija! Pomno i dugo planirana prva dječja smjena, za djecu uzrasta do 13 godina, započela je već krajem lipnja u definitivno najljepšem odmaralištu na svijetu (J). Prema ocjenama velikih i malih, ovogodišnji kamp bio je odličan, zasigurno zaslugom svih onih koji su u njemu sudjelovali.

Prije svega najveća hvala svoj djeci što su i ovo ljetovanje učinili nezaboravnim!

Hvala Marini i Zoranu što su Pirovac svakodnevno živjeli i radili već nekoliko mjeseci prije samog kampa. Hvala Nives, koja nas je neumorno učila plesati u bilo koje doba dana, Žani koja je sa svojim novinarima pomno pratila svaki naš korak, Saši koji nas je neumorno razgibavao svako jutro, Maji koja je svakodnevno ukrašavala naše odmaralište inventivnim kreacijama, Pavlu koji je svojim humorom i iskustvom unio novi element u naša ljetovanja, Oliveri na nesebičnoj brizi za naše zdravlje, te Rebeci i Lei koje su s velikim entuzijazmom stjecale prva iskustva u radu.

Hvala našim kuharicama i teti Duški koje su naš boravak u Pirovcu učinili još ugodnijim i ljepšim.

Pirovac je uistinu više od ljetovanja! Ono je nezaboravno iskustvo kojega se sa osmjehom na licu sjećaju i sada već odrasli i ozbiljni ljudi. Čekamo vas i sljedeće godine u najatraktivnijoj uvali na Jadranu.

Lajla Šprajc

Djeca okupljena u dječjoj smjeni u Pirovcu došla su sa svih strana željna učenja i druženja. A naučili su puno toga...

Novo putovanje kroz jevrejske ličnosti.....

Pre četiri godine letnji kamp u Pirovcu bio je obnovljen nakon godina bivanja van službe. Od tada, prva smena otvorena je za najmlađu decu i funkcionalna je perfektno po modelu godina koje su daleko iza nas. Već drugu godinu za redom židovski letnji kamp u Pirovcu otvorio je svoja vrata za tinejdžere iz Srbije, Hrvatske, Bosne kao i sa Kosova. Kamp je ugostio 40 djece iz opština kao što su Osijek i Zagreb, zatim Novi Sad, Subotica, Travnik i Sarajevo. Po prvi put imali smo decu koja su došla čak iz Prizrena, s Kosova.

Ovog ljeta za njih smo pripremili lepo putovanje kroz razne jevrejske ličnosti, polazeći od biblijskih vremena, preko kraljeva, cionista, zatim heroja u periodu Holokausta, završavajući sa modernim izraelskim liderima. Za tih deset dana oni su imali priliku upoznati ove važne ljude, spoznati njihovu ulogu u judaizmu i njihov doprinos jevrejskom načinu života...

Prolazeći kroz temu kampa, deca su imala sjajan provod učestvujući u raznim kreativnim radionicama koje su se odvijale svaki dan. U umetničkoj radionici, pored toga što je grupa zajedničkim snagama realizovala veliki "Board Game" koji je kasnije igrao ceo kamp, deca su stvarala brojna jevrejsko i religiozno bazirana umetnička dela kao što su stripovi, ritualni objekti, figure itd. Što se tiče "Pirovac daily news"-koje je bilo ime Pirovačkog lista, napisanog i objavljenog od strane dece u Novinarskoj sekciji kao i "Pirovačke Vesti" TV varijanta, takođe snimljena od strane dece, gde su u oba rada napravljene odlični intervjui, kako sa decom iz kampa tako i sa vaspitačima raspravljajući o nekim bitnim jevrejskim i životnim pitanjima. Postojale su takođe sekcije kao što su muzička, dramska, i sportska koje su sve imale velikog uspeha.

Večernji programi odvijali su se svake večeri kada bi se ceo kamp okupio i sa fantastičnom energijom i entuzijazmom imao sjajan provod kako za decu tako i za vaspitače. Večernji programi pratili su temu kampa do kraja, pa su tako deca prvo večer uživala u vrlo zabavnoj predstavi koja im je predstavljala ličnosti sa kojima će se upoznati u danima koji će doći. Sledeći večernji program demonstrirao je njihovo znanje i interesovanje za Jevrejske simbole u veoma dinamičnoj igri sa stanicama. Pored logičkih i kreativnih igara koje su se tokom igre tokom kampa posebno treba pomenuti igru "Salatron" u kojoj su deca kroz sportske aktivnosti pokazala neverovatno timski duh i pozitivnu energiju. Zatim, igra "12 plemena Izraela" gde su deca pravila zabavne i kreativne ali potpuno verodostojne prezentacije plemena Izraelskih i naučili puno novih stvari.

Odlične pevačke sposobnosti kao i duh zajedništva demonstrirala su deca u kampu na "Karaoke večeri". Jednom je deci projektovan film "The birth of nation" (Rađanje nacije) koji prikazuje razvoj države Izrael i raspravlja o modernim problemima jevrejskog naroda i države Izrael.

Poslednje večer grupe sekcija su prezentovale svoj rad tokom kampa i puštale su se slike i filmovi snimljeni tokom kampa.

Za ovih deset dana jedna grupa dece pohađala je Trening program za vaspitače u kojem su zajedno radili na razvoju svojih liderskih sposobnosti, imali priliku prezentovati svoje prve aktivnosti, ali su takođe imali radionice o planiranu projekata u svojim zajednicama. U ovoj grupi bilo je dece iz Zagreba, Osijeka, Novog Sada, Subotice, Sarajeva i Beograda. Bilo je neverovatno gledati kako se grupa razvija u ovih deset dana, po pitanju timskog i programskog rada kao i razvijanju kreativnosti.



Iskustvo Pirovca

Svako leto već pet godina dolazim u Pirovac sa mojim starim i novim prijateljima iz raznih jevrejskih opština nekadašnje Jugoslavije. Svake godine se sve bolje osećam u kampu i naučim nešto više. n on us.

Sami Kabiljo (14, Sarajevo)

Prvi put u kampu

Ovaj raspust proveli smo jako lepo zahvaljujući vašem pozivu. Da nije bilo Vas verovatno nikad ne bismo videli Zagreb i Pirovac. Mnogo su nam se sviđali kamp, igre koje smo igrali, šabat koji smo proveli zajedno. Kamp je bio nezaboravna uživancija. Nećemo zaboraviti tople ljude što su nas voleli i družili se sa nama tokom tih 10 dana, stekli smo puno novih drugara i drugarica. Tih 10 dana ostaće nam u sećanju za ceo naš život. Nadamo se da ćete nas pozvati i sledeće godine, da ćemo se videti opet jer su vaši osećaji i velika volja ušli u naša srca. Nikada, nikada, nikada vas nećemo zaboraviti...

*Zehra-Besarta-Blerta-Blerton
iz Prizrena*

Letnji kampu Pirovcu doneo nam je svima osećaj jedinstva koji smo tako dugo zapostavljali sa savršenim dodiranjem jevrejske tradicije toliko bitnom za ove mlade generacije. Veliko je zadovoljstvo za sve nas što smo imali priliku i ove godine družiti se sa ovom sjajnom decom iz svih krajeva bivše Jugoslavije i možemo se samo nadati da će i sledeća godina biti dobra koliko i ova.

Vera Mevorah i Dina Šosberger

Jedna od zanimljivijih smjena u Pirovcu svakako je bila i ona studentska. Pročitajte što su sve naši studenti radili i naučili.

Studentska smjena u Pirovcu



Druga godina studentske smene u letnjem kampu u Pirovcu bila je veliki izazov. Odlučili smo da pitamo studente da oni vode aktivnosti u kampu. Više od deset studenata učestvovalo je u pravljenju programa i njegovoj realizaciji. Ovo su neke od sekcija i predavanja koja su bila održana: "Jevrejski doprinos svetskom kriminalu" i Parašat hašavua koje je vodio Duško Štampalija (Zagreb), zatim "Instrumenti Hrama" Jovana Stojanović (Beograd), "60. godina izraelske muzike" Neven Tabaković (Zagreb), takođe dva predavanja na temu "Uloga žene u Judaizmu kroz vekove", Vera Mevorah, Andrea Štajner-Milojević (Beograd) i Dina Šosberger (Zagreb). Bilo je tu i predavanje Borisa Taševskog (Novi Sad) na temu "Jevreji u svetu kompjutera".

Veoma smo ponosni što smo imali čast ugostiti predavača profesora Miriam Rainer sa njenim predavanjem o jevrejskoj i izraelskoj umetnosti. Pored ovih predavanja studenti su u ponudi imali opcionalne aktivnosti kao što su Samo-odbrana Saša Cvetković (Zagreb), Izraelski plesovi Andrea Štajner. Najinspirativnija radionica ove godine bila je "Pirovac online", gde su učesnici isplanirali web stranicu za omladince i studente sa područja bivše Jugoslavije, koja je već postavljena na mrežu i vrlo skoro će raditi punom parom.

Večeri su bile rezervisane za blage i zabavne aktivnosti od upoznavanja preko pevanja na Karaokama, igranje Board Game-a, filmskih večeri, kvizova, roštilja itd. U slobodno vreme učesnici bi uživali na plaži, igrajući karte,

pričajući, probavajući se u vodenim sportovima itd.

Bilo nas je 37 iz 10 zajednica iz Zagreba, Osijeka, Splita, Beograda, Novog Sada, Zrenjanina, Sombora, Tuzle, Skopja i po prvi put imali smo i učesnika iz Bugarske, koji se sjajno uklopio!

Neki od naš prvih put su imali priliku prisustvovati Šabat službi i večeri. Bilo je pozitivno videti kako to možemo sami i kako konstantno učimo jedni od drugih.

Ova godina kampa ostavila je snažan utisak na sve njegove učesnike, pokazujući da možemo preuzeti odgovornost za programe, da možemo zajedno stvarati projekte i da vidimo našu budućnost zajedno...

Dina Šosberger i
Saša Cvetković

Utisci iz kampa

"Prvi put kada sam bila u letnjem kampu u Pirovcu bila sam premlada da bih shvatila njegov značaj. Moji roditelji su odlazili tamo svake godine tako da sam kroz svoje celo detinjstvo slušala priče, ali se nisam mogla poistovetiti sa njima čak ni nakon gledanja snimka u kojem moj jednogodišnji brat pokušava da ušeta na široko poznatom (i mladim i starim kamperima) molu u more metar ispod njega. Bio je spašen i 22 godine kasnije imao je priliku kao i ja da sa tog istog mola "ušeta" u more bez ikakve opasnosti po sopstveni život. Za tih 22 godine mnogo se stvari dogodilo kako nama lično tako i u našim domovinama i u nekim momentima ponovno okupljanje izgledalo je



nemoguće. Da nije bilo ljudi kao što su Saša Cvetković (Zagreb) i Dina Šosberger (Zagreb) kao i mnogih drugih koji su imali energije i volje da naprave od ponovnog otvaranja Pirovca za studente stvarnost svi bismo bili na gubitku. Ovaj kamp je za toliko nas bio zabavljivi dom koji smo osetili momenta kad smo zakoračili u njega. Prijateljski stavovi i otvorena komunikacija u svim temama i pitanjima bitnim za nas; Puno zabave, obnovljena stara i stečena nova prijateljstva; more i fantastična "domaćinska" atmosfera, neke su od stvari koje čine ovaj mali kamp na Hrvatskom primorju jedinstvenim po svim merama i moje je veliko zadovoljstvo i privilegija biti deo njega."

Vera Mevorah (Beograd)



Prvi put u kampu!

Nakon toliko priča o mestu zvanom Pirovac, došle smo u ovaj kamp po prvi put.

Nismo mogle ni zamisliti da ćemo se toliko dobro provesti. Sve je bilo odlično organizovano, prisustvovala smo raznim aktivnostima i radionicama kao što su Izraelski plesovi, sportske aktivnosti i sjajnim večernjim programima, ali smo takođe imale dovoljno vremena da dobijemo finu boju od sunca i da plivamo. U isto vreme smo puno naučile i sjajno se zabavljale. Obnovile stara prijateljstva i stekle nova.

Jedno stvar je sigurna, bez mnogo razmišljanja sledeće godine se vraćamo!

Marija i Milana Cvetkov,
Jevrejska opština Zrenjanin



Ponovo u Pirovcu...

“Kad sam sišla sa autobusa u centru Pirovca, naspram samoposluge (setila sam se odmah kako smo tamo željni slatkiša kupovali čokoladu...) srce mi je brže zalupalo od uzbuđenja dok sam u glavi istovremeno zbrajala i oduzimala godine. Dakle, prošlo je verovali ili ne 27 godina od kad sam poslednji puta bila ovde...ili, kako je voditeljica emisije *Prizma* zagrebačke TV, Hana Gelb, koja je posle snimala emisiju o studentskoj smeni – rekla “više od četvrt stoljeća”! Strašno!!!

Sve je na prvi pogled izgledalo isto – a i nije. Naše staro Zlo selo je postao gradić sa parkinzima, pekarama, picerijama, tržnim centrom i apartmanima za izdavanje...Potražila sam odmah kafanu “Lukicu” – ali, rekoše mi, nema je više – tu je pet novih...Plažom sam nastavila do odmarališta – i tu je već sve bilo poznato, ali naravno tek se polako vraćalo u sećanje iz velike daljine: stalno sam morala da proveravam šta je isto i sta nije, čega se sećam, a čega ne – pa ipak sam ovde provela sva moja studentska leta...kao i mnogi od vas koji čitate ove redove - i da znate da ste mi bas nedostajali u tim trenucima!

Ali, što je bilo lepo – otkrila sam na molu, u trpezariji, na predavanjima i kulturnom programu “neke nove klince” (čak više ne i klince, ha, ha...). I oni, verovali ili ne – isto igraju karte i piju pivo, plešu izraelske plesove, nedolaze na predavanja i traže repete hrane, voze se u sandolini (jedna od kojih još uvek tone) i idu u grad u vreme popodnevnih aktivnosti...A što me je naročito obradovalo, njih 40tak – koliko je brojala ovogodišnja studentska smena – došlo je iz Skopja i Novog Sada, Zrenjanina, Sombora, Beograda, Osijeka, Splita i Zagreba...”

Mirjam Rainer

Udruga osoba koje su preživjele Holokaust u Hrvatskoj, organizirat će sredinom listopada u Zagrebu veliku dvodnevnu konferenciju srodnih organizacija iz čitave Europe, na kojoj će se raspravljati o položaju Židova u današnjoj Europi

KONFERENCIJA O POLOŽAJU ŽIDOVA U EUROPI

Organiziranje te konferencije velika je čast ali i obaveza, koju smo preuzeli kao i Melita Švob, koja je potpredsjednica Svjetske i tajnica Europske organizacije preživjelih žrtava Holokausta.

Radi se o veoma važnoj konferenciji koja bi trebala osamostaliti, učvrstiti i ojačati organizacije europskih Židova koji su preživjeli Holokaust i danas žive u zemljama zapadne, srednje i istočne Europe, u različitim uvjetima i odnosima.

Ujedinjena Europa, u koju ćemo i mi uskoro ući, zahtijeva velike promjene u njezinim, osobito novim zemljama članicama, koje će sigurno imati utjecaja i na položaj Židova u Europi. To su pitanja njihova statusa, zaštite, prava, vraćanja imovine, socijalnih davanja, jednakih mirovina Claims-a i konačno njihova predstavljanja u europskim organizacijama i tijelima.

Nastojali smo da na konferenciji u Zagrebu sudjeluje što više zemalja, osobito iz ovog dijela Europe, ali naravno, ograničeni smo sredstvima i vremenom.

Naravno da se u samo dva dana, preko vikenda, koliko će konferencija trajati, neće moći podrobno raspraviti o svim pitanjima i projektima, ali to je prvi i važan korak. Zaključci naše europske konferencije bit će već raspravljani na slijedećoj Svjetskoj konferenciji koja će se u studenome ove godine održati u Washingtonu.

Židovska općina u Zagrebu nam je omogućila održavanje konferencije u njezinim prostorijama u Palmotičevoj 16 i pomogla u organizaciji, a pomogli su i JOINT, predstavnici nacionalnih manjina u Hrvatskoj i naše organizacije seniora, žena i omladine.

Sudionike koji stignu u petak pozvali smo na službu u sinagogu i šabatnu večeru u Općini. U subotu smo predvidjeli posjet Jasenovcu, jer se radi o osobama koje su i same prošle kroz logore i stradanja, a poslije podne predviđeno je razgledavanje grada.

Radni dio konferencije počinje u nedjelju 12. listopada ujutro u 9 sati i pozivamo Vas da dođete, čujete interesantna predavanja i upoznate predstavnike drugih organizacija i Holokaust preživjele.

To je skromna i radna konferencija na kojoj će zanimljiva predavanja održati Max Arpels Lezer, predsjednik Europske organizacije (Amsterdam), dr. Karmela Belinki iz Helsinkija i Gillian Gold predsjednica Europske organizacije židovskih žena (London).

Melita Švob

Aktivnosti u Domu Lavoslav Schwarz

Prošlo je vrijeme ljetnog zabušavanja i u Domu su punom parom krenule sve redovne aktivnosti. Proradila je nova telefonska centrala koja je omogućila biranje broja izravno u sobu korisnika. Prva četiri broja svima su nam zajednička - 2394, dok su posljednja tri jednaka broju sobe. Ako ne znate broj sobe ipak najprije nazovite centralu na 2394-100.

Ponovo se okupila likovna grupa pojačana nekim novim članovima. Probe zbora su redovite, jer skoro će Roš Hašana i treba ponoviti prigodne pjesme. Rekreativna gimnastika se provodi redovito, a dvorana je obogaćena s dva poklonjena sobna bicikla.

Među korisnicima i među zaposlenima se osjeća uzbuđenje i užurbanost. U tijeku je veliko čišćenje, a posebno uređenje parka, sve kako bismo što ljepše ušli u novu godinu.

Odmah poslije Roš Hašana, 1. listopada odlazimo u grad, na Trg bana J. Jelačića kako bismo bili dijelom događanja koje organizira Grad Zagreb povodom Dana starijih osoba.

U nedjelju 12. listopada ugostit ćemo sudionike Europske konferencije preživjelih žrtava Holokausta, a 14. listopada posjetit ćemo grob Lavoslava Schwarza u mirogojskim arkadama, povodom 102. godišnjice njegove smrti.

Planiramo još niz aktivnosti o kojima ćete moći redovito čitati na web stranici ŽOZ-a.

Paula Novak

U Dubrovniku je u Centru za Mediteranske studije od 19. do 22. kolovoza održana značajna međunarodna konferencija posvećena socijalnoj i kulturnoj povijesti Židova na istočnim obalama Jadranskog mora. Na konferenciji je, među ostalima, govorila i Melita Švob.

ŽIDOVSKÉ ŽENE - TEMA ZNAČAJNE KONFERENCIJE U DUBROVNIKU

Ovogodišnja konferencija bila je sedma po redu, a organizira ju svake druge godine u Dubrovniku prof. Ivana Burdelez. Svaka je konferencija posvećena nekoj značajnoj temi, ovoga puta tema je bila "Židovske žene".

Ova je konferencija organizirana zajedno s "Moshe David Gaon Centre for Ladino Culture" na sveučilištu Ben Gurion u Negevu i "Ottoman-Turkish Sephardic culture Research Center" iz Ankare. Predviđeno je objavljivanje radova u renomiranom časopisu koji izdaje sveučilište Ben Gurion .

Sudjelovali su, osim istraživača sa spomenutih sveučilišta, još i istraživači iz Kyrene, Zaragoze, Barcelone, Lisabona, Pariza, Trieria, Madrida, Verone, Istanbula, Tel Aviva, Jeruzalema, Haife, Londona, Washingtona, ali i Zagreba, Beograda, Ljubljane i Zadra.



Šteta što nije bilo prevoditelja koji bi pomogli u razumijevanju brojnih izvanrednih predavanja na španjolskom i ladino jeziku. Nisu prevedene ni biografije i sažeci koje su predavači priložili.

Konferenciju su na otvorenju pozdravili:

Rektor sveučilišta u Zagrebu prof. A. Bjeliš te prof. Z. Kovač koji je održao i uvodno predavanje, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj Shmuel Meiom, biskup Dubrovački msgr. Ž. Puljić, predstavnici grada Dubrovnika i Županije prof. Mira Buconić, predsjednica Židovske općine Dubrovnik prof. Sabrina Hororovic te direktori univerziteta-suorganizatora - prof. Tamar Alexander (Ben Gurion University Negev), Karen Gerson Sarhon (Istanbul), Yehoshua Salti osnivač Centra za Ladino studije na sveučilištu Bar Ilan (Izrael). Nažalost u ime Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa nitko nije došao.

Na konferenciji su sudjelovali akademici, direktori centara, profesori ali i velik broj mlađih suradnika, doktoranata pa i studenata. Bili su nazočni pisci brojnih knjiga i radova, ali i oni kojima je to bio prvi „nastup” na jednoj međunarodnoj znanstvenoj konferenciji

CENDO je sudjelovao na konferenciji

CENDO je također sudjelovao na konferenciji. Melita Švob, Ana Hermanović i Mateja Gospodinović održale su predavanje na temu “Židovske žene u Holokaustu”, koje je održano u sekciji: «Holocausto y la resistencia aspectos femeninos», pod predsjedanjem akademika Gerarda Nahona sa Sorbonne.

Začuduje da smo tako važnu temu o židovskim ženama obradili samo mi i Schmuël Rafael, koji je govorio o židovskoj sefardskoj poeziji u Solunu koja spominje Holokaust.

Ovo predavanje, uz brojne dokumente i autentične fotografije, moglo se relativno brzo pripremiti, jer CENDO već desetak godina istražuje židovske žene, a Melita Švob je prije u Institutu za migracije i narodnosti vodila projekte o ženama u migraciji.

U tehnici «power pointa» prikazane su 43 stranice na engleskom jeziku. Izabrali smo taj pristup, jer nam je omogućio da u kratko vrijeme, ograničeno za predavanje, prikazemo velik i kompleksan materijal, koji je vrijedno ovdje ukratko rezimirati.

Uvod

Samo se u Holokaustu ciljano i sistematski ubijalo žene i djecu, jer nosioce budućih generacija trebalo je prema nacističkim ratnim zakonima uništiti. Više od 50 posto žrtava Holokausta bile su žene.

Citirani su rasni zakoni u NDH

Slijedeći «blok» odnosio se na **Život židovskih žena u Hrvatskoj prije Holokausta**, njihove organizacije, aktivnosti, obiteljski život, a mnogo se autentičnih fotografija pokazalo iz aktivnosti djevojačkih cionističkih društva.

Konferencija je praćena koncertima, razgledavanjem grada i posjetom poznatoj sinagogi i Židovskom muzeju u Dubrovniku gdje nas je dočekala ljubazna predsjednica Židovske općine u Dubrovniku prof. dr. Sabrina Horović.

Holokaust u NDH

Naglašeno je postojanje logora za žene i djecu u NDH uz opise, dokumente i fotografije iz Đakova, Loborgrada, Stare Gradiške, Tenje te Jasenovca.

Posebno su obrađeni logori u talijanskoj zoni NDH

Pokazali smo i slike iz **dječjih logora** kao i sliku djece koja su iz Splita spašena slanjem u Palestinu.

Stradanje žena u logorima i getoima

koje je specifično i u nekim segmentima se razlikuje od stradanja muškaraca u Holokaustu, vezano uz biologiju, reprodukciju, materinstvo i nekadašnju tradicionalnu ulogu žena u židovskim obiteljima i zajednicama.

Smještaj u » Dormitoriju» koji je sada uređen, bio je kvalitetan, hrana obilna i raznovrsna, kulturni program izvanredan, a završna večera u Cavtatu kao i uvijek kruna događanja.

Žene u partizanima i u antifašističkom otporu

bile su također tema uz dokumente, podatke i fotografije.

To je bila prilika da znanstvenu javnost upoznamo sa



Židovima Hrvatske u antifašističkom otporu

u Židovskom rapskom bataljunu, partizanskim bolnicama, liječnicima i medicinskim sestrama te konačno s narodnim herojima.

Ponašanje žena

u uvjetima logora, gladi, mučenja, ponižavanja, sterilizacije, eksperimenata, silovanja, razdvajanja od djece, teškog rada pa i prostitucije.

Održavanje vjere i solidarnosti

u logorima i getoima - briga za starije, djecu pa i muževe koji su se često skrivali – preuzimanje nove uloge u preživljavanju obitelji.

Situacija u DPS logorima u Njemačkoj

nakon završetka Drugog svjetskog rata.

Nakon Holokausta

od oko 35.000 židovskih žena u tadašnjoj Jugoslaviji pretpostavlja se da je preživjelo samo oko 7.000, a nakon velike alije (1948. – 1952.) ostalo je samo oko 2.500. One se organiziraju u Koordinaciju u Beogradu.

Nakon osamostaljenja Hrvatske, osnovana je **Unija židovskih žena Hrvatske** koja djeluje i danas.

Na kraju su fotografijama «dočarane»:

Sadašnje aktivnosti židovskih žena Hrvatske

Smatramo da je izuzetno važno da naša zajednica sudjeluje na znanstvenim, stručnim i organizacijskim sastancima i konferencijama, a osobito je važno da aktivno uključuje i što više naših kvalitetnih mladih članova.

Melita Švob

Naš stalni suradnik Filip Kohn iz Rijeke ovog je ljeta deset dana sudjelovao na židovskom seminaru u Švedskoj. Pročitajte što je sve radio, vidio i naučio.

Paidea Project Incubator (Stockholm 03. - 13. kolovoza 2008.)



Bila je to samo jedna obična vruća ljetna subota kada sam polazio na put na seminar "PAIDEIA Projekt Inkubator" koji se održavao u Stockholmu. U podmaklo subotnje popodne ušao sam u autobus za Zagreb, gdje sam imao dogovorenu večeru s jednom prijateljicom, a poslije večere planirao sam otići na aerodrom taksijem. Cijelu noć na Plesu sam prokunjao pokušavajući spavati ili hodao gurajući kolica sa stvarima baš kao Forrest Gump u istoimenom filmu. Kad su se šalteri otvorili čekirao sam kartu i spremao se za ulazak u avion. U avionu uspio sam malo odspavati nakon neprospavane noći i popiti kavu - dvije i nekako doći k sebi. Da bi došli do Stockholma, morali smo sletjeti u Muenchenu te tamo promijeniti avion.



Na samom kraju htio bih puno zahvaliti Paidei jer su me pozvali; zahvaljujem svim ovogodišnjim profesorima i učesnicima seminara Paidea project incubator. Posebno bih istakao ljubaznost i neumornost Irit Klein «Katica za sve» i Dini Šosberger koja mi je puno pomogla praveći mi društvo tako daleko od kuće.

Otprilike u 11 sati ujutro sletjeli smo na stockholmski aerodrom Arlando, gdje smo presjeli na Arlando expresss da bi stigli što prije u centar. Iskrcao sam se na glavnoj stanici po imenu T- central, pa sam polako krenuo pješice prema cilju, a to je bila adresa Nybrogatan 21. Hodajući Stockholmom uz pomoć karte i mape te uz pomaganje ili odmaganje srednje jakog vjetro nekako sam uspio pronaći ulicu Nybrogatan, ali nikako i ulaz na broju 21. Neko vrijeme sam se nervirao a onda sam počeo sistematski tražiti i napokon uspio naći ulaz broja 21, otipkati šifru i ući u prelijepu starinsku zgradu u kojoj kao da je vrijeme stalo prije 100 – 150 godina. S velikom torbom, ruksakom i malom torbicom popeo sam se na drugi kat i pozvonio na vrata na kojima je velikim plavim slovima pisalo "PAIDEIA". Nekako sam sve što sam nosio uguirao unutra i potražio nekoga tko nas je trebao dočekati. Odnekud se pojavila Irit pozdravila me i posjela da se odmorim. Nakon nekog vremena pojavio se i Markus iz Engleske.

Preuzevši ključeve od spavaonica, potrebne kartice i ostalo Markus i ja pošli smo prema spavaonicama, to jest on je pošao a ja sam bio toliko umoran i iscrpljen da sam išao mehanički za njim i slijedio ga. Spavaonice su bile smještene u dijelu Stockholma koji nosi ime Lidingo a udaljen je od središta grada tri stanice podzemne željeznice i još pet stanica autobusa. Zbog te udaljenosti kad bi ujutro došli u centar u Paideu ne bismo se više vraćali sve do navečer kada bi se u svojoj sobi otuširali i legli na spavanje.

Dva-tri sata poslije našli smo se u centru Paidei da bi prisustvovali svečanom otvaranju. Bilo nas je iz većine europskih zemalja: Švedske, Njemačke, Engleske, Francuske, Belgije, Španjolske, Hrvatske, Poljske te iz Rusije, Bjelorusije, Ukrajine, Rumunjske, Azerbajdžana

Na otvaranju prvo je slijedilo upoznavanje pa je svatko rekao nešto o sebi i o svojoj zajednici, a onda su se predstavili naši domaćini. Odmah su nam rekli što očekuju od nas i pitali nas što mi očekujemo od njih...

Neki od nas su se već međusobno poznavali a neki su se znali od prijašnjih godina. Ugodno sam se iznenadio kad sam prvog dana programa, nakon što sam se skoro izgubio u stockholmskom metrou i zakasnio par sati na program, ugledao Dinu Šosberger kako ulazi u prostorije Paidee, sada kao predstavnica Zagrebačke židovske općine.

Pošto su se pomalo formirale grupice sudionika s istim jezičnim područjem napokon sam i ja imao "konja za trku". Sad



sam mogao s vremena na vrijeme progovoriti dobri stari hrvatski jezik.

Kako smo uskoro i sami shvatili, program je bio vrlo opširan, zgusnut i pažljivo složen te tempiran, ali ipak je dolazilo do kašnjenja kako to obično biva prilikom ovakvih židovskih susreta.

Rasprave o židovskom identitetu u Izraelu i dijaspori

Moglo bi se reći da je dnevni raspored bio podosta monoton. Ujutro buđenje pa hvatanje autobusa da bi došli do prve stanice metroa (Ropstein). Na Ropsteinu bi ušli u vlak i vozili se tri stanice do stanice Ostamalmberg na kojoj bi izašli i došli u prostor Paidee. Dnevni raspored je bio prilično strogo i detaljno određen.

Počinjao je u osam sati i trideset minuta doručkom, a već jedan sat poslije započinjala su predavanja koja su trajala do dvanaest sati, a onda lagani obrok... Ujutro su bila predavanja iz Židovskih studija, a poslijepodne predavanja i vježbe iz projekta buildinga. Tematika predavanja židovskih studija bila je uglavnom o vjeri, bogu i nekim slavnim misliocima i filozofima i prorocima, poput npr. Majmonidesa. Raspravljali smo i o židovskom identitetu u Izraelu i u dijaspori. Osobito zanimljiva rasprava je vođena na temu "shared memories" - dijeljeno sjećanje gdje je zaključeno da svi mi u stvari robujemo vlastitim sjećanjima i sjećanjima kroz povijest naroda. Kad bi se postavila tema, diskusija bi uvijek bila vrlo žustra i glasna i čak ponekad i žučna.

U dijelu seminara „project building“ radilo se postepeno od osnove prema cilju. Drugim riječima počelo se od case state meta – što je potreba i tko ima tu potrebu, zatim frame work (Tko? Što? i Kada?) a nakon toga učili smo pisati troškovnik i listu za kupovanje, a na kraju raspravljali o tome kako evaluirati naš projekt.

Paidea - Europski institut za židovske studije u Švedskoj je nekonfesionalni akademski okvir uspostavljen 2001. godine uz financijsku pomoć švedske vlade.

Posvećen oživljavanju židovske kulture u Europi, Paidea poučava Židove iz Europe - između ostalih umjetnike i djelatnike židovskih zajednica - da bi stekli bolji uvid u osnove židovstva, a posebna se pažnja posvećuje proučavanju židovskih tekstova.

Osim jednogodišnjih programa židovskih studija, Paidea također organizira i projekte za židovske aktiviste, obrazovne vikende diljem Europe te različite konferencije. Jednogodišnje studije do sada je završilo 150 studenata iz 27 različitih zemalja.

Raznolikost sudionika je bila očita koliko po govoru, izgledu i oblačenju toliko i po projektima te seksualnoj orijentaciji; (među sudionicima bio je čak jedan koji se bez ikakvog uzbuđivanja deklarirao kao homoseksualac). Projekata je bilo od lokalne, županijske, državne razine pa čak i međudržavne i paneuropske razine.

Svi sudionici su se trudili da ne "zabušavaju" i da što više poštuju satnicu i raspored predavanja. Svaki sudionik je vrlo marljivo i uporno razvijao svoj projekt dižući se od laptopa ili pc –a samo za neki obrok ili za kavu ili čaj. Naši domaćini i tutori bili se izuzetno ljubazni i dragi. Kava i čaj tekli su u desetcima litara. Obroci su bili obilni ali po vrlo strogim pravilima košera i vegetarijanske hrane.

Razgledavanje Stockholma i prve sinagoge u gradu

U programu je bio u planu i izlet tako da smo jedno popodne kada nam je vrijeme to dozvolilo imali razgledavanje središta grada Stockholma. Vidjeli smo nekoliko vrlo interesantnih stvari a pogotovo za nas (Židove). Na primjer, veliku betonsku kuglu na kojoj na stotinjak jezika piše "Ovo je put kojim su Židovi pobjegli u slobodu". Krenuli smo tim putem i za dvjesto – tristo metara vidjeli smo veličanstvenu sinagogu staru više od 150 godina. Na vanjskoj fasadi sinagoge napisana su imena svih članova zajednice koji su poginuli u Holokaustu. Nakon toga prešli smo mostom na jedan od otočića na kojima leži Stockholm i ugledali ogromnu, prilično staru kraljevsku palaču većinom obojenu žuto smeđom bojom. Na



vrhu plače na štapu za zastavu vijorila se kraljevska zastava što je pokazivalo da je kralj tada u palači. Uspevši se pred ulaz u palaču ugledali smo počasnu stražu kako stupaju i izmjenjuju se ispred ulaza.

Poslije obilaska palače počeli smo se spuštati prema centru.

Naišli smo na dućan i konačno sam se dokopao hrane kakvu uglavnom jedem - drugim riječima dokopao sam se suhomesnatih proizvoda, a i neki drugi iz grupe bili su u šopingu na istom mjestu i u isto vrijeme.

Vraćajući se u centar i Paideu naišli smo na zgradu koja je bila prva stockholmska sinagoga i tu nam je vodič ispričao priču o tome kako su Židovi došli u Švedsku. Naime kralj je pozvao židovski par da dođu u Švedsku i da podignu razinu trgovine, te im obećao zaštitu kralja, a oni su odgovorili da pristaju ako može doći barem 10 muškaraca da bi imali minjan i mogli napraviti sinagogu. Kralj je pristao na to...

Kako je vrijeme prolazilo svakim danom smo bili sve umorniji i pili sve više i više kave. Došao je i petak i imali smo proslavu šabata s košer hranom i vinom, a šabat je završio pjevanjem starih i novijih židovskih pjesama. Šabat se odužio jer za vrijeme subote nismo mogli ući u prostorije Paidee pa smo lutali po Stockholmu i Lidingu.

Napokon je došao ponedjeljak i svi smo osjećali vrlo veliki umor.

Povratak kući

U utorak – zadnji dan – imali smo vrlo naguraniraspored. Vrhunac dana bio je sastanak s predstavnicima židovskih fondacija - Rotschild, Židovska fondacija Europe i još nekih. Svaka fondacija se predstavila i održala kratak govor. Popodne smo mogli razgovarati s predstavnikom kojeg smo izabrali.

Sve skupa je završilo oko osam sati navečer i počeo sam se psihički spremati za put kući. Taj dan sam donio sve stvari iz Lidinga u centar Paidea jer sam već prije isplanirao da krenem zadnjim ili predzadnjim Arlanda expresom prema aerodromu i provedem cijelu noć na aerodromu jer nisam imao drugi način da dođem do aerodroma osim da sam ujutro rano platio taksi do vlaka što bi bilo jako skupo.

Kad sam sjeo u Arlanda express znao sam da krećem prema kući i vraćam se u svoju zemlju i svoj rodni grad. Nakon dvadesetak minuta, koliko vozi Arlanda express, izašao sam na aerodromskom kolodvoru i bio u najmanju ruku zbunjen kojim putem dalje.

Srećom pojavila se jedna dobra vila uobličena u ljepuškastu Šveđanku i ušla je u lift, a ja za njom. I začas smo se našli na aerodromskom terminalu broj pet. Bilo je oko 1 u noći a moj avion je letio tek u 7 i 30. Da bi mi prošlo vrijeme vukao sam se s jedne na drugu stranu terminala 5. Posvuda su ležali ljudi i spavali. Vrijeme je jako sporo prolazilo i osjećao sam se vrlo umorno i odlučio da pokušam barem malo spavati, ako ništa drugo, onda "kunjati" u čemu sam nekako i uspio te sam malo odspavao na tvrdoj klupi.

Vrijeme je prolazilo i uskoro je počelo nekakvo šuškanje i lupkanje i malo po malo počeli su se otvarati šalteri za boarding. Jedva dočekavši taj trenutak, požurio sam da stanem u red. Oko pet sati ujutro već sam bio na šanku te naručio prvu jutarnju kavu koja je istovremeno bila zadnja kava popijena u Švedskoj. Neko vrijeme nisam mogao naći izlaz broj osam na kojem smo trebali ući u avion za Muenchen. Avion je bio poluprazan i mogao sam sjesti gdje bilo. Kad smo svi sjeli i zakopčali pojaseve počeli su zagrijavati motore, a nakon toga pilot je počeo rulanje po pisti i uskoro je avion uzletio uvukavši kotače. Avion je prelijetao državu po državu malo ispod nebeskog plafona i države su vrlo brzo prolazile jedna za drugom duboko ispod nas. Uskoro smo i sletjeli na aerodrom u Muenchenu. Za prelazak u avion koji leti u Zagreb imali smo vrlo malo vremena, manje od četrdeset i pet minuta, ali srećom nitko nije zakasnio. Konačno nakon 10 dana letio sam prema svojoj zemlji i svom gradu – Rijeci.

Sletjevši na zagrebački aerodrom osjetio sam da me obuzima osjećaj zadovoljstva, vjerojatno zato što sam nakon 10 dana bio pomalo nostalgičan. Srećom stvari koje sam nosio sa sobom odmah sam prebacio iz aerodromskog skladišta u kombi kojim ću ići u Rijeku. Pošto je kombi kretao tek za par sati, šetao sam se po Plesu i povremeno pijuckao nešto ledeno zbog izuzetne vrućine. Razlika u temperaturama između Zagreba i Stockholma je više od 10 stupnjeva.

Sjedanje u kombi me jako razveselilo jer sam znao da ću za par sati biti konačno tamo odakle sam i pošao. Kad sam došao kući, bio sam izmožden, ali zadovoljan i sretan.

Filip Kohn

Festival židovskog filma koji je po prvi put održan u Zagrebu 2007. godine, u svojoj drugoj inačici ove je godine proširio svoje djelovanje na Beograd i Sarajevo.



JEWISH FILM FESTIVAL ZAGREB ŠIRI SE NA REGIJU

Drugi festival židovskog filma održan je u Zagrebu od 11. do 15. lipnja u kinu Europa te su na njemu bila prikazana 24 filma sa židovskom tematikom, različitih žanrova, iz domaće i strane produkcije. Partneri festivala u Zagrebu, Židovska općina Zagreb i Veleposlanstvo države Izrael u RH uvelike su doprinijeli održavanju festivala. Uz izuzetno pozitivnu kritiku javnosti, čestitku hrvatskog premijera Ive Sanadera organizacijskom timu te govora ministra kulture Bože Biškupića na otvorenju, festival je svoje izdanje proširio i na regiju – na Beograd i Sarajevo.

Festivalski programi u sva tri grada dobili su izuzetno pozitivnu kritiku kako od strane javnosti, tako i od struke, a uz samo djelovanje festivala uspjeli smo povezati ponajbolja imena iz kulture u regiji. Tako je višestruki oskarovac Branko Lustig, autoritet u svijetu filma, postao počasnim predsjednikom festivala, a prof. Branko Ivanda, Zlatko Bourek, Mira Wolf, Vesna Domany Hardy i Dušica Žegarac činili su selektorski tim i odabrali program za festival. Mirko Ilić, svjetski priznati dizajner, autor je logotipa 2. JFF-a. Mirsad Purivatra, direktor Sarajevo Film Festivala, dao je podršku sa svojim timom pri organizaciji festivala u Sarajevu.

Zagrebački festival židovskog filma ove je godine imao priliku ugostiti mnoge ugledne goste, a neki od njih bili su predsjednik hrvatske Vlade Ivo Sanader sa suprugom, ministar kulture Božo Biškupić sa suprugom, član Gradskog poglavarstva za područje obrazovanja, kulture i športa Duško Ljuština, Adolf Burger (češki scenarist, Krivotvoritelji), August Diehl (njemački glumac, Krivotvoritelji), Dijana Dvornik (Deveti krug, posthumno je primila festivalsku plaketu za Borisa Dvornika), Zora Dirnbach (scenaristica, Deveti krug), Dušica Žegarac (srpska glumica, Devet krug), Judy Ironide (direktorica UK JFF), David Kustow (predsjednik odbora UK JFF), Eroll Rudnic (član odbora UK JFF), Luke Holland (redatelj, Velika Britanija), dr. Amir Har Gil (redatelj, Izrael), Nenad Puhovski (redatelj, Hrvatska), Yuval Gerstein, Rebel Sun, Ori Winokur, Arik Levy, Sefi Zisling, Yogev Shitrit te mnogi drugi kulturni, politički i gospodarski uglednici.

S naglaskom na recentna dugometražna, kratka i dokumentarna ostvarenja iz regije i svijeta, posvetama značajnim regionalnim filmskim autorima te Radionicom kratkog dokumentarnog filma i internacionalnim natječajem za najbolju fotografiju

s nazivom “Tragovima židovske kulture” - JFF predstavlja mjesto susreta regionalnih producenata i autora, a filmski profesionalci iz regije i svijeta prepoznali su ga kao ključnu točku za *networking* svih onih koji žele naučiti više o mogućnostima koje ova regija pruža.

Natječaj za najbolju fotografiju bio je međunarodnog karaktera i odvijao se pod stručnim vodstvom mr. sc. Marije Tonković, voditeljice zbirke starijih fotografija MUO-a. Na natječaj je pristiglo 87 fotografija od kojih je odabrano 20 te je ostvaren postav putujuće izložbe u Zagrebu, Beogradu i Sarajevu. Postav izložbe publika je imala prilike pogledati u predvorjima kina Europa u Zagrebu, Cinema Rex u Beogradu i kina Meeting Point u Sarajevu za vrijeme trajanja JFF-a u svakom od gradova.

Festival židovskog filma iz hrvatske metropole preselio se u Beograd

U Cinema Rex, Europskoj kući umjetnosti i kulture, održan je 19. lipnja, Dan jevrejskog filma u organizaciji Magen d.o.o. i partnera Saveza jevrejskih opština Srbije i Cinema Rex. U sklopu prezentacije Festivala židovskog filma prikazan je sažeti program svjetske kinematografije odabran iz programa dvaju festivala iz Zagreba.

Svjetski priznati producent Branko Lustig, dobitnik dvaju Oskara (Schinderova lista i Gladijator) te počasni predsjednik Festivala židovskog filma u Zagrebu, rekao je na konferenciji za tisak u Beogradu održanoj 18. lipnja, da se festival u različitim



Dan jevrejskog filma, Cinema Rex, Beograd 19. lipnja 2008



Predsjednik festivala Branko Lustig pozdravom rječju otvorio je festival u Beogradu

oblicima održava u Velikoj Britaniji gdje je i osnovan, a poslije prošlogodišnjeg uspjeha u Zagrebu, organizator je odlučio proširiti ga na regiju.

Festival u Beogradu trajao je dva dana. 18. lipnja u Hotelu Srbija bio je prikazan film s Prvog Festivala židovskog filma iz Zagreba "Idi, živi i postani" u suradnji s UNHCR-ovim uredom u Srbiji. U beogradskom Kulturnom centru Reks 19. lipnja, u sažetoj varijanti Festivala, prikazani su po jedan igrani, dokumentarni i kratki film.

Prvi film na programu bio je "West bank story" (2005.), Arija Sandela, višestruko nagrađivan na brojnim festivalima te i Oskarom 2007. godine u kategoriji kratkog filma. Iz dokumentarnog programa sa Zagrebačkog festivala prikazan je film



Direktorica festivala Nataša Popović uputila je nekoliko riječi uzvanicima, Dan jevrejskog filma Beograd

"Imaginary Witness: Hollywood and the Holocaust" Ovo ostvarenje iz 2007. osvojilo je nagradu posebnog žirija na Festivalu u Fort Loterdeilu i nagradu publike na Hemptonskom međunarodnom festivalu, a režirao ga je Danijel Anker. "Imaginary Witness" kroz intervju i isječke iz filmova najznačajnijih osoba holivudske filmske industrije, prikazuje kako ona utječe i stvara našu percepciju o Holokaustu.

U udarnom terminu prikazan je film "The Bubble" Ejtana Foksa, dobitnika nagrade publike Drugog Festivala židovskog filma u Zagrebu. Film prati grupu mladih prijatelja u Tel Avivu i ljubavna je priča o gradu za koji često tvrde da je izdvojen od ostatka zemlje jer je toliko otvoren prema razlikama. Grad se prikazuje s gledišta homoseksualaca i hetero populacije, Židova i Arapa, muškaraca i žena.

U sklopu festivala u foajeu kina bila je postavljena i izložba "Tragovima židovske kulture".

Sve projekcije beogradska je publika dobro primila te smo primili čestitke za ideju širenja festivala, kao i za odabir prikazanih filmova.

Po ponuđenoj pomoći za organizaciju slijedećih festivala uglednih direktora filmskih festivala, ljudi iz struke i ljubitelja filma možemo zaključiti da je ideju regionalne suradnje izvrsno prihvatila beogradska javnost.

Židovski filmovi i u Sarajevu



Otvorenje prvog festivala židovskog filma u Sarajevu. Dvorana Meeting Point, 4. srpnja 2008.

Prvi JFF u Sarajevu održan je od 4. do 6. srpnja, tijekom kojih je bilo prikazano desetak filmova u domaćoj i stranoj produkciji. U najavnom programu prvog festivala židovskog filma u Sarajevu organizirana je projekcija filma "Idi, živi i postani" u suradnji s uredom UNHCR-a iz BiH. U „UNITIC“ Centru više od 300 posjetitelja imalo je priliku prije filma čuti svjedočanstvo Klare Pelje, autorice dokumentarnog filma "Sarajevo mi sevdad de oro".



Festival je u ime Grada Sarajeva pozdravio zamjenik gradonačelnice g. Josip Jurišić, konferansu je držao predsjednik jevrejskog humanitarnog kulturnog-prosvjetnog društva "La Benevolencija" Jakob Finci

Organizator JFF-a u Sarajevu je Magen d.o.o. u suradnji s humanitarno-prosvjetnim i kulturnim društvom La Benevolencija i Sarajevo film festivalom. Nakon dogovora da jedan od najvećih regionalnih festivala postane partnerom Prvog festivala židovskog filma u Sarajevu počela je medijska najava festivala.

Na festivalu u Sarajevu je prikazano ukupno 13 filmova u kategorijama kratkog, dokumentarnog i dugometražnog filma iz Hrvatske, regije i svijeta. Program je sastavljen od filmova prikazanih na Prvom i Drugom JFF-u.

Posebnu medijsku pažnju izazvao je hrvatski dokumentarni film "Žuži", redatelja Darka Halapije, snimljenog u produkciji dokumentarnog programa HTV-a. Film o slavnoj zagrebačkoj modnoj kreatorici Žuži Jelinek izazvao je i velik interes javnosti te je organizacijski tim odgovarao i na brojna pitanja publike o našoj Žuži, a prava je šteta što nam se nisu pridružili redatelj filma Darko Halapija te i sama Žuži Jelinek.

U predasima između filmova posjetitelji su mogli razgledati izložbu fotografija "Tragovima židovske kulture" i razmijeniti poneku riječ s predsjednikom festivala Brankom Lustigom.

Uspješnost JFF-a u brojkama

O uspješnosti i poslovnosti ovogodišnjeg Festivala židovskog filma govore slijedeći podaci:



Sudionici press konferencije 3. srpnja 2008 u Sarajevu, Altijana Marić (SFF), Jakob Finci (La Benevolencija), Branko Lustig (JFF), Nataša Popović (JFF)



Direktor Sarajevo film festivala, Mirsad Purivatra kao domaćin zaželio je dobrodošlicu timu i uzvanicima prvog festivala židovskog filma u Sarajevu.

Održavanje festivala po gradovima i lokacije:

• Zagreb

Glavni program i izložaba fotografija, kino Europa, Varšavska 3

Glazbeni program: klub Sax i The Jazz Club

Broj posjetitelja na filmskom programu: 2500

Broj posjetitelja na popratnim glazbenim programima: 600

Broj polaznika na dokumentarnoj radionici: 32

• Beograd, Cinema Rex, Jevrejska 16

Broj posjetitelja na filmskom programu: 350

Broj posjetitelja na popratnom programu u suradnji s UNHCR-ovim uredom u Srbiji: 40

• Sarajevo, kino Meeting Point, Hamdije Kreševljakovića 13

Broj posjetitelja na filmskom programu: 1000

Broj posjetitelja na popratnom programu u suradnji s uredom UNHCR-a BiH: 300

Medijsko praćenje

Tijekom festivalskih dana Festival židovskog filma bio je središnji medijski događaj u regiji i zahvaljujemo novinarima na njihovu obolu.

Svakodnevna festivalska događanja bila su u udarnim terminima televizijskih i radio programa te u gotovo svim etabliranim tiskanim medijima.

Zahvaljujući institucijama i sponzorima iz Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine, cjelokupan program festivala, uključujući i popratne programe, za sve posjetitelje bio je besplatan.

Ovom prilikom zahvaljujemo svima koji su pomogli pri realizaciji JFF-a u Zagrebu, Beogradu i Sarajevu.

Za Jewish Film Festival,
Nataša Popović, direktorica

Ovogodišnja zemlja-partner na Varaždinskim baroknim večerima bio je Izrael, a Varaždinci i njihovi gosti mogli su uživati u muziciranju vrhunskih izraelskih glazbenika. Jedan koncert, u okviru Varaždinskih baroknih večeri, održan je i u Jeruzalemu.

IZRAEL NA VARAŽDINSKIM BAROKNIM VEČERIMA

Koncertom u varaždinskoj katedrali ansambla "Le Parlement de Musique" iz Strasbourga i zbora varaždinske katedrale "Chorus Angelicus" 19. rujna službeno su otvorene 38. Varaždinske barokne večeri, na kojima je Izrael ovogodišnja zemlja-partner. Službenom otvaranju nazočio je velik broj predstavnika političkog, kulturnog i javnog života Hrvatske, među kojima i gradonačelnik Varaždina Ivan Čehok i izraelski veleposlanik u Republici Hrvatskoj Shmuel Meiom.

"Varaždinske barokne večeri daruju ono najbolje, najbolja glazbena djela, cijeloj Hrvatskoj, što samo potvrđuje glazbenu umjetnost kao trajnu odrednicu Varaždina", istaknuo je varaždinski gradonačelnik Ivan Čehok.

Varaždinske barokne večeri se ove godine, osim u Varaždinu i njegovoj okolini, održavaju u još šest hrvatskih županija, isto toliko zemalja Europske Unije te u Izraelu.

Tako je 18. rujna održan koncert u Jeruzalemu budući da je ovogodišnja zemlja-partner Varaždinskih baroknih večeri upravo Izrael.

"Ponosan sam što je ove godine Izrael zemlja partner iz više razloga. Prvi jer je Varaždin najbolji primjer kako se u jednom gradu može uspješno povezati povijest i suvremenost, drugi jer imamo priliku pokazati kvalitetu izraelske glazbe, kao i to da je to prilika za jačanje kulturnih odnosa između Hrvatske i Izraela. Posjetitelji Festivala imaju priliku upoznati vrhunske izraelske glazbenike koji su ostvarili značajna gostovanja u svijetu, ali se i okitili nagradama", rekao je Čehok.

"Nastup izraelskih umjetnika i ansambla na ovogodišnjim Varaždinskim baroknim večerima dokaz su kvalitete izraelske klasične glazbe. Uloga Izraela kao zemlje-partnera na Baroknim večerima nesumnjivo će ojačati kulturnu

Varaždinske barokne večeri svakog rujna i listopada, iz godine u godinu, vraćaju kazaljku vremena u razdoblje kad se u raskošnim varaždinskim palačama moglo čuti neopisivo glazbeno stvaralaštvo te svjedočiti gracioznosti plesa i kulturnog zbivanja. Tradicija festivala započela je još 1970. godine, a tijekom godina festival se povećavao te je postao prepoznatom kulturnom manifestacijom diljem Hrvatske i Europe. Količina izvedenih djela velika je, pa se tako velik dio skladbi izvodi i u manjim mjestima i gradićima u neposrednoj blizini Varaždina.

suradnju Izraela i Hrvatske", rekao je prilikom otvorenja manifestacije veleposlanik Meiom.

Ovogodišnji program "Baroknih večeri" sadržavao je 18 koncerata te predstavu "Dundo Maroje".

38. Varaždinske barokne večeri završile su 29. rujna dodjelom nagrada "Ivan Lukačić", "Jurica Murai" i "Kantor".

IZRAELSKI GLAZBENICI NA VARAŽDINSKIM BAROKNIM VEČERIMA

"Barrocade" je jedinstvena grupa od dvanaest vodećih izraelskih glazbenika koji su se posvetili izvođenju rane glazbe na povijesnim instrumentima ili kopijama originala iz 17. i 18. stoljeća. Ansambl je stacioniran u Izraelu a glazbenici su studirali povijesno izvođenje na vodećim konzervatorijima u Europi, kao što su Den Haag, Utrecht, Basel i Berlin. Cilj orkestra je kombiniranje bogatog znanja i iskustva članova kao solista i komornih glazbenika u izvođenju baroknog repertoara. Orkestar nastupa bez dirigenta a vođenje orkestra je podijeljeno među članovima. Glazbene kao i administrativne odluke donose se de-

mokratskim putem i na način poštivanja svakog od glazbenika.

Jedinstveni zvuk ansambla nalazi se u basovskoj sekciji i u bassu continuu. Tu sekciju čini gotovo polovica svih instrumentalista i sastavljena je od mnoštva instrumenata: viola da gambi, violonea, violončela, theorbe, barokne gitare, čembala i orgulja. Ta kombinacija ostvaruje bogato obojenu harmonijsku bazu koja daje podršku relativno malom broju visokih instrumenata: dvije violine, par baroknih flauta (poprečnih flauta), blok flaute i oboe. Takav je orkestar idealan kao pratnja za pjevače, koji ostvaruju bogato obojeni i profinjeni barokni vokalni stil.

Na svojim koncertima ansambl predstavlja raznoliki repertoar barokne glazbe, uključujući liturgijsku glazbu, kazališnu glazbu, židovsku baroknu glazbu, folklornu baroknu glazbu, te djela proslavljenih skladatelja kao što su J. S. Bach i A. Vivaldi i manje poznatih majstora poput H. Schütza i H. Isaaca.

Barrocade je nedavno snimio svoj prvi CD, *Vivaldino*, na kojemu se nalaze Vivaldijevi koncerti za mandolinu kao i Laudate pueri za sopran i orkestar. Kritika osobito ističe inovativne programe, visoku razinu izvođenja i mladenačku

atmosferu koja odlikuje ansambl Barcade.

*

Izraelski čembalist i dirigent **Shalev Ad-El** diplomirao je na Kraljevskom konzervatoriju u Den Haagu a 1987. godine, u dobi od devetnaest godina, osvojio je prvu nagradu na Natjecanju François Shapira. Kao solist nastupao je s većinom vodećih orkestara u Izraelu uključujući Izraelski filharmonijski orkestar, Izraelski komorni orkestar, Simfonijski orkestar iz Haife, Komorni orkestar Kibbutz i dr. Snimao je za radio i televiziju, kao dirigent i kao čembalist te nastupao diljem Europe, na Dalekom Istoku, Južnoj i Srednjoj Americi i u SAD-u.

1992. godine osnovao je zajedno s vodećim norveškim solistima zbor Barokni solisti Osla. Od tada je ravnao tim ansamblom na festivalima u Pragu, Mecklenburgu, Flamanskom festivalu u Gentu, Brugge festivalu, Münster festivalu, Fasch festivalu, Dijonu, u Leipzigu, Israel festivalu, na 92Y u New Yorku i Händelovim Svečanim igrama u

Halleu. Od 1997. godine je stalni gost-dirigent Filharmonijskog orkestra Halle/Saale, Njemačka.

Shalev Ad-El je snimio više od 45 CD-ova. Stalni je član ansambla Il Gardellino (Belgija), Dorian Consort (Švicarska) i glazbeni direktor Accademie Daniel (Izrael).

Bio je stalni profesor na Akademiji za Ranu glazbu u Dresdenu (profesor čembala 1992.-1993.), Sveučilištu Masaryk u Brnu (1992.-2000.) i Sveučilištu u Bostonu (profesor čembala 1999.). Kontinuirano vodi majstorske tečajeve, među ostalim na konzervatorijima i sveučilištima u Moskvi, Tallinnu, Rheinsbergu, Interlochenu, Pekingu, Limi, La Pazu, Buenos Airesu, Rio de Janeiru, Brežicama, na Floridi, na Kubi i dr.

*

Ensemble Nobile je ansambl istaknutih izraelskih glazbenika specijaliziranih za izvođenje barokne glazbe na povijesnim instrumentima. Ansambl je s velikim uspjehom nastupao diljem Izraela i dao prestižne koncerte u Stricker Auditorium Tel-Aviv, Sisters of

Zion Church, St. Andrew's Scottish Church, Mormons University, Felicia Blumental Center, Kfar Blum Baroque Festival, Yechiam Fortress Knight Chambers. U proljeće 2008. godine ansambl je gostovao u SAD-u i održao vrlo zapažene koncerte u The America - Israel Culture Foundation i The Israeli Cancer Association, koji su bili dobrotvorni a turneju je financirao Skirball Center, Los Angeles. Repertoar ansambla uključuje skladatelje različitih razdoblja baroka, djela J. S. Bacha, G. F. Händela, arije iz kantata i instrumentalne trionsone, Maraisa, Rameaua, Corellija, Telemanna, Purcella i dr. Ansambl se osobito zalaže za očuvanje židovske glazbe 17. i 18. stoljeća. Taj repertoar ansambl nastoji afirmirati u Izraelu i svijetu.

Član ansambla Amit Tiefenbrunn je i graditelj instrumenata i on je izradio violinu i violu da gamba na kojima glazbenici muziciraju.

(prema hrvatskim medijima i službenim stranicama Varaždinskih baroknih večeri)

Izraelski etno ansambl na Špancifestu

Među značajnijim izvođačima ovogodišnjeg desetog Špancifestu u Varaždinu predstavio se „The israeli ethnic ensemble“. Taj petočlani sastav putuje Europom i u kazalištima i na gradskim ulicama predstavlja narodnu glazbu orijentalnog, romskog ili balkanskog melosa. Ansambl je osnovan 2004. godine, a čine ga 4 glazbenika te popularna solistica Talya Solan. Kako je svaki od članova porijeklom iz različitog kulturnog i etničkog okružja, u njihovim performansima se odražava multikulturalnost Izraela i njegovih imigracijskih utjecaja. U nastupima koriste instrumente poput perkusije i harmonike te tradicionalno orijentalno glazbalo oud. Kako je ovaj ansambl poznat ne samo u Izraelu, već i cijeloj istočnoj Europi, ne čudi da je koncert u večernjim satima na prekrasnom baroknom Stančićevu trgu privukao mnogo poklonika etno glazbe, posebno mlađe generacije.

Milivoj Dretar

Foto izložba o Izraelu u Ludbregu

Povodom 60. godišnjice utemeljenja Države Izrael, ludbreški povjesničar Milivoj Dretar u suradnji s Knjižnicom i čitaonicom «Mladen Kerstner» predstavio je foto izložbu o Izraelu u izlozima ludbreške knjižnice. Fotografije su nastale 2007. godine kada je autor posjetio Izrael u sklopu međunarodnog seminara za poučavatelje o Holokaustu koji zajedno organiziraju Memorijalni centar Yad Vashem i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

Više od stotinjak fotografija, numizmatika, knjige, filatelija i ostali predmeti predstavili su Izrael u turističkom i kulturnom aspektu. Ludbreg je posebno vezan za osnivanje Izraela – poslije Drugog svjetskog rata u Izrael se odselilo desetak ludbreških Židova koji su se uključili u tamošnji život. Među njima su bili i vojnici, znanstvenici, gospodarstvenici. Na žalost kontakt se s njima polako izgubio, iako su izraelski Ludbrežani još dugo poslije posjećivali rodni kraj. Desetodnevna izložba trajala je do 1. rujna.

M. D.

Izraelska plesna skupina Vertigo nastupila je 12. i 13. rujna u sklopu Prvog eko-festivala na zagrebačkom Bundeku. "Vertigo Dance Company" plesna je skupina iz Jeruzalema, koju su 1992. godine osnovali Noa Wertheim i Adi Sha'al.

"RAĐANJE FENIKSA" - IZRAELSKA PLESNA SKUPINA U ZAGREBU

Vertigo Dance Company iz Jerusalema (Izrael), plesno je kazalište osebujnog umjetničkog stila zasnovanog na ekološkim premisama i načelima zahvalnog suživota sa prirodom. Vertigo djeluje unutar vlastitog imanja (Vertigo Eco-Village) koje je u potpunosti samoodrživo (proizvode vlastitu hranu i energiju), a u sklopu kojeg svake godine održavaju brojne plesne seminare i radionice vizualnih umjetnosti, ali i tečajeve na kojima poučavaju razne aspekte života u suglasju s prirodom te nude praktična znanja i procedure za obnovljivo korištenje energetskih izvora.

Predstava "Rađanje Feniksa" (2004.), kojom su gostovali u Zagrebu, koreografska je alegorija kozmičkog procesa rađanja i umiranja koja se izvodi na otvorenom, u sumrak, a izvedbeni prostor omeđen je tzv. Geodezijskom kupolom koja prostor omeđuje, ali ga istodobno ostavlja otvorenim zbog prozračnosti same konstrukcije.

Geodezijska kupola koju je konstruirao američki izumitelj, vizionar i filozof, Buckminster Fuller, oblikovana je na principima održivosti. Kupola nema temelja i napravljena je od trokutastih, pentagonalnih i heksagonalnih oblika. U njoj kao takvoj odjekuje osnovna geometrija svemira, od male molekularne strukture do odnosa među zvijezdama.

Na taj način „Rađanje Feniksa“ vraća nas u ugodaj iskonskog kazališnog čina, koji „diše“ zajedno s neposrednim okolišem i prilagođava se posebnostima lokacije, vremena i godišnjeg doba.

Vertigo je već gostovao u Hrvatskoj prije dvije godine na festivalu u Svetvinčentu. Zanimljivo je istaknuti i da je član Vertiga, nekadašnji gimnastičar te potom član plesnog ansambla kazališta Komedija, Ivica Bago, koji je međunarodnu karijeru započeo u domaćoj publici dobro poznatoj Inbal Pinto Dance Company.

SHLOMO MINTZ I ZAGREBAČKI SOLISTI NA DUBROVAČKIM LJETNIM IGRAMA



Glazbeni program 59. dubrovačkih ljetnih igara započeo je u srpnju nastupom Zagrebačkih solista i violinista i dirigenta Shlomoa Mintza u prepunom atriju Kneževa dvora. To je bio jubilarni stoti koncert Zagrebačkih solista u Dubrovniku i 90. nastup na Dubrovačkim ljetnim igrama.

Zagrebački solisti i jedan od najuglednijih violinista današnjice Shlomo Mintz izveli su dva Bachova djela - Koncert za violinu i gudače u a-molu i Koncert za violinu i gudače u E-duru. U drugom dijelu koncerta izveli su Dvoržakovu Serenadu za gudače u E-duru.

Shlomo Mintz često je hvaljen zbog svoje duboke muzikalnosti, stilske upućenosti i svestranosti te vrhunske tehničke spreme. Rodio se u Moskvi 1957. godine, a s dvije godine emigrirao je s roditeljima u Izrael gdje je studirao kod poznate pedagoginje Ilone Feher.

Ilona Feher upoznala ga je s Isaacom Strenom koji je postao Mintzov mentor. Kao 11-godišnjak debitirao je s Izraelskom filharmonijom, a sa 16 godina nastupio je s Pittsburškom filharmonijom. Od 18. godine Shlomo Mintz nastupa i kao dirigent te surađuje s vodećim svjetskim orkestrima. Mintz je osnivač i pokrovitelj Međunarodne ljetne violinističke škole Keshet Eilon u Izraelu, a majstorske tečajeve redovito održava diljem svijeta.

Zagrebački solisti, jedan od vodećih hrvatskih komornih sastava, utemeljen je 1953. u okviru Radiotelevizije Zagreb pod umjetničkim vodstvom violončelista i dirigenta Antonija Janigra. Od 1968. nastupaju bez dirigenta pod umjetničkim vodstvom koncertnog majstora. Dosad su održali više od 3000 koncerata diljem svijeta, stječući visoka priznanja u najvećim svjetskim središtima i najpoznatijim koncertnim dvoranama.

Shlomo Mintz je u prosincu 2007. godine potpisao četverogodišnji ugovor o suradnji sa Zagrebačkom filharmonijom, prema kojem će maestro Mintz u svakoj sezoni održati četiri koncerta, a posebnu će brigu posvetiti promociji Zagrebačke filharmonije na internacionalnoj sceni.

Zanimljiva knjiga eseja „Kako izliječiti fanatika“, poznatog izraelskog pisca Amosa Oza nedavno je objavljena i u hrvatskom prijevodu. Donosimo recenziju knjige koja se bavi zanimljivim i uvijek aktualnim pitanjima Bliskog istoka, ali i fanatizmom, netolerancijom i identitetom.

AMOS OZ: KAKO IZLIJEČITI FANATIKA

Piše: Branka Vojnović

“Ne nailazimo često na tekstove koji na tako neposredan način govore o različitim stvarima kao što su vlastita biografija, stjecanje i gubljenje identiteta, zamke fanatizma, opasnosti netolerancije, snaga mržnje, odnos žrtava i tlačitelja”, ustvrdio je beogradski pisac Filip David, preporučujući nam da pročitamo knjigu eseja **Kako izliječiti fanatika**, poznatoga izraelskog pisca i borca za mir između Židova i Palestinaca Amosa Oza.

Prevedena u nas prije dvije godine (Fraktura, 2006) opsegom nevelika, knjiga obuhvaća četiri eseja od kojih su prva tri zapravo predavanja što ih je svjetski poznati književnik održao u Njemačkoj u siječnju 2002. godine. U svojoj *Preporuci za čitanje*, predgovoru hrvatskom prijevodu ove knjige eseja, David naglašava kako Amos Oz “živi ispod samog vulkana zamršenih i složenih arapsko-izraelskih odnosa” te da se on kao pisac razvijao upravo istodobno kako se razvija razumijevanje situacije u kojoj je stasao.

Rođen 1939. godine u Jeruzalemu, od roditelja europskih Židova, koji su bili protjerani iz Europe, Oz je vrlo rano shvatio bolnu stvarnost sredine u kojoj se razvijao, a ta je spoznaja bitno odredila njegov književni i mirotni angažman.

U svoja četiri eseja (Tajni užici, Kako izliječiti fanatika, Između dobrog i dobrog te Post scriptum Ženevskom



sporazumu) Oz tematizira bit i nastanak fanatizma te moguće načine njegova izliječenja, obilježivši svoje pismo u velikim dijelom vlastitim životnim iskustvima.

Odrastanje u Jeruzalemu

U prvom eseju naslovljenom „Tajni užici“ autor govori o svom djetinjstvu i prognanim roditeljima, o svom odnosu prema pisanju te opisuje kako je njegovo odrastanje u Jeruzalemu utjecalo na stvaranje njegova svjetonazora.

Uvijek čitamo o tome kako je pisanje zapravo breme, patnja i veliko preispitivanje u samoći, napominje Oz, želeći

nam na samom početku objasniti u kojoj je mjeri pisanje za njega i užitak. Autor se zatim vraća u svoje rano djetinjstvo te duhovito opisuje iskustvo koje je imao u svojoj dvanaestoj godini. Tada je pohađao vrlo strogu školu za židovske dječake gdje je školska medicinska sestra jednom prilikom zapanjenim i šokiranim dječacima održala prvo predavanje o ‘nemanima seksualnog života’, neželjenoj trudnoći i spolnim bolestima. „Gotovo svi smo izgubili svijest i sjećam se sebe kako izlazim iz učionice pitajući se: Dobro, shvaćam tehniku, no želi li se zaista itko tko je pri zdravoj pameti uputiti u takvo što? Očito je ta hrabra sestra koja je sve opisala, zaboravila spomenuti da se šuška o tome kako tu stvar prati i određeni užitak...“ U jednakoj će mjeri autor osjetiti i užitke pisanja, uvijek i u svakom trenutku međutim usporedno sa sviješću o odgovornosti i opasnosti izgovorene i napisane riječi. Njegovo je duhovito evociranje detalja iz djetinjstva uvod u atmosferu njegova dječastva i odrastanja u Jeruzalemu.

„Kad sam bio mali, Jeruzalem je bio izmiješani grad. Bilo je arapskih četvrti, židovskih četvrti, armenijskih četvrti, njemačko susjedstvo, američka kolonija, i grčka kolonija – bio je to jedan od najkozmpolitskijih malih gradova na svijetu (...) U svakoj četvrti drukčije su se molili, govorili su različitim jezicima i različito se odijevali. U svakodnevnom životu četrdesetih godina bilo je napetosti, ali ne i nasilja.“ (...) A u

Jeruzalemu su, naravno, vjersko ludilo i međuvjerske napetosti takve da možeš ili poludjeti ili razviti dobar smisao za humor. Morao si razviti osjećaj za relativnost. Spoznaju da, uistinu, svatko ima priču, no ničija priča nije vrijednija ili uvjerljivija od priče drugog“. Oz je na više mjesta istaknuo kako dolazi iz „obitelji slomljenih srca“, te da su svi članovi njegove obitelji bili „zaljubljenici u Europu“, koju su morali napustiti dvadesetih i tridesetih godina. Oni su u Jeruzalem donijeli „zapečaćenu zaludenost Europom, ali su za njega željeli da bude ‘novi početak’, kao što su mnogi izraelsko-židovski roditelji tog doba htjeli da njihova djeca postanu novi počeci, ističe Oz. Zato će ponavljati isto pitanje – kamo njegova obitelj i mnoge poput nje točno pripadaju? On je odrastao, kako kaže, u u pozadini ambivalencije i miješanih osjećaja i odnosa ljubav-mržnja. A susjedstvo je bilo „puno potencijalnih preinačavatelja svijeta, idealista, ideologa, svatko sa svojom osobnom formulom za trenutni spas“.

Upravo su njegova neposredna iskustva utjecala na njegovu spoznaju da se ne radi o sukobu dobrih i loših, da nema jednostavne podjele u kojoj je jedna istina prava istina, a druga je krivotvorena, lažna istina i vodi u agresiju. Zbog svojega stava već u mladosti, a u većoj mjeri kasnije, Oz je doživio napade s obje strane. Međutim, on vlastito mišljenje godinama zastupa na raznim mjestima te svjedoči: „*Ne radi se o pripovijesti o dobrim i lošim momentima. Ovo nije film o Divljem zapadu, a nije ni film suprotan onom o Divljem zapadu. Iako se ovdje u Europi često, češće da nego ne, srećem s nestrpljivim ljudima koji uvijek za svaku priču, svaki sukob žele znati tko su „dobri“ a tko „loši“, koga trebamo podržati a protiv koga protestirati... moje je shvaćanje, moje prijašnje iskustvo, da sukob izraelskih Židova i palestinskih Arapa nije priča ‘dobrih’ i ‘zlih’. To je tragedija: sukob između ispravnoga a ispravnoga“.*

Njega kao pisca neprekidno opsjeda pitanje što treba činiti kad živiš u doba

nepравde, nasilja, vjerskog fundamentalizma i fanatizma. Kako da pisac upotrijebi svoj glas, nedvojbeno je temeljno etičko pitanje književnika u svijetu krvoprolića i stradanja nedužnih.

Stručnjak za 'komparativni fanatizam'

U drugom eseju pod naslovom po kojemu je knjiga i dobila ime, Oz nam želi objasniti kako je njegovo djetinjstvo i Jeruzalemu od njega stvorilo „stručnjaka za komparativni fanatizam“. Za sebe kaže da je i on kao dijete bio „mali fanatik kojemu su isprali mozak“, gluha za sve što se razlikovalo od „cionističke pripovijesti tog vremena“. Postavljajući pitanje, što se događa kad dođe do promjene svjetonazora, odgovara da je izdajnik u očima fanatika svatko tko se promijeni.

Oz na zanimljiv način opisuje zgodu koju mu je ispričao njegov prijatelj, također romanopisac u kojoj mu je za vrijeme duže vožnje taksist „držao prodičku“ kako je potrebno da se svi Židovi uključe u to da se pobiju svi Arapi, jer „nemamo izbora, pogledaj što nam svakodnevno rade“. I umjesto da Ozov prijatelj kaže kako je to fašistička ideja, pitao ga je - znači li to da bi bi svaki Židov trebao dobiti jednu zgradu ili jedan kvart, i tamo ‘pročešljati’ sve stanare te utvrditi tko je među njima Arapin, a kad se to utvrdi, sve ih ubiti? Ali šta onda, pitao je taksista autorov prijatelj pisac, kad on ubije sve Arape u zgradi, no onda iz jednog arapskog stana začuje plač bebe, hoće li se vratiti i ubiti i nju? Nakon što je trenutak taksist zašutio, pogledao je pisca te rekao „Znaš što, ti si jedan vrlo okrutan čovjek!“. Dakle, zaključuje Oz, „ovo je značajna priča jer u prirodi fanatika postoji nešto što je u biti vrlo sentimentalno i istodobno lišeno mašte. I to mi ponekad ulijeva nadu, premda vrlo ograničenu nadu, da ako ubrizgamo u ljude malo mašte, to bi moglo pomoći da se fanatik osjeća neugodno. To nije brzo ozdravljenje, to nije brzi lijek, ali bi moglo pomoći“.

Definirajući bit fanatizma, Amos Oz kaže da je ona zapravo leži u želji da prisilno promijenimo druge ljude, i kao takva ona je vrlo rasprostranjena. Prepoznajemo ju u poznatoj težnji da poboljšamo svoga susjeda, supružnika, programiramo svoje dijete, ili da pokažemo svome bratu ili sestri pravi put, radije no da ih ostavimo takve kakvi jesu. On ustvrđuje da vrlo često takve stvari počinju u obitelji, i to baš s čestom potrebom da promijenimo drugog člana obitelji ‘za njegovo ili njezino dobro’ te počinje potrebom da se žrtvuemo za nečiju dobrobit i da vlastiti život živimo kroz život nekog drugog. Međutim, smatra on, žrtvovanje sebe sama često uključuje buđenje teških osjećaja krivnje u dobročinitelja.

Kad je riječ o ulozi fanatika i fanatizma u izraelsko-palestinskom sukobu, Oz ističe kako to u osnovi nije vjerski rat, iako ga fanatici s obiju strana pokušavaju pretvoriti upravo u vjerski rat. Zapravo, nastavlja on, riječ je o teritorijalnom sukobu oko bolnog pitanja čija je to zemlja. Zato je to po njemu „sukob između pravednoga i pravednoga, između dvaju vrlo moćnih, vrlo uvjerljivih prava na istu malu zemlju. Ne vjerski rat, ne rat kultura, ne nesuglasica između dviju tradicija, već jednostavno nesuglasica oko nekretnina – čija je to zapravo kuća“. Upravo zato on smatra da je to bolno pitanje rješivo.

Vraćajući se zgodi svojeg prijatelja s taksistom, autor je uvjeren da je mali, ali bitan korak (ujedno i mehanizam protiv fanatizma) ako osoba može zamisliti susret s uplakanom bebom u arapskom stanu, jer do dokazuje da takva osoba može postati „manje cjelovit fanatik – što je blag napredak“ te tu zapravo uvodi svoju misao o ulozi mašte, sposobnosti uživanja kao obrane od fanatizma.

Obrazovanjem protiv fanatizma

Bilo bi lijepo, napominje on, kad bi nam mogao reći da je književnost odgovor, zato što književnost sadrži protuotrov za fanatizam ubrizgavajući maštu u svoje

čitatelje. „Bilo bi lijepo kad bih vam mogao prepisati: čitajte književnost, i izliječit ćete se od fanatizma Na žalost, to nije tako jednostavno. Na žalost, mnoge su pjesme, priče i drame kroz povijest bile upotrijebljene u svrhu rasplamsavanja mržnje i rasplamsavanja nacionalističke samovoljne kreposti“. No ipak, postoje određena književna djela za koja autor vjeruje da mogu pomoći do određene granice te navodi primjerice Shakespearea kod kojega svaki ekstremizam i svaki oblik fanatizma završi tragedijom ili komedijom, u kojoj fanatik „nikada nije sretniji ili zadovoljniji na kraju; ili je mrtav ili postane predmet sprdačine. To je dobra vrsta cjepiva.“ Zato on moli da ga se uzme s ‘velikim zrnem soli’, kad kaže da je barem načelno, izmislio lijek za fanatizam: smisao za humor: Ni jednom u životu nisam vidio fanatika koji ima smisla za humor, veli Oz, niti sam vidio da osoba sa smislom za humor postaje fanatikom, osim ako ga negdje ne izgubi. Humor, nastavlja on, sadrži sposobnost da se smijemo sebi samima. Humor je relativizam, humor je mogućnost da se vidiš onakvim kakvi te možda vide drugi, humor je sposobnost da shvatiš da, bez obzira na to koliko si krepostan i koliko su ti zla nanijeli, postoji određena strana života koja je uvijek pomalo smiješna. Dodatni je lijek, drži on, sposobnost da se vidimo onako kako nas vide drugi i sposobnost da živimo u situacijama s mogućnošću otvorenog kraja, te da naučimo uživati u različitosti.

Bolna nagodba

Oz na više mjesta jasno kaže kako izraelsko palestinski sukob nije borba dobra i zla, već tragedija kao „sukob između jedne vrlo moćne, duboke i uvjerljive tvrdnje i druge, koja je vrlo različita, ali ništa manje uvjerljiva, ništa manje moćna, ništa manje čovječna“. On ističe da su Palestinci u Palestini zato što je Palestina dom, i to jedini dom palestinskog naroda.(..) Izraelski su Židovi u Izraelu jer ne postoji ni

jedna druga zemlja na svijetu koju bi Židovi, kao narod, kao nacija, mogli nazvati svojim domom. Kao pojedinci da, ali ne kao narod, kao nacija“.

I Palestinci i Židovi imali su sličnu povijest, napominje on. Palestinci su „protiv svoje volje pokušali živjeti u drugim arapskim zemljama a bili su odbačeni, ponekad čak i poniženi i proganjani od takozvane ‘Arapske porodice’ . Na najbolniji mogući način bilo im je ukazano na njihovo „paleinstvo“, nisu ih željeli ni kao Libanonce, ni kao Sirijce, ni kao Egipćane, ni kao Iračane. Morali su naučiti, koračajući trnovitim putem da su Palestinci, te da je to jedina zemlja na koju mogu računati. Na neki čudan način, židovski je narod, baš kao i palestinski, imao svojevrсно usporedno povijesno iskustvo. Židove su izbacili iz Europe“.

Polazište je Ozova političkog i etičkog svjetonazora da je jedna od stvari koja čini ovaj sukob toliko teškim upravo činjenica da je izraelsko-palestinski konflikt u osnovi sukob dviju žrtava.

I upravo u tom sukobu dviju povijesnih žrtava jedino je rješenje nagodba. Unatoč tome što je, kako kaže, svjestan da riječ nagodba podrazumijeva nepovoljne kontekste, on ustraje na tom stajalištu: „*Ono što mi trebamo jest bolna nagodba. Riječ nagodba ima grozan ugled u Europi. Pogotovo među mladim idealistima koji nagodbu uvijek smatraju oportunistom, nečim nečasnim, nečim podlim i sumnjivim, pokazateljem nedostatka čestitosti. (...) Za mene nagodba znači život. A suprotno nagodbi nije idealizam, nije odanost, suprotno nagodbi jest fanatizam i smrt. Mi trebamo nagodbu.*“ Odmah će argumentirati bezuvjetnost takva rješenja: nagodba mora biti bolna jer oba naroda vole zemlju i oba imaju jednako duboke, povijesno različite korijene u toj zemlji.

On upozorava da je tragično u tom sukobu što oba naroda nose isto breme, ne mogu prepoznati koliko je duboka osjećajna veza uz tu zemlju onoga

drugoga. I zato ponavlja kako je nužno, uvijek ispočetka i stalno, raditi na tome da ojača sposobnost da zamislimo onog Drugog te da se ‘uvučemo u njegovu kožu’, potrebna nam je sposobnost da činimo ustupke jer je alternativa neprekidno razvijanje mržnje.

To je moguće jedino na taj način da oba naroda prihvate kako je onaj drugi stvaran i da veći dio pripadnika oba naroda zna da oni drugi - neće otići. Ta spoznaja nije ni laka ni radosna, više je kaže Oz, za obje strane kao probuditi se iz narkoze i otkriti da su ti odrezali dio tijela. Ne samo to, nastavlja autor, buđenje se događa u lošoj bolnici, a obje obitelji izvan operacijske dvorane psuju jedna drugu i proklinju liječnike – to je prema Ozu sadašnja slika Bliskog istoka. No barem svi naposljetku znaju da je operacija neizbježna, zaključuje autor, svi sada znaju da se zemlja mora razdijeliti na dvije nacionalne države.

Na pitanje gdje su korijeni i odgovori u ovom teškom sukobu, i je li ih uopće moguće naći, Amos Oz u svojim je esejima o kojima ovdje govorimo, dao jasan potvrđan odgovor. Odgovori su mogući, ali je za njih potrebno razumijevanje. Njegova ključna misao o svijesti o relativizmu, svijesti o perspektivi i određenom osjećaj tužne ironije o tome kako okupirani postaje okupator, potlačeni može postati tlačitelj, dojučerašnja žrtva može lako postati nasilnik, kako se lako uloge mogu zamijeniti“ primjenjiva je za sve prostore obilježene sukobima.

Razlog je to aktualnosti i trajne vrijednosti Ozovih sjajno napisanih eseja. Pisani jednostavnim jezikom, a opet duboko promišljeni i mudri, eseji o političkom i svakom drugom fanatizmu, u kojima se mogu naći i autobiografski pasusi o bolnom sazrijevanju, i u jednakoj mjeri ispovjedni ton i introspektivni pogled kao i slika političke stvarnosti jednog od najtežih svjetskih sukoba doprinos su svijesti o nužnosti njegovanja dijaloga kao jedine mogućnosti opstanka.

Dr. sc. Dragan Damjanović, s Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, u novom članku za Ha-kol piše o zanimljivoj i teškoj sudbini obitelji Pfeffermann iz Vukovara.

CRTICA IZ POVIJESTI VUKOVARSKIH ŽIDOVA

OBITELJ PFEFFERMANN I NJIHOVA POSLOVNO STAMBENA JEDNOKATNICA

Vukovarska židovska zajednica bila je jedna od najstarijih i najznačajnijih židovskih zajednica u Hrvatskoj. Kako se moglo vidjeti i iz tekstova u prethodnim brojevima Ha-kola u kratkom vremenu svojeg postojanja, za nešto manje od stotinu godina, podignula je čak tri sinagogalne građevine. Tako nešto bilo je moguće ponajprije stoga što je dio članova općine pripadao krugu najuspješnijih gospodarstvenika Vukovara toga vremena.

Vukovarska poduzeća u vlasništvu Židova vrhunac svojeg razvoja doživjet će dvadesetih godina 20. stoljeća. Raspad Monarhije i utemeljenje prve jugoslavenske države odrazio se naime u početku vrlo povoljno na gospodarski razvoj ovog grada. Zahvaljujući položaju na Dunavu, već pri kraju Prvog svjetskog rata Vukovar je počeo iskorištavati punim intenzitetom svoju ulogu riječne luke. U nesređenim prilikama odmah pri završetku rata trgovinom žitom, petrolejem, šećerom i vinom dio se građana toliko obogatio, da je Vukovar dobio epitet *srijemskog Eldorada*.¹ U uvjetima kada je domaća proizvodnja postala zaštićena visokim carinama, kada je nestalo velike konkurencije ranijih industrijskih centara Monarhije, vrata razvitku domaće industrije postaju i u Vukovaru širom otvorena. Razvoj dodatno potiču jeftine sirovine proizvedene na plodnoj zemlji sela koja su okruživala Vukovar te ojačana veza s obližnjom Bačkom.²

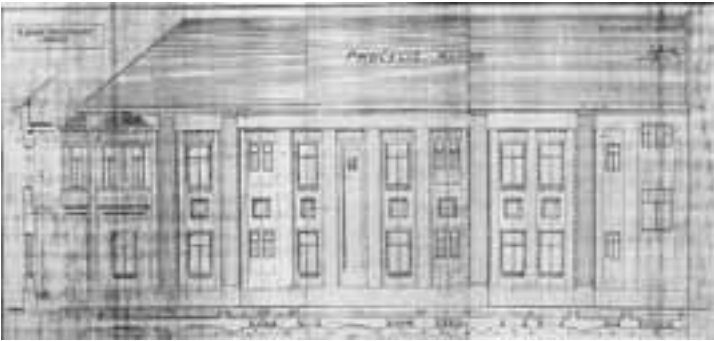
Dvadesetih godina tako, uz kudeljaru, kao staro i najveće industrijsko poduzeće grada, djeluje još niz drugih: tvornica građevnog materijala Mirka Steinera, Eislerov mlin Slavija te mlinovi Zopf, Danilčević, Bürger, tvornica namještaja Grečl, ciglane Ofner i Velić, tvornica špirita te dvije velike tvornice peći: Vulkan i Wilhelm.³ Vukovarci vide svoj grad kao grad budućnosti, kraj kojega, zbog povoljnog prometnog položaja, ni stara slavonska prijestolnica, Osijek, nema nikakve šanse. Uz industriju i proizvodnju cvala je i trgovina, a među najbogatije i najuglednije trgovce Vukovara u prvim desetljećima 20. stoljeća ubrajao se ugledni pripadnik tamošnje židovske općine Izidor Pfeffermann. Njegova sudbina, kao i njegova velika građanska jednokatnica koju je podigao u istočnom dijelu Vukovara, na rubu Mitnice svjedočanstvo je uspona i pada jedne židovske poduzetničke obitelji u hrvatskom provincijskom gradiću u prvim desetljećima 20. stoljeća.



Vukovarska poduzeća u vlasništvu Židova vrhunac svojeg razvoja doživjet će dvadesetih godina 20. stoljeća. Raspad Monarhije i utemeljenje prve jugoslavenske države odrazio se, naime, u početku vrlo povoljno na gospodarski razvoj ovog grada.

Obitelj Pfeffermann bila je među najbogatijima u Vukovaru

U vremenu neposredno nakon Prvog svjetskog rata Izidor Pfeffermann bio je naime nesumnjivo najbogatiji Vukovarac. Sa sinom Ervinom bio je vlasnik tvornice leda⁴ te veletrgovine žitom, temelja obiteljskog bogatstva, koju je utemeljio Izidorov otac Jakob pa se tvrtka stoga zvala „Jakob Pfeffermann i sin“. Tvrtka je utemeljena krajem sedamdesetih ili početkom osamdesetih godina 19. stoljeća⁵ no sve do Prvog svjetskog rata nije doživjela pravi procvat. Taj rat, te visoke cijene poljoprivrednih proizvoda za vrijeme njegova trajanja, omogućio je neslućeno bogaćenje Pfeffermanna i još nekoliko vukovarskih veletrgovaca. To im je bogatstvo i omogućilo podizanje reprezentativnih stambenih objekata te financiranje gradnje u prijašnjem članku spomenute Ciduk-hadin kuće.⁶



Prosperitet svih tih poduzeća, pa tako i Pfeffermannova bit će, međutim, kako je vrijeme pokazalo, kratkog vijeka. Po prestanku svjetske konjunktore trgovine žitom, u drugoj polovici dvadesetih, kada će Europu zapljusnuti pšenica iz Argentine, Kanade i Sjedinjenih američkih država, Pfeffermannova će se tvrtka naći u krizi, tako da je bila prisiljena u 1931., najtežoj godini za vukovarsku ekonomiju, proglasiti stečaj.⁷ U to je vrijeme upravljanje tvrtkom u svoje ruke već u potpunosti preuzeo Jakobov unuk i Izidorov sin Ervin Pfeffermann. U „prinudnom poravnanju“ s dužnicima tvrtka će proći vrlo dobro, no pokazalo se da naplata potraživanja ipak neće ići tako lako. U tu je svrhu, kako bi ishodio novac od dužnika, Ervin Pfeffermann oputovao krajem srpnja 1932. u Beograd. Ne uspevši ishoditi novac ubio se je u noći s 28. na 29. srpnja u četrdesetoj godini života u hotelu „Srpski kralj“ vješanjem za vodovodnu cijev u kupaonici sobe koju je unajmio. Prema oproštajnom pismu koje je poslao svojem rođaku Fröhlicu, koji je u to vrijeme bio stalno nastanjen u Beogradu, na samoubojstvo ga je natjerao očaj zbog lošeg poslovanja koje je dovelo do toga da nije mogao više svojoj obitelji osigurati ni najosnovnija materijalna sredstva.⁸ Njegovom će pogrebu u Vukovaru 31. srpnja 1932. godine prisustvovati svi ugledniji građani grada, a obred će voditi osječki rabin dr. Freiberg.⁹ Njegov otac, Izidor, ne mogavši podnijeti bol zbog gubitka sina, umire samo dva tjedna poslije u 76. godini života.¹⁰ Time se je definitivno ugasilo ovo poduzeće, a zaključen je i važan segment povijesti vukovarskog Židovstva smrću jednog od najuglednijih pripadnika općine. Obitelj nije izumrla. Ervin je iza sebe ostavio ženu i dvoje djece. Nepoznato je jesu li oni ostali u Vukovaru i jesu li preživjeli Holokaust te ako jesu, gdje danas žive.

Funtakov projekt za obiteljsku kuću Pfeffermann

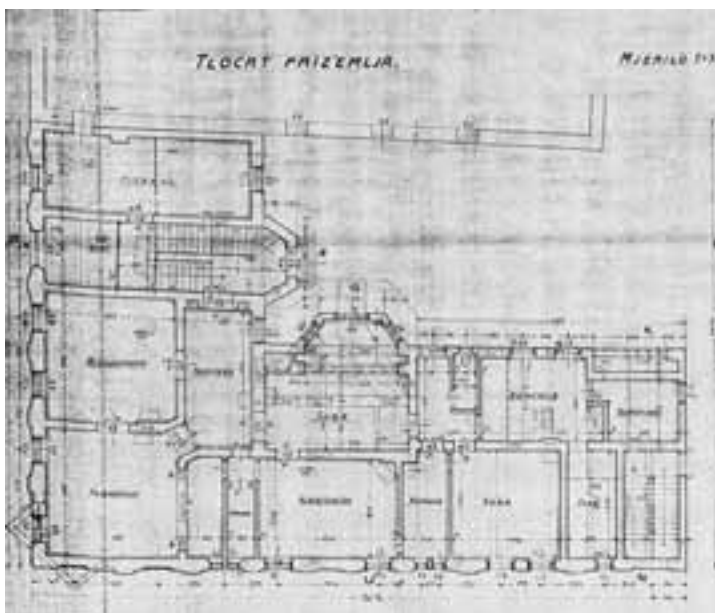
Najuvjerljivijesvjedočanstvo bogatstva obitelji Pfeffermann dvadesetih godina predstavljala je stambeno poslovna jednokatnica podignuta 1923. godine u vremenu vrhunca gospodarske moći ovog poduzetnika. Sagrađena je prema projektu tada najuglednijeg vukovarskog graditelja Frana Funtaka,¹¹ koji je u to vrijeme dosta radio za pripadnike židovske zajednice i koji je iste godine kada je radio za Pfeffermanna, podizao i novi veliki židovski hram u Vinkovcima, a nedugo potom

i Ciduk-hadin kuću na vukovarskom židovskom groblju.¹² U povijesti vukovarske arhitekture dvadesetih godina Pfeffermannova jednokatnica igra višestruko značajnu ulogu. U trenutku kada se je podizala bila je to jedna od najvećih obiteljskih stambeno–poslovnih gradnji u Vukovaru. U usporedbi s onovremenim gradnjama u većim hrvatskim gradovima, ponajprije Zagrebu ili Osijeku, ne radi se o osobito velikom objektu, no u gradiću kakav je bio onodobni Vukovar rijetko joj je koja građevina veličinom mogla parirati. Radilo se samo dijelom o novogradnji, a dijelom o nadogradnji starije strukture. Zgrada je bila uglovnica koja se na jednoj strani otvarala sa šest, a na drugoj s čak 10 prozorskih osi.

Usprkos svojoj veličini, kuća Pfeffermann je u cjelini bila namijenjena za stanovanje i poslovanje samo jedne obitelji, dakle u njezinom sklopu nije bilo stanova predviđenih za iznajmljivanje. Jedna prostorija na kraju lijevog krila zgrade u prizemlju i dvije na katu služile su pisarne poduzeća koje su bile u Pfeffermannovu vlasništvu. Sav ostali dio kuće zauzimali su prostori namijenjeni isključivo obiteljskom životu. Po jednu veliku sobu u prizemlju imala je i glava obitelji – Izidor Pfeffermann i njegova supruga, dok su na katu bile smještene sobe za sinove i kćer. Oba su kata imala vlastite blagovaonice. Najluksuznije sobe, na uglu zgrade, koje su se otvarale na ulicu s erkerom, imale su i vlastite posebne prostorije za garderobu. Na katu se prema dvorištu otvarao trijem oblikovan poput otvorenog erkera. I stubište je bilo reprezentativno riješeno, s art–deco ogradom od lijevanog željeza i štukaturnim dekoracijama na zidovima. Krajnje desno krilo kuće, i u prizemlju i na katu, bilo je rezervirano za manje reprezentativne sadržaje – kuhinju, sobu za djevojku i smočnicu. Zgrada je bila opremljena sa svim potrebnim komforom, velikim kupaonicama i toaletima na oba kata. Karakteristično za vrijeme u kojemu se objekt podiže, sobe se nadovezuju jedna na drugu s ulične strane kuće, ne postoji jedinstveni hodnik koji ih spaja, već nekoliko ulaza u niz soba. Iz prostora za stubište izlazi hodnik (u planu nazvan predsobom) koji vodi do gotovo svih prostorija namijenjenih stanovanju vlasnika kuće. Posebno je izdvojena samo jedna soba u prizemlju, vjerojatno gostinjska, u desnom krilu zgrade.

Kuća Pfeffermann jedna od posljednjih Funtakovih art-deco projekata

Kako je već spomenuto zgrada je projektirana u travnju 1923. godine¹³ i jedna je od posljednjih u nizu izrazitih art–deco projekata unutar opusa arhitekta Frana Funtaka. Kraća fasada, budući da se na njoj nalazi portal s glavnim ulazom u objekt, reprezentativnija je, od duže fasade. Spoj dvaju krila kuće riješen je tako što je ugao zakrivljen, što je motiv koji Funtak dosta često koristi u prvoj polovici dvadesetih godina na stambenim objektima koje je gradio u Osijeku i Vukovaru. Motiv odrezanog ugla na kući Pfeffermann dodatno je dinamiziran motivom erkera koji unutar Funtakova opusa iskače atipičnošću rješenja – nije ni poligonalan ni kružan u tlocrtu, već kvadratičan.



Najuvjerljivije svjedočanstvo bogatstva obitelji Pfeffermann dvadesetih godina predstavljala je stambeno-poslovna jednokatnica podignuta 1923. godine u vremenu vrhunca gospodarske moći ovog poduzetnika.

Osnovu raščlambe pročelja čine karakteristični iskanelirani polustupovi bez baze i kapitela samo s jednostavnim kvadratnim završecima. U osnovi se samo uvjetno može govoriti o kanelirama, budući da je i ovdje zapravo riječ o negativu kanelira - plitkim istaknućima. Zone između prozora raščlanjuju kvadratične kazete, izrazito čest motiv u tadašnjoj Funtakovoj arhitekturi. Na bočnim krajevima polustupova te na potprozornicima prizemlja i nadprozornicima kata, kao i ispod erkera, primijenjen je motiv niza astragala. Valja posebno istaknuti i motiv ugaonoga polustupa. Kako se jasno vidi na planu, Funtak na uglu Pfeffermanove kuće postavlja iskanelirani polustup poput onih na fasadi, samo niži (ne ide do krovništa, nego do početka vijenca kao lezene na dužem dijelu fasade). Postavljanjem takvih polustupova vizualno se ublažava oštrina ugla, ostvaruje se snažnija povezanost dviju strana glavnoga pročelja i istodobno se nastavlja ritam valovitog kretanja zaobljenih zidova erkera. Motiv polustupa, iskaneliranoga ili ne, na uglu, ostaje dugo u međuraću karakteristika Funtakove arhitekture. Raščlamba kraćega pročelja riješena je drukčije i to je još jedan kuriozitet građevine, da su glavna pročelja jedne uglovnice nejednaka. Osnova raščlambe ista je – plitki iskanelirani polustupovi, no površine između prozora riješene su lezenama s eliptičnim dekorativnim poljima na vrhu ispunjenim raznobojnim staklom. Takav je motiv također raširen već u kasnoj secesiji, a ostaje elementom i art-deco arhitekture. Slične eliptične medaljone

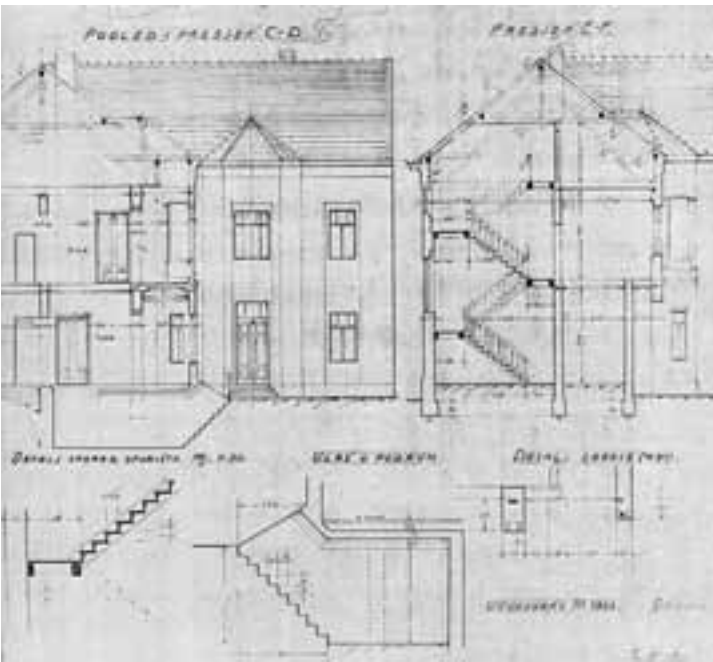
nalazimo na primjer na unutrašnjim zidovima Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu (rad zagrebačke tvrtke Koch i Marinković), a dvadesetih će godina biti česti na svim zgradama proizašlim iz secesijske tradicije. Portal zgrade riješen je u obliku polukružne nadstrešnice. Sa strana ulaza ponovno je postavljen motiv ugaonoga stupa. Portal je naglašen s dva polustupa iznad kojih se na krovu zgrade nastavlja zabat s konveksnim središnjim dijelom i konkavama na uglu. Osim varijacije oblika stupova, Funtak varira na građevini i oblik otvora prozora. Na kraćem je krilu zgrade ritam prozora ujednačen i svi su jednakoga oblika. Na erkere, te na dijelove duže strane pročelja, postavljeni su pak uski prozori. Na erkeru takav je oblik prozora uvjetovan raspoloživom površinom, a na ostatku pročelja postavljeni su takvi prozori na mjestima gdje se u unutrašnjosti nalazi kupaonica.

Krajnje desno krilo zgrade namijenjeno je životu posluge s kuhinjom i skromnim posebnim bočnim stubištem. Zanimljivo je da je taj dio kuće na vanjskoj fasadi objekta riješen vrlo jednostavno, bez bilo kakve raščlambe, samo s prozorima. Kako je već napomenuto, prema dvorištu se na prvome katu otvara trostrana lođa, vrlo čest motiv u vukovarskoj arhitekturi u međuratnom periodu. Na svakom uglu lođe postavljen je kanelirani stup, riješen kao polustupovi fasade, bez baze, samo s postamentom i s kapitelom u vidu jednostavne pravokutne ploče. Ograda lođe prema dvorištu artikulirana je plitkim kazetama koje se stepeničasto uvlače.

Kao svojevrsni epilog zanimljivo je napomenuti kako je obitelj Pfeffermann ostavila značajnog traga ne samo u povijesti graditeljstva Vukovara, već i Zagreba pa i cijele Hrvatske. U Jurjevskoj ulici br. 29 u Zagrebu podignuta je naime 1928. godine vila Pfeffermann, vjerojatno od strane brata Ervina Pfeffermanna.

Kako veličinom, tako i rješenjem fasada, ali i namjenom prostorija, kuća Pfeffermann predstavljala je, u tadašnjem Vukovaru, rijetki primjer potpuno urbanog objekta. Grad Vukovar u to je vrijeme, naime, u osnovi još uvijek jedna polururalna sredina, u kojoj se samo u užem središtu grada podižu objekti izrazito urbanog tipa. Ne radi se ni o kakvom vrhunskom primjeru arhitekture, međutim itekako je zanimljiva za povijest graditeljstva ovog grada. Njezino oblikovno rješenje nalikuje brojnim drugim sličnim gradnjama u hrvatskim gradovima dvadesetih. Oslanja se na art-deco arhitekturu proisteklu iz kasne secesije.

Nakon Drugog svjetskog rata zgrada je služila kao sjemenarska stanica. Teško je stradala u Domovinskom ratu i srpske



su je vlasti srušile sredinom devedesetih,¹⁴ čime je nestao jedan od najvažnijih spomenika i svjedoka snažnog prosperiteta grada Vukovara u trećem desetljeću 20. stoljeća.

Kao svojevrsni epilog zanimljivo je napomenuti kako je obitelj Pfeffermann ostavila značajnog traga ne samo u povijesti graditeljstva Vukovara, već i Zagreba pa i cijele Hrvatske. U Jurjevskoj ulici br. 29 u Zagrebu podignuta je naime 1928. godine vila Pfeffermann, vjerojatno od strane brata Ervina Pfeffermanna po projektima arhitekta Marka Vidakovića kao jedan od prvih primjera čiste moderne u povijesti hrvatske arhitekture 20. stoljeća.¹⁵ Po svojoj kvaliteti ona daleko nadilazi obiteljsku kuću u Vukovaru, no uspoređivati te dvije građevine nema smisla budući da proizlaze iz posve različitog konteksta.

Literatura:

- *** *Oglas*, Sremske novine, Vukovar, br. 33., 22. 4. 1916., str. 7
- *** *Iz srijemskog Eldorada*, Novo doba, Vukovar, br. 7., 18. 1. 1919., str. 1
- *** *Insolventija velike žitarske radnje Jakob Pfeffermann i sin*, Sremske novine, Vukovar, br. 37., 18. 9. 1931., str. 2
- *** *Samoubistvo Ervina Pfeffermanna u Beogradu*, Sremske novine, Vukovar, br. 30., 30. 7. 1932., str. 3
- *** *Samoubistvo poznatog žitarskog trgovca*, Politika, Beograd, br. 8698., 30. 7. 1932., str. 6
- *** *Pogreb Ervina Pfeffermanna*, Židov, Zagreb, br., 31., 5. 8. 1932., str. 4
- *** *Pogreb Ervina Pfeffermanna*, Sremske novine, Vukovar, br. 31., 6. 8. 1932., str. 2

*** *Izidor Pfeffermann*, Židov, Zagreb, br., 34., 26. 8. 1932., str. 5

*** *Preminuo Jakob Pfeffermann*, Sremske novine, Vukovar, br. 33., 20. 8. 1932., str. 2

Ajetić, Josip, *Naš komunalni problem*, Slobodno slovo, Vukovar, br. 55., 25. 12. 1935., str. 6 – 7

Damjanović, Dragan, *Druga vinkovačka sinagoga*, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 97., Zagreb, 2006., str. 34 – 39;

Izvori o gradnji vinkovačke sinagoge, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 98., Zagreb 2006., str. 33 – 35.

Damjanović, Dragan, *Ciduk – hadin kuća Hevra-kadiše ("Mala sinagoga") na vukovarskom židovskom groblju*, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 99., Zagreb, 2006., str. 19 – 23.

Karač, Zlatko, *Arhitektura secesije i urbani razvoj Vukovara početkom 20. stoljeća*, Secesija u Hrvatskoj, Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem, str. 45-72, HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Zagreb – Osijek, 1999.

Premerl, Tomislav, *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata. Nova tradicija*, Drugo dopunjeno izdanje, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1990.

Arhivska građa:

Arhivska građa Gradskog muzeja u Vukovaru (spisi Gradskog poglavarstva u Vukovaru između dva svjetska rata), Zbirka građevinskih nacrti te spisi "Židovi – Vukovar – razni dokumenti (zavičajnost, državljanstvo i obrtnice)" (trenutno u skladištu Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu).

Popis ilustracija:

Kuća Izidora Pfeffermanna u Vukovaru, glavno pročelje kraćeg krila zgrade, projekt ing. Frana Funtaka iz travnja 1923., Gradski muzej Vukovar, Zbirka građevinskih nacrti

Kuća Izidora Pfeffermanna u Vukovaru, glavno pročelje dužeg krila zgrade, projekt ing. Frana Funtaka iz travnja 1923., Gradski muzej Vukovar, Zbirka građevinskih nacrti

Kuća Izidora Pfeffermanna u Vukovaru, tlocrt prizemlja, projekt ing. Frana Funtaka iz travnja 1923., Gradski muzej Vukovar, Zbirka građevinskih nacrti

Kuća Izidora Pfeffermanna u Vukovaru, dvorišno pročelje i presjek, projekt ing. Frana Funtaka iz travnja 1923., Gradski muzej, Vukovar, Zbirka građevinskih nacrti

¹ *** *Iz srijemskog Eldorada*, Novo doba, Vukovar, br. 7., 18.1.1919., str. 1.

- 2 Izgrađuje se put koji povezuje obalu Dunava sa selom Vajskom, i preko njega cijelom Vojvodinom
- 3 Ajetić, Josip, *Naš komunalni problem*, Slobodno slovo, Vukovar, br. 55., 25. 12. 1935., str. 6 - 7
- 4 Uz Pfeffermannove, tvornicu leda posjedovao je i Otto Landesmann, *** *Oglas*, Sremske novine, Vukovar, br. 33., 22. 4. 1916., str. 7
- 5 *** *Pogreb Ervina Pfeffermanna*, Sremske novine, Vukovar, br. 31., 6. 8. 1932., str. 2
- 6 Damjanović, Dragan, *Ciduk – hadin kuća Hevra-kadiše ("Mala sinagoga") na vukovarskom židovskom groblju*, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 99., Zagreb, 2006., str. 19 – 23.
- 7 *** *Insolencija velike žitarske radnje Jakob Pfeffermann i sin*, Sremske novine, Vukovar, br. 37., 18. 9. 1931., str. 2. U članku se ističe: „Jedna od skoro najvećih žitarskih radnja u Vukovaru, firma Jakob Pfeffermann i sin dospjela je u novčane neprilike i podnijela molbu Kraljevskom sudbenom stolu u Osijeku za prinudno poravnanje. Aktiva i pasiva ove firme kreće se na milione, ali kolika je pasiva nismo mogli saznati.“. U idućih nekoliko mjeseci i cijeli niz drugih uglednih vukovarskih poduzeća bit će prinuđeno proglasiti stečaj: Gottfried Eder i sin, Leopold Hirht, Banheyer i sin, itd.
- 8 *** *Samoubistvo Ervina Pfeffermanna u Beogradu*, Sremske novine, Vukovar, br. 30., 30. 7. 1932., str. 3; slično i u: *** *Samoubistvo poznatog žitarskog trgovca*, Politika, Beograd, br. 8698., 30. 7. 1932., str. 6
- 9 *** *Pogreb Ervina Pfeffermanna*, Sremske novine, Vukovar, br. 31., 6. 8. 1932., str. 2; *** *Pogreb Ervina Pfeffermanna*, Židov, Zagreb, br., 31., 5.8.1932., str. 4
- 10 *** *Premينو Jakob Pfeffermann*, Sremske novine, Vukovar, br. 33., 20. 8. 1932., str. 2, Vukovarske su novine donijele pogrešno ime, mjesto Izidor napisali su Jakob (prema nazivu tvrtke). Da je umro Izidor Pfeffermann potvrđuje vijest iz zagrebačkog Židova (*** *Izidor Pfeffermann*, Židov, Zagreb, br., 34., 26. 8. 1932., str. 5), te arhivsko gradivo: Gradski muzej Vukovar (dalje GMV), kutija "Židovi – Vukovar – razni dokumenti (zavičajnost, državljanstvo i obrtnice)", dokument Jevrejske vjeroispovjedne opštine Vukovar br. 2033/1931., 24. II. 1931., još i izvadak iz matice umrlih 21/1933 za Isidora Pfeffermanna, umro je u 76. godini života.
- 11 Atributirao ju je Funtaku tek u drugoj polovici 90-tih prof. Zlatka Karač, Karač, Zlatko, *Arhitektura secesije i urbani razvoj Vukovara početkom 20. stoljeća*, Secesija u Hrvatskoj, Zagreb-Osijek, 1999., str. 50, bilješka 42.
- 12 O gradnji vinkovačke sinagoge pogledati tekstove Dragana Damjanovića: *Druga vinkovačka sinagoga*, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 97., Zagreb, 2006., str. 34 – 39; *Izvori o gradnji vinkovačke sinagoge*, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 98., Zagreb 2006., str. 33 – 35.
- 13 GMV, Zbirka građevinskih nacrti, br.9
- 14 Karač, Zlatko, navedeno djelo, str. 50
- 15 Premerl, Tomislav, *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata*. Nova tradicija, Zagreb, 1990., str. 151

Profesor povijest iz Ludbrega Milivoj Dretar u još jednom u nizu zanimljivih tekstova o povijesti Židova u Ludbreškom kraju, piše o tome kako su Židovi sudjelovali u društvenom, kulturnom, političkom i sportskom životu toga kraja.

ŽIDOV I U DRUŠTVENOM ŽIVOTU LUDBREGA

Nakon masovnijeg naseljavanja u Ludbrešku Podravinu tokom 19. stoljeća, Židovi se nisu odmah etablirali u lokalne zajednice. Razlog tome je bio amozitet na vjerskoj osnovi pa su posebno manja seoska naselja teže prihvaćala doseljenike. Velik problem je bilo i nepoznavanje hrvatskog jezika što je onemogućavalo bolju komunikaciju Židova sa starosjedocima. Mirko Weinrebe u svom pismu navodi da se većina ludbreških Židova kod kuće služila njemačkim, dok su se Židovi na selu najčešće sporazumijevali mađarskim jezikom. Poslovno su se Židovi, silom prilika, služili i hrvatskim, no govorili su ga dosta loše. Tek su mlađe generacije, rođene u ludbreškom kraju, savršeno svladale hrvatski jezik. Seobe u potrazi za boljim životnim uvjetima isto su otežavali integraciju u lokalno društvo.

S vremenom su se neke obitelji udomaćile u pojedinom naselju te su polako ulazile u lokalno društvo. To je ovisilo i o samim Židovima: konzervativne obitelji odbijale su suvišan kontakt s nežidovskim svijetom, dok su liberalniji Židovi brzo sklapali prijateljstva s domaćim kršćanskim obiteljima. U 20. stoljeću su se već potpuno uklopili u lokalnu zajednicu.

Velik broj Židova je bio uključen u rad lokalne židovske općine u Ludbregu. To se osobito odnosilo na ludbreške Židove, dok su Židovi sa sela rijede dolazili u ludbrešku sinagogu i



Teniski klub u Ludbregu, oko 1935. godine

nisu se previše bavili poslovima Općine. Jedan od razloga je i tadašnja loša povezanost s Ludbregom (ceste su bile neudobne za putovanje, željeznice još nije bilo). Židovi iz martijanečkog kraja su se orijentirali prema Varaždinu, a oni iz Rasinje i Đelekovca Koprivnici.

Židovska udruženja

Ugledni Židovi iz Ludbrega su sudjelovali u radu Izraelitičke bogoštovne općine u raznim zaduženjima koja su bila potrebna za normalno funkcioniranje zajednice. Kako je zajednica u Ludbregu bila među najmanjima u Hrvatskoj, neki su Židovi imali i više zaduženja. Nakon što je osigurano normalno funkcioniranje vjerskog života (briga o rabinu, sinagogi, groblju), pristupilo se organiziranju društva Hevre kadiše. Prema pravilima Hevre kadiše u Ludbregu, glavni ciljevi ove udruge su bili *njegovanje siromašnih bolesnika, podupiranje oskudnih, sahranjivanje mrtvih jevreja, odredjenje molitava za spas duše pokojnika, upravljanje zaklada i zapisa*. U ostale aktivnosti Društva spadalo je: obilaženje bolesnika, besplatno liječenje i nabava lijekova, podupiranje siromaha, udovica i siročadi članova društva, šemira – čuvanje bolesnih i mrtvih, pokapanje prema želji umrloga, obredno pranje, organiziranje sprovoda... Na dužnost predsjednika Hevre kadiše birani su članovi zajednice koji su se posebno isticali u humanitarnom i društvenom radu. Svi članovi Društva su imali jednake obaveze. Hevra kadiša je sigurno postojala kao udruženje i prije službenog odobrenja pravila Društva u siječnju 1932. U dvadesetim godinama 20. stoljeća predsjednik Hevre kadiše je najčešće bio bogati trgovac Makso Scheyer, a tajnik rabin Josef Leopold Deutsch. Hevra kadiša je prestala s radom u lipnju 1941 odredbom kotarskih vlasti.

Osim Hevre kadiše, društvo karitativnog tipa je bilo i "Jevrejsko gospojinsko dobrotvorno društvo u Ludbregu". Pravila ovog društva donesena su na glavnoj skupštini, održanoj 6. prosinca 1931., a odobrena u travnju 1932. od organa kraljevske vlasti. Svrha društva je bilo materijalno potpomagati stradalnike, naročito siromašne i bolesne žene, udovice i siročad. Upla-



Članice ludbreškog Sokola

tom iznosa od 500 dinara, postajalo bi se članicom – utemeljiteljicom. Za predsjednicu Jevrejskog gospojinskog dobrotvornog društva je bila izabrana pijanistica i pjevačica Vilma Schlesinger, supruga uglednog ludbreškog odvjetnika, a tajničke poslove je obavljala Hermina Gross, bankareva supruga. U vrijeme diktature kralja Aleksandra (1929-34.) ukinuta su sva ženska udruženja tako da se svih 5 ženskih društava društva u Ludbregu fuzioniralo u jedno – Kneginju Zorku, prorežimsku organizaciju. Glavna organizatorica Društva je bila Milka Perić, supruga javnog bilježnika, a tu su aktivne bile Židovke: Vilma Weiss, Mariška Weinrebe, Blanka Appler, Gizela Deutsch. Poslije smrti kralja Aleksandra ženska Društvo se podijelilo na prijašnja, a Vilma Schlesinger je ponovo preuzela predsjedničku ulogu.

Na Božić 1918. godine održan je osnivački sastanak cionističke organizacije „Agudat Cijon“. Za predsjednika je izabran Rudolf Appler, trgovac tekstilom iz Ludbrega. Žene su se aktivno uključile i u ovu organizaciju, prikupljajući novac za Keren Kajemet. U dvadesetim godinama 20. stoljeća ludbreška zajednica je bila među najizdašnjim donatorima u Jugoslaviji.

Lokalne organizacije

S vremenom su se Židovi uklopili u društveni život Ludbrega i to na takvom stupnju da praktički nije postojala neka društvena udruga u kojoj nije bila članstva židovskog porijekla. Među najstarijim ludbreškim organizacijama je Ludbreški vatrogasni zbor, osnovan 1869. godine nakon strašnog požara koji je poharao centar Ludbrega, uništivši pritom velik dio stambenog fonda (vše od 60 zgrada). U upravnom su odboru sjedili ugledni građani i gospodarstvenici, a funkciju izvršujućeg vojvode je obnašao trgovac Samuel Scheyer. Isti je kasnije obavljao i predsjedničku dužnost. I ostali su se muškarci iz obitelji Scheyer angažirali među ludbreškim vatrogascima: zapovjednik društva je bio Makso Scheyer, a u tridesetim godinama 20. stoljeća blagajnu društva je vodio bankar Artur



Ludbreški vatrogasni zbor 1937. godine



Rabin dr. Josef Leopold Deutsch,
tajnik Hevra kadiše

Scheyer. Članovi obitelji Scheyer često su novcem pomagali ludbreške vatrogasce. Općinski liječnik dr. Milan Zohr je do svog odlaska iz Ludbrega 1938. obavljao i dužnost vatrogasnog liječnika.

I u ostalim su vatrogasnim društvima Židovi zauzimali visoke pozicije. 1887. godine osnovano je vatrogasno društvo za Veliki i Mali Bukovec, prvi predsjednik je bio lokalni trgovac Jakob Stern, a član August Weiss. 1893. Josef Nemschitz, krčmar iz Sesveta, inicirao je osnivanje Dobrovoljnog vatrogasnog društva za Sesvete, Strugu i Karlovec. 1898. godine osnovano je Dobrovoljno vatrogasno društvo u Donjem Martijancu pod pokroviteljstvom bana Pavla baruna Raucha od Nyeka. U upravljaćem odboru su bili Mavro Samek i Lavoslav Schulhof te trgovci Julio Blühweiss i Emanuel Schreiber.

Trgovac Rudolf Appler je bio dugogodišnji predsjednik Kulturno-prosvjetnog društva u Ludbregu, osnovanog 1922. godine sa zadaćom pomaganja i usklađivanja kulturnih i prosvjetnih organizacija. 1904. godine je osnovana Hrvatska pučka knjižnica i čitaonica u Ludbregu među čijim aktivnijim članovima su bili dr. Oton Spiegler i Radivoj Sattler.

Židovi su bili afirmirani i u pjevačkom zboru Podravina. Konstituirajućoj sjednici Zbora je prisustvovalo preko desetak lokalnih Židova. Dr. Oton Spiegler se tu istaknuo kao iskusan solist.



Glumačka družina povodom obrtničke zabave u Ludbregu, oko 1937. godine

U ludbreškom Salonskom orkestru su nastupali Vilma Schlesinger kao pjevačica i pijanistica te njeni sinovi Vladimir i Božidar, vješti violinisti. U kulturnim udrugama u selu Poljancu – čitaonici, zboru i diletantskoj družini, aktivni su bili članovi obitelji Grünfeld i Hacker.

I u sportskim aktivnostima je bilo mnogo Židova. Bavili su se atletikom, tenisom, skijanjem, hokejom, nogometom. Plivanje je bilo popularno u ljetnim mjesecima, na obalama rijeke Bednje. Židovska mladež je, kao i katolička, sudjelovala u Hrvatskom sokolu, kasnije jugoslavenskom. Članstvo je bilo gotovo obavezno. Josefina Gross se prisjetila da je vježbalište bilo u nekadašnjoj velikoj plesnoj dvorani dvorca Baththyany. Mladež je često nastupala na sokolskim sletovima. Zlatko Weinrebe je bio jedan od osnivača i nogometaša NK Podravina. I u Teniskom klubu Židovi su bili najbrojniji igrači.

Političke opcije

Prema sjećanjima nekih mještana, Židovi se nisu bavili politikom, niti su se direktno uplitali u lokalnu vlast. Pokušavali su živjeti u skladu s lokalnom sredinom pa su često podržavali istu političku opciju kao i njihovi susjedi. Mirko Weinrebe piše: "...Ludbreg je bio pravaško gnijezdo. Kada bi zastupnik Gašparović dolazio u Ludbreg, našao bi se uvijek i sa svojim prijateljem i kartašem Pajtašom (op.a. Šandor Pajtaš). Ludbrežani i okolica bili su za mog djetinjstva frankovci i većina Židova je držala s njima. Kasnije, kada je pučanstvo prešlo u Radićevce, Židovi su silom prilika – radi njegovog antisemitizma, otpali kao političke pristalice..." Kako su se Židovi bogatili trgovinom, tako su i stjecali aktivno ili pasivno pravo glasa koje je bilo uskraćeno velikom dijelu siromašnog pučanstva. Ludbreški Židovi često su glasali za vladine kandidate izazivajući tako bijes mnoštva koje je bilo naklonjeno opoziciji. Zbog toga je u nekoliko navrata stradala židovska imovina. Bilo je i onih koji su slijedili volju lokalne zajednice pa je dr. Leon Schlesinger neko vrijeme bio tajnikom Seljačko-demokratske koalicije za kotar Ludbreg.

Povijest židovskih općina u Hrvatskoj uoči, za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata obilježili su i iznimni ljudi. Jedan od njih bio je prijeratni i poslijeratni predsjednik Židovske općine Rijeka Arminio Klein.

IZMEĐU PROŠLOSTI I BUDUĆNOSTI ŽIDOVSKJE OPĆINE RIJEKA

ARMINIO KLEIN (1880. - 1948.)

Piše: Filip Kohn

Arminio Klein rođen je 1. rujna 1880. godine od majke Giovane rođ. Kohn i Giuseppea Kleina u Bratislavi, glavnom gradu Slovačke, jedne od država koje su tvorile Austro-ugarsku monarhiju. Školovanje je započeo i završio u istom gradu, gdje je nakon završetka studija diplomirao ekonomiju i trgovinu i stekao titulu doktora u trgovačkim znanostima. Nakon toga, trbuhom za kruhom, dolazi u Rijeku i svojom voljom postaje talijanskim državljaninom. Živi u Splitskoj ulici broj 1 te se zapošljava kao zastupnik u plovidbenom društvu «Adria». Iz dostupnih dokumenata riječke „questure“ može se zaključiti da je gotovo cijeli svoj radni vijek radio u plovidbenom društvu Adria. (dok. Riječke questure datiran 7. kolovoza 1933.; u potpisu Pietro Russo). Klein je kratko vrijeme radio za plovidbenu udrugu Tirrenia kao direktor (dokument Riječke questure datiran 26. lipnja 1933. potpis nečitak)

Arminio Klein je bio dugogodišnji član tadašnje Riječke židovske općine koja je, naravno, bila desetak puta brojnija od one poslijeratne. Dužnost predsjednika Riječke židovske općine preuzeo je nakon dva predsjednička mandata Davida Friedmanna (od 1929. do 1932. i od 1932. do 1935. - isječak iz novina na kome se ne vidi niti datum niti broj).

Dana 17. ožujka 1935. godine tadašnje vijeće „Comunita israelitica di Fiume“ je za predsjednika Vijeća a tako i zajednice izabralo gospodina Arminia Kleina.

Da bi se potvrdilo njegovo imenovanje, riječki prefekt šalje dopis datiran 7. svibnja 1935. godine prefekturi provincije Karnaro (Kvarner) te traži uobičajene informacije o Kleinovu moralnom i



političkom ponašanju te o njegovim stavovima prema režimu. Da bih prikazao precizno o kakvim se informacijama radi, citirat ću jedan dokument, od 7. svibnja 1935. Dopis koji sadrži te informacije donosim u cjelini:

LEGIONE TERRITORIALE DEI CARABINIERI REALI DI TRIESTE

COMPAGNIA DI FIUME

Br. 57/72 di Prot. Div. Ris.

Odgovor dopisu Br. 2388 5. ovog mj.

Predmet: ishod informacija.-

POVJERLJIVO (žig) Kraljevskoj Questuri u Rijeci

U odnosu na gore navedenu opasku, pripoćuje se da:

- 1) Klein Arminio pok. Giuseppea, rođen u Bratislavi (S.H.S./1.9.1880.), zastupnik pri „Adriji“, danas stanuje u Rijeci, u ulici Spalato br. 1.
- 2) Negativno.
- 3) Talijanski je državljanin izborom; trideset godina radi kao zastupnik pri Društvu plovidbe „Adria“ i u

odličnim je ekonomsko-financijskim prilikama.

- 4) Nije poznato da je ikada militirao i u jednoj političkoj partiji, već je simpatizer i pristaša sadašnje vlade.
- 5) Nije izvršavao niti izgleda da vrši ikakvu političku aktivnost.
- 6) U istupima i u stavu prikazuje se pristašom sadašnjeg režima.
- 7) Doktor je trgovačkih znanosti. Nije pretplaćen, ne dobiva niti šalje subverzivni ni antinacionalni tisak.
- 8) Može ga se smatrati nesposobnim za vršenje antinacionalne propagande te ga smatrati neopasnim prema političkoj liniji.
- 9) Zbog same činjenice što je postao talijanskim državljaninom vlastitim izborom te zbog gore navedenih okolnosti može ga se smatrati politički otriježnjenim.
- 10) Nikada nije služio vojni rok.

(Poručnik Comandante Int. Compagnia (Amedeo Girone))

Dobivši jedan od takvih dokumenata questure izvještaja o moralu te stavu prema režimu, prefekt je očito Arminija Kleina potvrdio kao podobnog predsjednika tadašnje „Comunita ebbreica di Fiume“.

Nakon što je izabran za predsjednika ŽOR 1935. godine, Arminio Klein ušao je u povijest kao prijeratni i poslijeratni predsjednik ŽOR-a.

Zbog nedostatka povijesnih dokumenata skoro je nemoguće rekonstruirati zbivanja vezana uz Židovsku općinu Rijeka od 1938. do polovice 1945. godine.

Dokument, odnosno popis sakralnog inventara i inventara nakon rušenja hrama datiran s 8. srpnjem 1940. godine od strane službe javne sigurnosti pokazuje da se gospodin Arminio Klein nalazio i tada na čelu ŽOR-a. Francesco Cantori, tajnik i Giuseppe Frank, rabin.

Popis inventara hrama 7. 8. 1940.:

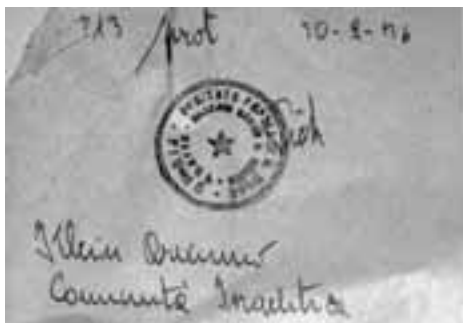
- 1 svitak knjige Estere na pergamentu
- 1 kruna od srebra 1 svijećnjak od alpake s 8 svijeća
- 1 poslužavnik od srebra
- 1 stol od alpake
- 1 lampa od srebra
- 1 lampa od alpake
- 1 pokrivač od baršuna sa zlatnim slovima
- 2 srebrna grba
- 2 crkvena ruha od baršuna
- 2 posude (čaše) od srebra
- 3 tanjura od srebra
- 4 svijećnjaka od alpake
- 4 vrpce za knjige od srebra
- 6 ukrasnih predmeta od srebra
- 12 svitaka Biblije na pergament papiru
- 14 velikih svijećnjaka od mesinga (pretpostavljam da se misli na dvije velike menore F. K.)
- 15 zidnih svijećnjaka od mesinga.
- 22 prekrivača od baršuna koji prekrivaju te svitke

Potpisnici:

Arminio Klein
Francesco Cantori

Što se više bližila kapitulacija Italije, a samim time i njemačka okupacija "provincie carnaro" (tal) Kvarner, ima sve manje i manje dokumenata. Preostaju još samo dva dostupna spisa u kojima se pominje Arminio Klein; da je trenutno predsjednik ŽOR datiran 13. ožujka 1941. godine, kao i jedan iz 1943. godine u kojem se govori o tome da Klein i ostali u upravnom odboru tadašnje zajednice moraju paziti na sinagogu u ulici Pomerio 31 i ulici Galvani 9. Dokument datiran 8. kolovoza jasno pokazuje da je ŽOR organizirao menzu za djecu. Nažalost, iz dokumenta se ne može vidjeti je li se to odnosilo na svu ili samo za židovsku djecu.

Prijeratnom i poslijeratnom predsjedniku Židovske općine Rijeka pripala je tužna i



grozna dužnost da opiše kako je uništen riječki velebitni hram; koliko iznosi vrijednost pokradenog i uništenog što iz hrama što iz uredskih prostorija, zatim, ukupni novčani iznosi otuđeni iz banaka sa računa zajednice i na kraju - popis članova koji su preživjeli i vratiti se u Rijeku i na Sušak.

Prilažem neke od Kleinovih zapisa:

Prilog broj 1 :

- Židovski hram lociran u ulici Pomerio br. 31 bijaše spaljen od strane njemačke policije /S. D./ smještene u školi na Mateottijevu trgu 30. siječnja 1944. unutrašnjom eksplozijom.
- Eksplozija postavljene bombe odjeknula je cijelim gradom, a pola sata prije, sama policija je zatvorila obližnje ulice.
- Odmah nakon eksplozije plamen se razbuktao i nakon nekoliko sati od Hrama nije ostalo ništa osim zidova.
- Vatrogasce koji su prispjeli ugasiti požar zadržala je policija i nisu mogli započeti operaciju gašenja.

Plamen je naravno progutao hram u cijelosti [koji] je sadržavao:

Cjelovit namještaj, poput klupa, lusteri i na žalost sveti ormar u kojem se nalazilo: 9 svitaka pergamena na kojima je bio rukom upisan tekst 5 Mojsijevih knjiga. Ti svici predstavljaju najdragocjenije predmete sinagoge i služili su liturgijskim svrhama. Ti isti bijahu presvučeni tunikama dragocjenih tkanina sa zlatnim ukrasima i bijaše/bijahu opskrbljeni/opskrbljeni srebrnim uresima težine otprilike 2 kilograma.-

U zgradi Hrama se također nalaziše administrativni uredi koji su sadržavali porred arhiva zajednice, bogatu biblioteku

židovskih tekstova i knjige na raznim jezicima.

Inventar je naravno također uništen vatrom.

Prilog br. 2:

Njemačka policija konfiscirala je slijedeće svote koje su pripadale Židovskoj zajednici i njezinim institucijama:

Iz kase Zajednice:

lira 10.500—

Iz Banca Commerciale Italiana:

lira 10.062—

Iz Banca Generale Ungherese di

Trieste: lira 2.330—

Iz Cassa di Risparmio di Fiume:

lira 5.491—

lira 28.383—

Hram je izgrađen godina 1903./1904. uz trošak od - protuvrijednosti u zlatu: 150.000-

Ponovna izgradnja i vraćanje u prvobitno stanje stajala bi najmanje: lira 9.000.000-

9 svitaka vrijede u prosijeku 40.000-
svaki /9 x 40.000/

Lira 360.000

Biblioteka je imala vrijednost od

Lira 140.000

Namještaj ureda s pisaćom mašinom itd. Lira 30.000

Ukupno Lira 530.000.-

Izuzetno je važno napomenuti da je Židovska općina Rijeka s predsjednikom Arminiom Kleinom funkcionirala tijekom cijelog trajanja Drugog svjetskog rata. Arminio Klein imao je tu sreću ili je sudbinski bilo određeno da preživi rat i to kao posljednji predsjednik Comunità ebraica di Fiume i kao prvi predsjednik Židovske općine Rijeka.

Arminio Klein je kao za inat prije nego li je umro morao realizirati još jednu vrlo tužnu i pretužnu dužnost a to je potpisati punomoć Hinku Gelbu za prodaju zemljišta gdje se nekada nalazio hram (dokument iz gruntovnice 1948.) i ubrzo zatim je preminuo 1948., godine te je sahranjen na židovskom groblju na Kozali u Rijeci.

S RAZNIH STRANA IZ ŽIDOVSKOG SVIJETA



Bogat tjedan židovske kulture u Mađarskoj

Prva sedmica rujna kada se, kao i kod nas, svugdje u zemljama EU slavi doprinos židovske kulture, provela sam par dana u Budimpešti gdje sam se osvjedočila o velikoj ulozi koju ona tamo ima. Tjedan židovske kulture obilježen je bogatim programom raznih događaja, ali uklopljenih u općenito raznovrstan i bogat kulturni život mađarske prijestolnice. Zato se u programima mnogih kazališta, kina ili ljetnih pozornica samo zvjezdicom obilježavaju događaji u okviru proslave židovske kulture, no njih je bilo previše da bi ih sve nabrojila.

Međutim, kad se uzme u obzir da je mađarska židovska zajednica danas jedna od najbrojnijih u Europi, ne iznenađuje obilje koncertnih izvedbi kako klasične tako i ostale glazbe, kazališnih predstava, izložbi i raznih književnih događaja koji tu kulturu slave i održavaju živom. Jednu od dvije večeri kratkog boravka u tom gradu, bila sam na jednom od koncerta koji obilježavaju Tjedan židovske kulture. Gužva je bila tako velika da smo čak i kao pozvani gosti jedva ušli u prepunu kazališnu dvoranu palače Akademije Uranija, kompletno građene u orijentalnom stilu u 19. stoljeću, u središtu Pešte. Na programu je bio koncert pjevačice Payla Beae i njezina kvinteta, odnosno izvanrednih muzičara okupljenih oko te mlade darovite mađarske umjetnice koja svojim izvanrednim glasom uz vlastite originalne pjesme i kompozicije izvodi židovski, ciganski i mađarski repertoar na kojemu su još blues i francuske šansone. Trebalo je vidjeti kako Payla Bea svojom muzikalnošću, neobičnim timbrom glasa i karizmom apsolutno zanosi publiku svih generacija. Ona je nešto poput mađarske verzije Edith Piaf 21. stoljeća. Na žalost nisam stigla na ostale priredbe, a posebno su zvučali zanimljivo koncerti u velikoj sinagogi u ulici Dohány, gdje je dva dana prije bio veliki koncert tri kantora, dok se dvije večeri za redom održavao Klezmer maraton na kojem su nastupali Klezmeri iz Bra-

tislave, Max Klezmer Band i budimpeštanski Klezmer Band itd. Na mene, kao strankinju, Budimpešta je ovaj put ostavila dojam kao da se sva raspjevala slaveći židovsku kulturu. Naravno da je tako postignut željeni dojam, ili me bar u tom smislu upozoravaju moji rođaci, jer su u Mađarskoj, kao i u svim tranzicijskim zemljama, vrlo glasni i djelotvorni antisemiti i ostali poklonici fašizma koje ovdje, upozoravaju me, Orbánova vlada tolerira iz vlastitog interesa.

„Sveta voda za naciste“

Veliku radost predstavlja moći danas pratiti neuništivu vitalnost židovske kulture svugdje u civiliziranoj Europi, a posebno u svjetlu nekih otkrića kao recimo ovog najnovijeg povezanog s nacistima koji su tu kulturu i njezine nosioce nastojali izbrisati s lica zemlje. Tako talijanski tjednik Espresso u članku, iz

pera novinara Paola Tessardija, pod naslovom 'Sveta voda za naciste' obavještava o nedavnom otkriću načina kojim su neki katolički biskupi poslije Drugog svjetskog rata pomagali nacističkim glavešinama da umaknu pravdi. Uvjet koji je tim zločincima postavljala crkva, u zamjenu za svoju protekciju, bio je ponovo krštenje.

Tim ritualom nanovo pokršteni nacisti dobivali su potpuno nov identitet. Na taj su način neki protagonisti eksterminacije milijuna Židova uspjeli emigrirati, većinom u Južnu Ameriku. Naravno, ništa novo, reći će mnogi, budući da je odavno poznato kako su visoki crkveni prelati štitili i protežirali nacističke ratne zločince. Uostalom o Operaciji Odesa, pod kakvom je šifrom organiziran njihov bijeg, napisano je dosta knjiga.

Međutim, najnovije istraživanje Geralda Steinechera, povjesničara iz Tirola i docenta na katedrama u Muenchenu i u Innsbrucku, ali i sudskog savjetnika pri suđenju nacističkim zločincima u Italiji, nesumnjivo će potaknuti nove polemike, posebno jer je Studien Verlag, Steinecherov austrijski izdavač, upravo objavio prvi tom dokumentacije ovog najnovijeg poglavlja Operacije Odesa u kojem se dokazuje kako su visoki crkveni prelati štitili između ostalih Ericha Priebke, Josefa Mengelea, Adolfa Eichmana, Franza Stangla.

Erich Priebke, odgovoran za pokolj u Adreatickim jamama u Rimu, 1948. prekršten je u župnoj crkvi u Vitipenu u talijanskom Tirolu. Pod uvjetom da se odrekne nacional-socializma, za uzvrat je dobio pomoć crkve uz koju je mogao emigrirati. Na popisu krštenih u vitipenskoj župnoj crkvi može se naći ime Priebke. Premda je ta činjenica bila objelodanjena za vrijeme Priebkeovog suđenja u Rimu devedesetih godina prošlog stoljeća, tada se nije znalo što je u župnom registru krštenja značila bilješka 'pod uvjetom' kod Priebkeova imena. No sada je Steinecher uvjeren da je postupak drugog krštenja tako označavan te da se tako moglo pomoći brojnim nacistima.

Na pitanje može li se ponoviti jedan takav neizbrisivi sakrament, jer u katekizmu takve mogućnosti nema, Steinecher objašnjava da su korištene razne formalne isprike da bi se njihovo krštenje moglo ponoviti. Jedna od isprika kojom su se ti crkveni ljudi služili za ponovo krštenje nacista bila je da se pri prvom vodu nije dotakla tijela ili da krštenje nije propisno obavljeno. A kako se zna, činom krštenja stječe se potpuno nov i čist identitet bez ikakvih mrlja, zbog čega i okorjeli zločinac postaje moralno čišći, pa čak i od nevinog ali još nekrštenog novorođenčeta. Tako se u početku Priebke skrivao po brdima oko Vitipena, no čim je ponovo kršten 1948. godine jednostavno je odšetao u Bolzano gdje je u uredu Crvenog križa podigao novu putnicu na lažno ime Otto Pape. Potvrdu da je to njegov novi identitet izdala mu je Papinska komisija za ispomoć.

Taj organ Svete Stolice nalazi se u srcu mreže pružanja podrške nacističkim zločincima, tako je pravdi umaknuo i Ante Pavelić i njegova svita. Jedan od najodgovornijih zaštitnika nacista bio je austrijski biskup Alois Hudal, u to vrijeme rektor Germanskog Kolegija u Rimu, a njegov je glavni pomoćnik

bio hrvatski svećenik, otac Krunoslav Stjepan Draganić. Zahvaljujući njihovoj pomoći i protekciji, alpski prolaz Brennero pretvorio se u put bijega za četrdeset tisuća zločinaca Trećeg Reicha. Među njima su bili krvnik iz Liona, Klaus Barbie ili Friedrich Schwend, režiser cijele Operacije Odesa, ali i plana Bernhard za krivotvorenje engleske funte, o čemu govori film 'Krivotvoritelji'. U jednom drugom dokumentu ove Papinske vatikanske komisije, datiranom 17. kolovoz 1948. traži se izdavanje putnice za Franza Stangla koji je u molbi definiran kao apolid, dok je u stvari bio komandant logora Sobibor i Treblinka i kasnije suđen za ubojstvo 900.000 Židova.

Hudalovi ključni pomoćnici u Bressanoneu bili su biskup Johannes Geisler i pronacistički glavni vikar Alois Pompanin koji se na svim dopisima potpisivao s 'Heil Hitler'. Eichman, organizator konačnog rješenja, opsuje u svom dnevniku, a koji je Steinecher pronašao u washingtonskom arhivu, kako je ova organizacija funkcionirala. U svibnju 1950. Eichman je pješice jednim puteljkom stigao u talijansko mjesto Vitipeno u samom podnožju prolaza Brennero. Tamo ga je čekao vitipenški župnik, Johann Corradini na biciklu. Odličan biciklist, zabilježio je o njemu Eichman. Nekoliko je dana proboravio u župnom dvoru, a zatim se uputio u franjevački samostan u Bolzanu. U općini Termeno izdali su mu osobnu kartu, odnosno dokument pomoću kojega je mogao emigrirati. Zloglasni doktor Josef Mengele koji je u Auschwitzu eksperimentirao na živim ljudima, stigao je preko prolaza Resia i dobio novi identitet kao Talijan, Helmut Gregor po zanimanju mehaničar. Tako se on iz talijanske općine Termeno 1948. s novim identitetom mogao uputiti u mirni južnoamerički egzil.

Podsjetimo se samo da je upravo 50-tih godina Peronova supruga Evita putovala u Europu, posebno u Portugal i u Švicarsku gdje je ugovorila da će za tadašnje milijune dolara Argentina pružiti azil nacističkim bjeguncima. Da bi bili isplaćeni supružnici Peron, protuvrijednost tog novca u zlatu u Portugal je stigla u zlatnim polugama iz švicarskih banaka. A tek su istraživanja prije desetak godina, kad su se postepeno otvarali i postajali dostupni arhivirani dokumenti tog vremena, pokazala da su nacisti to zlato, opljačkano od Židova u Auschwitzu i u drugim logorima smrti, pretapali u poluge, obilježavali predratnim datumom i deponirali u trezorima švicarskih banaka.

Bura oko rasističkih zakona u Italiji

Inicijativom ministra Sjeverne lige Berlusconijeva vlada uvođi rasističke zakone u vezi stranaca, a posebno je ljetos doveo do mnogih protesta u Italiji i u inozemstvu zakon o uzimanju otiska prstiju isključivo djece Roma, iako su većinom talijanski građani. Uslijedilo je nekoliko teških situacija linča u kojima su žrtve bila upravo djeca Roma. Što se tiče ostalih imigranta osim iz istočne Europe, zna se da u Italiju uglavnom stižu iz Afrike posredstvom kriminalnih klanova svih provenijencija, kao i da ih u Italiji eksploatiraju kriminalne bande, mafija, čak su neki dan pripadnici Camore ubili šest afričkih

radnika, tek da bi ostale prisilili na poslušnost i utjerali im strah. Sa svoje strane vlada ne štiti imigrante, štoviše proveden je zakon o njihovoj kriminalizaciji, tako da one koje policija zatekne bez valjanog, pa čak ako im je upravo istekao, dokumenta dozvole boravka, tretira ih kao kriminalce. Protiv takvih postupaka protestirala je, među ostalim slobodoljubivim Europljanima, vrlo glasno i Židovska zajednica Italije. Analognost s rasističkim zakonima iz doba fašizma nije čak potrebno podvlačiti. Međutim čuđenje nikada ne prestaje jer je istovremeno u Parizu jedna cionistička židovska udruga Keren Hayesod, koja skuplja fondove za Izrael, Berlusconija izabrala za čovjeka godine zbog njegove pozitivne politike prema Izraelu. U takvoj općoj konfuziji, ozlojeđen razvojem stvari sve je iznenadio Gianfranco Fini, lider talijanskih fašista, kad se neočekivano deklarirao za vrijednosti antifašizma koje su u Italiji, naglasio je Fini, poslije Drugog svjetskog rata ustavno utemeljene.

I tako dok se neki desničarski političari igraju vatrom rasističke mržnje i potiču ksenofobičnost, druga Italija je svečano obilježila u mnogim gradovima Tjedan židovske kulture. Uz to je ministar vanjskih poslova Massimo d' Alema otvorio u Tel Avivu u Muzeju Eretz Izrael izložbu s naslovom Italia Ebraica na temu 2000 godina Židova na tlu Italije. Tu su izložbu sponzorirale mnoge talijanske kulturne institucije uz ministarstva kulture i vanjskih poslova u suradnji sa Židovskim muzejom u Rimu. Ova izložba postavljena je u znak poštovanja talijanskih institucija prema židovskom narodu i državi Izrael i ujedno predstavlja prvi dar koji je Država Izrael dobila od neke druge zemlje povodom svog šezdesetog rođendana.

Festival židovske književnosti

U Rimu se upravo održava međunarodni Festival židovske književnosti. Organizatori su za moto festivala uzeli riječi iz Talmuda da svaki čovjek tijekom života mora učiniti tri bitne stvari: imati sina, posaditi stablo i napisati svoju knjigu. Za pretpostaviti je da se u talmudskom kontekstu posebno ne spominje žena, jedino ako se terminološki uzme da imenica čovjek uzeta za generičkog predstavnika ljudske vrste stoji za jedne i druge.

Festival je (prevodim slobodno s talijanskog portala) najavljen kao „istinski okvir ogromnom doprinosu židovske književnosti koja je tijekom vjekova, prelazeći granice vremena i kultura postala sredstvo izražavanja ideja, često anticipirajući ili interpretirajući velike svjetske događaje, izražavala krik boli, proteste protiv ratova, protiv diskriminacije, ali također izražavala ironiju smijući se sebi i ljudskoj vrsti općenito i pokazala da se ponekad težinu sudbine može jedino preboljeti uz dobru dozu humora. Slijedeći židovski narod kroz njegovu dugačku povijest, književnost je postala ogledalo svijeta, testament novim generacijama, prozor u budućnost, često gorka i tragična, drugi put svijetla i optimistička, ona konstantno izražava vječnu priču naše borbe za egzistenciju“.

Najavljujući festival židovske književnosti lijepim riječima, organizatori naglašavaju da njihov festival prvi put pruža okvir

ovom značajnom svijetu književnosti, najavljujući da će se tu susresti pisci iz cijelog svijeta, književni kritičari i iverika književna imena svjetske panorame židovske književnosti. Po prvi put, kažu, u istom kontekstu naći će se mnogi književnici da bi mogli zajednički pričati, diskutirati i podijeliti s publikom vlastite osjećaje ili priče, odgovarati na najstimulativnija pitanja, otkriti tajne umjetničke kreativnosti i konačno podrobno analizirati odnos židovskog svijeta i svijeta izvan njega te dvije različite stvarnosti koje su se tijekom povijesti susretale ili udaljavale i istovremeno privlačile ili odbijale, sa zanimanjem se pratile iz daljine, često samo s jednim mostom, s jedinim mostom književnosti.

Premda su riječi najave zaista uvjerljive, pomalo sam skeptična od velikog isticanja pionirske uloge rimskog festivala. Možda je razlog što godinama pratim događaje Sajma židovske knjige u Londonu na kojem se odvija sve to što u Rimu najavljuju kao svojevrsni presedan. Ako stignem, otići ću na rimski festival i u tom slučaju, bolje informirana, pisati više.

Firenca: izložba „Umjetnost kao totem“

Istinski ljubitelji slikarske umjetnosti u Firenci mogu razgledati retrospektivnu izložbu židovsko američko firentinskog slikara Julesa Maidoffa u muzeju Marino Marini otvorene tijekom Tjedna židovske kulture. Rekla bih da je Jules Maidoff prvenstveno slikar i kolorist a tek onda sve drugo premda se njegova židovska pripadnost otkriva na nekim njegovim slikama, ponekad samo kroz reference Marca Chagalla.

Maidoff je snažno autohtona slikarska ličnost, kolorist koji je ostao potpuno vjeran svom stilu, nepriklonjen niti jednom smjeru, galeriji ili grupi, premda se umjetnički školovao u New Yorku pedesetih godina kad su bili na vrhuncu američki ekspresionizam i američko apstraktno slikarstvo. U početku je Maidoff radio kao ilustrator knjiga i dizajner, ali kad je otišao na studijsko putovanje u Italiju, ono ga je usmjerilo putem umjetničkog istraživanja, procesa koji nije nikad prestao. U Italiju se ponovo vratio 70-tih godina kad je osjetio da mu je vrijeme otići iz Amerike, ako želi ostati svoj slikar. U Firenci je tad osnovao umjetničku školu SACI (Studio Arts Center





International) koju danas vodi njegova četvrta supruga, povjesničarka kulture Mary Beckinsale.

Izložba pod parolom „Umjetnost nije stvarnost, umjetnost je totem“ ili „Umjetnost kao totem“ obuhvaća oko dvije stotine uljenih slika, keramička i grafička ostvarenja i nekoliko skulptura. Okružen bogatstvom svijeta njegovih slika i sjedeći u polumraku kripte nekadašnje crkve Sv. Pankracija, danas muzeja M. Marini, sjedokosi slikar Maidoff odjeven u crveno i crno i poduprt svojim štapom, priča mi o početku svoje slikarske inspiracije.

„Potječem iz jedne obitelji židovskih emigranta iz istočne Europe. Kad mi je bilo 12 godina vidio sam srednjovjekovne ilustracije u knjizi o Izlasku. To su bile slike patnje koje su me podsjećale na Holokaust u kojem sam izgubio oko 80 rođaka koje sam poslije rata pokušao pronaći. Kad sam spoznao da nitko od njih nije preživio, postao sam svjestan da sam samo slučajem živ, i da je samo činjenica što sam rođen u Bronxu, u radničkoj obitelji, bila moja sreća. Došlo mi je da urlam da bih drugima prenio emotivni užas koji sam proživljavao. Ta činjenica je duboko usječena u mojoj potrebi da se bavim slikanjem“, rekao je Maidoff. Upitan da objasni naslov izložbe on kaže da slikarstvo ne može biti slika stvarnosti, ona je samo isprika da se slika jer dobra slika je kao totem, ona je fizička prisutnost jedne ideje.

©Vesna Domany Hardy

SJEĆANJA NA ALEPPO



Tisuće židovskih obitelji u SAD-u proslavilo je Roš Hašana i ove kao i svake godine - uz hranu koja simbolizira uspjeh i napredak.

A potomci sirijskih Židova novu godinu proslavljaju i kao znak preživljavanja jedinstvene kulture koja više nema domovine.

Sirijski Židovi čiji su se preci naselili i živjeli u Aleppu, na sjeveroistoku Sirije, prije dvije i pol tisuće godina i preživjeli progone i ograničenja živjeli su tamo sve dok se prije deset godina i posljednja židovska obitelj nije iselila iz toga grada. Sirijski Židovi naselili su se u SAD-u, Panami, Brazilu - bilo gdje, osim Aleppa.

Poopa Dweck shvatila je potrebu da se sačuva kulinarstvo nasljeđe kulture sirijskih Židova, kojem i sama pripada. Počela je sakupljati recepte, gnjaviti majku da obiteljske recepte stavi na papir, okupljala je sirijske Židovke kako bi od njih od zaborava spasila stare recepte. I tako je skupila pravu zbirku i nedavno objavila knjigu recepta i povijesti nazvanu „Aromas of Aleppo“, u kojoj na 388 strana možete pronaći recepte i povijest Aleppa.

Povijest i recepti

U knjizi se ne nalaze samo stari recepti, već i priča o tome kako su se Židovi naselili u Aleppu i zašto su ga napustili, kao i vodič kroz običaje proslave blagdana.

“Prvo sam osjećala da gubimo recepte... a onda sam počela osjećati da gubimo povijest Aleppa”, kazala je Poopa Dweck (57). Kuhinja sirijskih Židova uključuje i brojne druge kulture, od susjedne Turske, do utjecaja Italije, Indije, Španjolske i Irana, kao i arapske. “Kuhinja sirijskih Židova bila je među najprestižnijima u arapskom svijetu. Mi smo kuhali za sultane i koristili samo najbolje sastojke”, objašnjava Dweck.

U Aleppu, sirijski Židovi kuhali su meso s voćem, obroci su bili bogati.



“U tu vrstu kuhanja uključili smo pravila košer ishrane i zato je ona jedinstvena. I svi su uvijek bili jako kreativni”, priča Dweck.

Ali tijekom židovskih praznika i u kuhinji se strogo poštivala tradicija.

“Našoj je zajednici tradicija uvijek bila jako važna. To je za nas nešto posebno”, objašnjava Dweck.

Ona dodaje da njezina knjiga već daje rezultata.

“Mlade djevojke dolaze k meni i kažu mi da kuhaju po receptima iz moje knjige. To je stvarno fantastično. Došlo je do prave renesanse kuhanja u našoj zajednici. Mislim da je ova knjiga sve nadahnjuje da nastave kuhati po tradicionalnim receptima. Naša kultura se možda promijenila zbog geografije, ali naši običaji nastavili su sa svojim životom”, zaključuje Poopa Dweck.

STARA ŽIDOVSKA ZAJEDNICA U SIRIJI VIŠE NE POSTOJI

Sirija je bila povijesni dom Židovima, sve od vremena kralja Davida prije 2.500 godina. U 19. stoljeću u Siriji je živjelo gotovo 50.000 Židova, od čega njih 10.000 u Aleppu. Prije početka Prvog svjetskog rata tisuće sirijskih Židova emigriralo je iz zemlje.

Godine 1944., nakon što je Sirija dobila nezavisnost od Francuske, nova vlada zabranila je židovsku emigraciju u tadašnju Palestinu, a strogo je ograničila i učenje hebrejskog u židovskim školama. Napadi na Židove postali su sve češći, a pozivano je i na bojkot Židova u svakom smislu.

Kada je objavljena podjela tadašnje Palestine 1947. godine, skupine Arapa devastirale su staru židovsku zajednicu u Siriji. Velik broj Židova je ubijen, a više od 200 židovskih kuća, dućana i sinagoga uništeno. Tisuće Židova tada su ilegalno iz Sirije pobjegli u Izrael.

Ubrzo nakon toga, sirijska vlada pojačala je svoje progone židovskog stanovništva. Sirijskim Židovima ograničena je sloboda kretanja, a oni koji su pokušali pobjeći suočavali su se sa smrtnom kaznom ili zatvorom uz težak rad. Židovi tako, na primjer, nisu smjeli raditi za vladu ili u bankama, nisu mogli dobiti priključak za telefon ili vozačku dozvolu, a nisu smjeli ni kupovati imovinu. Računi su im u bankama bili zamrznuti, a preko židovskog groblja u Damasku izgrađena je cesta. Sve židovske škole bile su zatvorene.

Sirijsko stajalište prema Židovima očitovalo se u i tome što su sirijske vlasti pružile utočište jednom od najgorih nacističkih ratnih zločinaca, Aloisu Brunneru, jednom od glavnih pomoćnika Adolfa Eichmanna, koji je postao savjetnik Asadova režima.

Godinama su Židovi u Siriji živjeli u velikom strahu. Židovska četvrt u Damasku bila je pod stalnim nadzorom tajne službe, čiji su pripadnici bili nazočni i službama u sinagogama, vjenčanjima i drugim židovskim okupljanjima. Putovanje u inozemstvo bilo je moguće samo u posebnim slučajevima, a za to je trebalo isplatiti veliku svotu novaca, dok su članovi obitelji morali ostajati u Siriji kao svojevrсни taoci. Pod jakim američkim pritiskom, tadašnji predsjednik Hafez el Asad je početkom devedesetih godina ukinuo neke od zabrana za Židove.

U tajnoj operaciji 1994. godine 1.262 sirijska Židova dovedena su u Izrael. Krajem 1994. stara sinagoga Joab Ben Zeruah u Aleppu, koja je bila u stalnoj uporabi više od 1.600 godina, bila je napuštena. Godinu dana kasnije u Damasku je živjelo samo 250 Židova.

Danas se stajalište prema Židovima u Siriji samo malo promijenilo. Prema dostupnim podacima, 2007. godine u Siriji živi samo 50 Židova, i to uglavnom starijih osoba.

(pripremila i obradila prema pisanju izraelskih i američkih medija Marijana Hajdić Gospočić)

Dinko Šakić, zapovjednik ustaškog logora u Jasenovcu osuđen na 20 godina zatvora, umro je 21. srpnja nakon duge i teške bolesti u 87. godini u zagrebačkoj Kliničkoj bolnici Dubrava, izvijestila je Uprava za zatvorski sustav.

UMRO BIVŠI ZAPOVJEDNIK USTAŠKOG LOGORA U JASENOVCU



Šakić je rođen 1921. godine u okolici Imotskog, a po zanimanju je bio trgovac tekstilom. Iako rođen u Imotskoj krajini, početak Drugog svjetskog rata, zajedno s obitelji, dočeka u Bosanskom Brodu. Oženio se Nadom Luburić, polusestrom ustaškog pukovnika Vjekoslava Luburića, voditelja UNS-ova III. ureda kojemu je nadležnost bila organizacija logora, uprava i njihovo osiguranje. Zahvaljujući rodbinskim vezama s Luburićem započeo je brz uspon po ustaškoj hijerarhijskoj ljestvici. Do studenog 1942. godine bio je pobočnik zapovjednika logora u Staroj Gradiški, a od tada pa sve do studenog 1944. godine bio je upravitelj logora Jasenovac. Nakon rata Šakić zajedno sa suprugom bježi u Argentinu, gdje je u registar državljanina upisan pod brojem 4.009.804 kao Ljubomir Sakic Bilanovic. Godine 1947. u Rosariju je otvorio malu tvornicu tekstila. Supruga Nada rodila mu je troje djece, kojima je krsni kum bio Ante Pavelić.

U Argentini postaje vatreni peronist te kada je Peron smijenjen s vlasti 1956. godine, odlazi u Španjolsku, gdje je bio najbliži suradnik Vjekoslava Luburića. U Argentinu se vraća tri godine poslije i s obitelji se nastanjuje u San Justu. Poslije će se, zbog boležljive supruge, preseliti u ljetovalište Santa Teresita. Godine 1995., prilikom posjeta predsjednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana hrvatskim iseljenicima u Argentini, novinarka Aleksa Crnjaković napravila je intervju s Dinkom Šakićem. On se tada prvi put hrvatskoj javnosti pohvalio svojim djelima, izjavivši kako bi sve to, ako treba, učinio i opet. Istom prilikom susreo se i s predsjednikom Tuđmanom, s kojim se (kako tvrdi

njegova supruga Nada - danas Esperanza) zadržao u razgovoru gotovo 45 minuta, uz zajedničku fotografiju.

Tri godine poslije (1998.) istražiteljima centra Simon Wiesenthala zapeo je za oko Šakićev intervju argentinskom Kanalu 13, u kojem su ga novinari na prijevazu - tražeći razgovor o svjetskom nogometnom prvenstvu na kojemu Argentina igra s Hrvatskom - navukli na temu Jasenovca. Nedugo potom Dinka Šakića argentinska policija lišila je slobode. Redovnim letom njemačke zrakoplovne tvrtke Lufthansa u četvrtak 18. lipnja 1998. godine Šakić je iz Buenos Airesa u pratnji djelatnika Interpola doputovao u Frankfurt. Potom je zrakoplovom Croatia Airlinesa prebačen u Zagreb. Smješten je u zagrebačkom zatvoru Remetinec. Već sutradan u Istražnom centru zagrebačkog Županijskog

suda održano je prvo ročište, na kojemu se Dinko Šakić branio šutnjom.

Pravomoćnom Dinko Šakić je osuđen na maksimalnu zatvorsku kaznu od 20 godina zbog ratnog zločina nad civilnim stanovništvom. Proglašen je krivim zbog kršenja međunarodnih pravila ratovanja, između ostalog, zbog naređivanja smaknuća, mučenja i nehumanog postupanja prema civilima (prisilni rad, izgladnjivanje zatvorenika, skupno kažnjavanje). Teretilo ga se da je 21. rujna 1944. godine osobno ubio skupinu od 20 zatvorenika te za smaknuće još četiri zatvorenika. Kaznu je započeo služiti u najvećem hrvatskom zatvoru Lepoglavi.

Početak 2001. godine Šakić je smješten u Bolnicu za osobe lišene slobode u Zagrebu. Prema presudi, Šakiću bi redovni istek kazne nastupio u travnju 2018. godine.

Zuroff: Šakićeva smrt u zatvoru šalje snažnu poruku

Smrt nekadašnjeg zapovjednika koncentracijskog logora u Jasenovcu Dinka Šakića u zatvoru u Hrvatskoj šalje snažnu poruku o važnosti progona i kažnjavanja nacističkih ratnih zločinaca u postkomunističkoj Europi, rekao je direktor Centra Simona Wiesenthala Efraim Zuroff.

“Činjenica što je zapovjednik Jasenovca Dinko Šakić umro dok je služio maksimalnu zatvorsku kaznu od 20 godina zbog svoje uloge u ubojstvu mnogobrojnih Srba, Židova, Hrvata antifašista i Roma, šalje snažnu poruku u vezi s važnošću progona i kažnjavanja nacističkih ratnih zločinaca u postkomunističkoj Europi”, istaknuo je Zuroff.

“Sve do danas Šakićevo suđenje ostaje najuspješnije suđenje te vrste, suđenje koje je imalo najveći utjecaj na svijest o Holokaustu u postkomunističkome svijetu. Hrvatske sudske vlasti zaslužuju pohvalu za taj uspjeh, osobito sudac Dražen Tripalo koji je proces vodio na primjeren način”, nastavio je Zuroff.

Šakić pokopan u ustaškoj odori - prosvjedi izraelskog veleposlanika i Zuroffa

Prema pisanju "Večernjeg lista", Dinko Šakić pokopan je u ustaškoj odori, a na zagrebačkom krematoriju okupilo se tristotinjak ljudi.

"Ponosan sam što sam svog prijatelja Dinka Šakića vidio u ustaškoj odori na odru, a Hrvatska i naš narod moraju biti ponosni što su ga imali", izjavio je prema pisanju "Večernjeg lista" dominikanac fra Vjekoslav Lasić, koji je uz don Antu Bakovića predvodio posljednji ispraćaj zapovjednika ustaškog logora Jasenovac na zagrebačkom krematoriju.

Izražavajući ogorčenost načinom na koji je organiziran pokop Dinka Šakića direktor Centra Simon Wiesenthal iz Jeruzalema Efraim Zuroff obratio se hrvatskom predsjedniku Stjepanu Mesiću.

"Ideja da bivši zapovjednik Jasenovca, nedvojbeno jednoga od najstrašnijih koncentracijskih logora u Europi u vrijeme Drugoga svjetskog rata, u kojemu su sustavno pobijeni mnogi nevini Srbi, Židovi, Hrvati-antifašisti i Romi, može biti pokopan u svojoj ustaškoj uniformi te da ga pri tome svećenik hvali kao uzor svim Hrvatima, teška je uvreda za sve one koji su bili žrtve ustaša, kao i za ljude koji imaju savjest širom svijeta", rekao je Zuroff u svom pismu te pozvao predsjednika Mesića da javno osudi organizatore pokopa i svećenika koji ga je vodio.

Ured Predsjednika u svom je priopćenju podsjetio da je predsjednik Mesić do sada nebrojeno puta krajnje jasno osudio ustaške zločine, označavajući ustaški režim kao zločinački, dodajući da se takve njegove ocjene odnose, naravno, i na čovjeka koji je bio jedan od zapovjednika Jasenovca i koji je u Republici Hrvatskoj pravomoćno osuđen kao ratni zločinac.

Tijekom sprovođa Dinka Šakića dogodilo se mnogo toga što je povrijedilo sjećanje na žrtve koncentracijskog logora Jasenovac, izjavio je sa svoje strane izraelski veleposlanik u Hrvatskoj Shmuel Meiom.

"Uvjeran sam da je većina hrvatskoga naroda zgrožena načinom na koji je održan sprovod zapovjednika i ubojice iz Jasenovca, koji je bio odjeven u ustašku odoru. Istovremeno, strogo osuđujem neprimjerene izjave svećenika koji je vodio Šakićev sprovod i pri tome ga nazvao uzorom svim Hrvatima. Uvjeran sam da to nije službeno stajalište katoličke crkve u Hrvatskoj", istaknuo je izraelski veleposlanik u svojoj izjavi te dodao da taj događaj ne doprinosi dobrom ugledu Republike Hrvatske koja je u proteklim godinama učinila hvalevrijedne korake u osudi najmračnijih godina režima NDH.

HOĆE LI WASHINGTON SRBIJI IZRUČITI PETERA EGNERA?

Srbijansko Tužiteljstvo za ratne zločine podnijelo je početkom rujna Vijeću za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu zahtjev za provođenjem istrage protiv Petera Egnera (86), osumnjičenog za više kaznenih djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva tijekom Drugoga svjetskog rata na području Beograda.

Sudac koji je dobio predmet razmotrit će zahtjev i priložene dokaze i odlučiti o daljnjim postupcima, izjavila je glasnogovornica Vijeća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu Ivana Ramić u izjavi koju su prenijeli beogradski mediji.

Egner, rođen u tadašnjoj Jugoslaviji, sumnjiči se za genocid jer je kao pripadnik tajne njemačke službe - Gestapoa - imao namjeru istrijebiti jednu nacionalnu skupinu - Židove, prenose beogradski mediji.

Egnera se sumnjiči da je potkraj 1941. godine sudjelovao u odvođenju većeg broja civila u Jajince, nadomak Beogradu, gdje su strijeljani, kao i da je od kraja 1941. do sredine 1942. godine kao stražar osiguravao odvođenje skupina Židova u logor Staro sajmište.

Ako istražni sudac pokrene istragu protiv Egnera, Srbija će moći podnijeti zahtjev SAD-u za njegovo izručenje.

Američko ministarstvo pravosuđa nedavno je pokrenulo proces oduzimanja državljanstva Egneru, jer on navodno nije izvijestio američke vlasti da je tijekom Drugog svjetskog rata u Beogradu radio za Gestapo. U tužbi podnesenoj američkom Okružnom sudu u Seattleu Egner se tereti da je sudjelovao u ubojstvu nekoliko desetina tisuća Židova, Roma i političkih zatvorenika u Srbiji.

Egner je rođen u Crvenki, u Vojvodini, u SAD-u je radio kao ugostiteljski radnik u hotelu "Olimpic" u Seattleu, a moći će biti izručen Srbiji jedino ako mu Amerikanci ukinu državljanstvo koje je dobio 1966. godine.

Egner je priznao da je prevodio tijekom ispitivanja političkih zatvorenika u jedinici koja je bila odgovorna za ubojstva i mučenja velikog broja zatvorenika, navode srbijanski mediji, ali odbija navode da je sudjelovao u progonu ljudi.

Egner, koji od 1960. godine živi u SAD-u, navodno je 10. svibnja ove godine boravio u rodnoj Crvenki na tradicionalnom zavičajnom susretu s podunavskim Švabama, bivšim stanovnicima tog mjesta. Ove godine poseban povod za to okupljanje bilo je posvećenje spomen-obilježja podunavskim Švabama na starom njemačkom groblju u Crvenki. Egner je, s bratom Georgom i sestrom Sofijom, tom prigodom došao u Crvenku.

Židovska zajednica u Beogradu početkom 1941. godine imala je 14.700 članova, a rat je preživjelo njih samo nešto više od tisuću.

(prema srbijanskim i američkim medijima)

Izraelska tajna služba Mossad proslavila se spektakularnim uhićenjem Adolfa Eichmanna u Argentini. Gotovo pedeset godina poslije, objavljeno je da je Mossad tada bio i na tragu zloglasnom Josefu Mengeleu.

ZAŠTO JE “ANĐEO SMRTI” 1960. IZBJEGAO UHIĆENJE?

Jedan od bivših glavnih ljudi Mossada, aktualni izraelski ministar za pitanja umirovljenika, Rafi Eitan nedavno je medijima otkrio kako su agenti izraelske tajne službe šezdesetih godina prošlog stoljeća bili prisiljeni, u trenutku kad im se pružila prilika, odustati od uhićenja ozloglašenog nacističkog zločinca, doktora Josefa Mengelea, lociranog, zajedno s jednim od glavnih začetnika Holokausta Adolfom Eichmanom, na području Argentine.

«Mengele je živio u Buenos Airesu istodobno kad i Eichmann. Naši su agenti najprije otkrili Eichmanna, a nešto poslije i Mengelea, no postojala je opasnost da, ukoliko krenemo u akcije uhićenja istodobno, obje propadnu. Shvativši da Eichmann sigurno upada u našu stupicu i da ga ni po koju cijenu ne želimo ‘izgubiti’, u tom smo trenutku odlučili privremeno odustati od Mengelea», ispičao je danas 82-godišnji Eitan.

«Vijest o Eichmannovu uhićenju vrlo se brzo proširila Izraelom. Bilo je nemoguće skriti tu informaciju, jer je previše ljudi sudjelovalo u akciji njegova uhićenja. Pretpostavljamo da je Mengele, čuvši vijest o Eichmannovu uhićenju, odmah napustio stan u kojemu je živio sa suprugom. Nakon nekoliko tjedana, s drugom sam se ekipom agenata vratio u Buenos Aires, s namjerom da šćepamo i Mengelea, no naša trogodišnja potraga po Brazilu i Paragvaju koja je uslijedila, završila je, nažalost, bez uspjeha. Ne mogu sa stopostotnom sigurnošću tvrditi da je Mengeleov nestanak povezan s vijешću o Eichmannovu uhićenju, no na to ukazuje činjenica da je otputovao odmah nakon što je vijest o Eichmannu procurila u javnost», kazao je Eitan, dodajući kako nikada nije požalio zbog tadašnje odluke.

«Jednako bih postupio i danas. Bilo je preopasno pokušati ih istodobno uhititi obojicu, iako nam se za to ukazala prilika. Da smo takvo što pokušali, ne bismo uhitili nijednoga», rekao je. I direktor Centra Simon Wiesenthal iz Jeruzalema Efraim Zuroff smatra kako je Eitanova odluka bila pravilna i logična te se u potpunosti slaže s argumentima što ih je iznio bivši šef Mossada.



Eichmanna je izraelski sud 1961. godine osudio za ratne zločine i zločine počinjene protiv čovječnosti, a godinu dana poslije pogubljen je vješanjem.

Josef Mengele nastavio je živjeti u Južnoj Americi. Neposredno nakon Drugog svjetskog rata, neko se vrijeme skrivao u Austriji pod tuđim imenom, a zatim je uspio pobjeći u Južnu Ameriku. Do 1959. živio je u Argentini, a potom u brazilskim gradovima Serra Negra, Mogi i Cruzesu. Umro je 1979. u 68. godini, utopivši se u moru pokraj grada Bertioege nakon moždanog udara. Njegov su identitet potvrdili forenzičari sa Sveučilišta Campinas, primijenivši DNK metodu na njegovim posmrtnim ostacima.

Mengele i Auschwitz

Dr. Josef Mengele rodio se 16. ožujka 1911. u Njemačkoj. Bio je njemački nacistički oficir, a po zvanju liječnik kojega su 1943. pozvali da zamijeni teško bolesnog kolegu u nacističkom logoru Birkenau. 24. svibnja 1943. postao je službeni SS-ov liječnik u «Odjelu Auschwitz-Birkenau za Cigane». U

kolovozu 1944. odjel je zbrisan s lica zemlje, nakon što su svi Romi zatočeni ondje završili u plinskim komorama. Mengeleova je 'karijera' išla uzlaznom putanjom. Nacisti ga imenuju glavnim voditeljem Bolničkog odjela u logoru Birkenau, a nadređeni mu je SS-ov oficir i liječnik Eduard Wirths.

Tijekom Mengeleova 21-mjesečnog 'djelovanja' u Auschwitzu, taj je liječnik monstrum dobio nadimak «Anđeo smrti» zbog neopisive okrutnosti koju je svakodnevno primjenjivao nad zarobljenicima. Zajedno s kolegama iz logora odlučivao je tko će, od novopridošlih zarobljenika biti poslan na prisilni rad, a tko će odmah završiti u plinskoj komori. U jednom od razdoblja eksperimentiranja i uvođenja inovacija u logore, rodila se i njegova monstruoza zamisao da se na samom ulasku u Dječji odjel logora iscrta linija visine između 150 i 156 cm. Sva djeca, koja svojim glavicama nisu uspjela doseći jednu od postavljenih linija, odmah su bila poslana u plinske komore. Mengele je u to doba imao 32 godine.

Josef Mengele, koji je, poput svih liječnika na svijetu položio Hipokratovu zakletvu, Auschwitz je vidio kao priliku za nastavak svojih istraživanja na pitanjima genetike, za eksperimente koristeći žive ljude. Posebno su ga zanimali blizanci – oni su odmah po dolasku u logor bili odvajani od ostalih i smješteni u posebne barake. Među blizancima u bloku 10 logora u Auschwitzu vrlo je česta bila bolest noma, o kojoj se četrdesetih znalo vrlo malo, a posebno često pogađala je logorsku djecu. Točan uzrok noma, smatraju moderni znanstvenici, i danas je upitan, no nakon brojnih istraživanja neupitno je da se češće javlja kod pothranjene djece čiji je imunitet znatno oslabljen. Nakon pojave noma, kod djece u nacističkim logorima često bi se razvile ospice ili tuberkuloza, a potom bi uslijedila gotovo sigurna smrt. Svojim pokusima na djeci oboljeloj od noma, Mengele je pokušao dokazati kako od te bolesti oboljevaju isključivo rasno inferiornija djeca.

Monstruozni eksperimenti

Gotovo je nemoguće pobrojiti sve monstruozne eksperimente što ih je taj čovjek provodio na bilo kome tko je dopremljen u logor. Sve je operacije obavljao bez ikakve anestezije, a posebno su mu bile zanimljive one na djeci. Bez anestezije je kastrirao dječake, mladiće i muškarce, a sterilizirao djevojčice. Žene je izlagao elektrošokovima visokog napona, uz objašnjenje da želi ustvrditi kolika im je izdržljivost. Jednom mu se prilikom učinilo prikladnim sterilizaciji podvrgnuti skupinu poljskih časnih sestara uz pomoć rendgenskih zraka, a posljedica su bile teške opekline i njihova smrt u najtežim mukama. Neko ga je vrijeme zanimala mogućnost izmjene boje očiju kod djece, ubrizgavanjem kemijskih sredstava izravno u njihove očne jabučice, amputacije udova bez anestezije... Većina žrtava umirala je tijekom eksperimenta, neki u teškim mukama nakon pokusa, a kod onih 'izdržljivijih' na kraju se javila infekcija koja je također završila fatalno.

Rena Gelissen, jedna od preživjelih Židovki zatočenih u Auschwitzu ispričala je kako je jednom prilikom Mengele usred noći došao na zamisao da okupi 14 pari romskih blizanaca. Nakon



što ih je uspavao, polegao ih je na veliki mramorni stol, potom u njihova srca ubrizgao kloroform, nakon čega je nastupila njihova trenutačna smrt. Potom je monstruozi liječnik, tijekom duljeg razdoblja, na njihovim mrtvim tijelima obavljao nezamislive eksperimente, bilježeći sve pojedinosti što ih je pritom opazio. Monstruozan je bio i pokušaj da od dvojice malih romskih blizanaca 'stvari' sijamske blizance - zašio ih je u području ramena i ruku, no dječaci su ubrzo nasmrtno iskrvarili.

Paradoksalno je da su ga dječica, zatočena u Odjelu za djecu, nazivala ujakom Mengeleom. Uvjeti življenja ondje su bili bolji, hrana kvalitetnija, sam Mengele često je dolazio među djecu perfidno im dijeleći bombone, zbog čega su ga neki među njima, posebno oni sasvim mali, paradoksalno – voljeli, ni ne sluteći što im se sprema. Vjeruje se da je Mengele tijekom 21-mjesečnog razdoblja provedenog u Auschwitzu u svojim eksperimentima ubio oko 3.000 blizanaca. Samo nekoliko ih je uspjelo preživjeti.

Jedan od zatvorenika koji su preživjeli strahote Auschwitz, Alex Dekel, rekao je: «Njegovo držanje odavalo je ono što je on o sebi misli – 'Ja sam moć, ja sam Bog.' Nikad neću prihvatiti činjenicu da je Mengele kao liječnik vjerovao da radi ozbiljan i koristan znanstveni rad – zbog njegova površnog pristupa svemu. On je zapravo demonstrirao svoju moć nad 'manje vrijednima'. Mengele je bio voditelj klaonice, liječnik koji je potpuno poludio zbog ovlasti koje su mu dane. Nitko ga nikad nije upitao – koji je uzrok smrti ovoga djeteta? Zašto je ona skupina žena nestala? On ih nije doživljavao kao pacijente. Samog sebe uvjerio je da sve čini u ime znanosti, no ja vam mogu reći da se radilo o izopačenom umu jednog uistinu poremećena čovjeka.»

*(pripremila i obradila prema tekstovima iz izraelskih medija
Marijana Hajdić Gospočić)*

PRONAĐEN IZGUBLJENI GLAVNI GRAD HAZARSKOG KRALJEVSTVA

Ruski arheolozi objavili su početkom rujna da su pronašli davno izgubljeni glavni grad hazarskog kraljevstva u južnoj Rusiji, objavili su izraelski mediji.

“Ovo je veliko otkriće”, rekao je organizator ekspedicije Dmitrij Vasiljev s Astrahanskog državnog sveučilišta nakon povratka s nalazišta u blizini sela Samosdelka na obali Kaspijskoga jezera.

“Sada možemo razjasniti jednu od najvećih misterija toga razdoblja: kako su Hazari doista živjeli. Vrlo malo znamo o njima, njihovim običajima, pogrebnim obredima, kulturi”, rekao je.

Riječ je o glavnome gradu Hazara, polunomadskoga turskog naroda koji je prihvatio židovstvo kao službenu vjeru u razdoblju između 8. i 10. stoljeća, kada su ih pokorili vladari drevne Rusije. Smatra se da su Hazari ime dobili prema turskom glagolu koji znači “lutati”.

Na svome je vrhuncu hazarska država kontrolirala veći dio današnje južne Rusije, zapadnoga Kazahstana, istočne Ukrajine, Azerbajdžana i velike dijelove sjevernokavkaskoga područja. Godine 965. vojvoda od Kijeva (Sviatoslav) potukao je Hazare i njihovo carstvo je propalo.

Itil je bio multietnički grad

U arapskim se kronikama grad spominje pod imenom Itil, ali Vasiljev kaže da je taj naziv vjerojatno označavao Volgu na kojoj je grad izgrađen ili područje oko delte. Itil doslovno znači “velika rijeka” a također je turski naziv za rijeku Volgu.

Itil je navodno bio multietnički grad čiji ostaci dosada nisu bili pronađeni i za koje se vjerovalo da ih je potopilo Kaspijsko jezero. Na svome vrhuncu, Itil je bio glavno hazarsko središte trgovine i sastojao se od tri dijela odvojena Volgom, a u njemu su živjeli Židovi, kršćani i drugi, većinom trgovci iz različitih zemalja. Svaka vjerska skupina imala je svoju zgradu za vjerske obrede a sedam sudaca (dva kršćanina, dva Židova, dva muslimana i jedan za ostale vjerske skupine) rješavalo je moguće nesuglasice između stanovnika.

Arheolozi istražuju na području Samosdelke proteklih devet godina, ali tek su sada prikupili dovoljno dokaza koji podupiru njihovu tezu, uključujući i ostatke drevne utvrde od opeke.

“Unutar utvrde pronašli smo kolibe slične jurtama, koje su tipične za hazarske gradove... Utvrda je bila trokutastog tlocrta i izgrađena od opeke. to je još jedan dokaz da nije riječ o običnom gradu.”

U iskapanjima je ovoga ljeta sudjelovalo oko 10 sveučilišnih arheologa i 50 studenata, a djelomično ih je financiralo Židovsko sveučilište iz Moskve i Ruski židovski kongres.



Hazari su održavali veze sa Židovima u drugim zemljama

Prvi židovski hazarski kralj bio je Bulan (što znači “los”), a neki izvori daju mu hebrejsko ime Sabriel. Drugi kralj Obadiah, ojačao je judaizam te pozvao rabine u svoje kraljevstvo i počeo graditi sinagoge. Hazari su održavali uske veze sa Židovima u Perziji i ostalim susjednim zemljama. Hazarski čelnici smatrali su se zaštitnicima međunarodnog židovstva i dopisivali su se sa stranim židovskim čelnicima. Sačuvana su pisma koja su izmjenjivali hazarski čelnik Joseph i španjolski rabin Hasdai ibn Shaprut. Poznato je i da su znali izvršiti odmazdu nad muslimanima ili kršćanima u svojoj zemlji zbog napada na Židove u drugim zemljama.

Različiti rasistički teroristi često su razvijali teoriju da većina Aškenaza potječe od nesemitskih Hazara, koji su prešli na židovstvo. Unatoč nedavnim genetskim dokazima koji pokazuju suprotno, to uvjerenje još uvijek je prilično popularno među nekim skupinama.

U Pekingu je u kolovozu, u organizaciji izraelskog veleposlanstva u Kini te Izraelskog olimpijskog odbora održana memorijalna svečanost za 11 izraelskih sportaša koji su ubijeni na Olimpijskim igrama 1972. godine u Muenchenu.



SJEĆANJE NA MUENCHEN U PEKINGU

Svečanosti je nazočilo stotinu ljudi, dužnosnika, među kojima i Juan Antonio Samaranch, predsjednik Međunarodnog olimpijskog odbora od 1980. do 2001. godine te udovice Yossefa Romana i Yakova Springera, izraelskih sportaša ubijenih u Muenchenu prije 36 godina.

Tijekom vrlo emotivne ceremonije Ilana Romano i Ankie Springer govorile su o lekcijama koje trebaju biti naučene iz ubojstva 11 izraelskih sportaša.

“Za nas Olimpijske igre nisu veseo događaj. Došle smo danas ovdje kako bi kazale Međunarodnom olimpijskom odboru da je došlo vrijeme da se održi komemoracija u znak sjećanja na 11 žrtava. Moramo svi zajedno osuditi terorizam u svim njegovim fazama”, kazala je Ilana Romana na ceremoniji održanoj u hotelu Hilton Beijing.

“Nama se čini kao da se to dogodilo jučer”, rekla je Ankie Springer, govoreći o užasnom danu koji se dogodio prije 36 godina. “Naša zadaća je da podsjetimo svijet na ono što se dogodilo u Muenchenu. Ovu smo komemoraciju trebali održati pred prepunim olimpijskim stadionom”, dodala je.

“To ubojstvo bilo je najcrnji događaj u povijesti Olimpijskih igara. Dobro je što

Izrael nastavlja ići naprijed, kao nacija i posebice u sportu”, istaknuo je Juan Antonio Samaranch.

“Jedanaest žrtava otišlo je u Muenchen kako bi ostvarili svoje snove i predstavljali Državu Izrael na najvećem sportskom događaju na svijetu. Mi smo onoga strašnoga dana obećali da ih nikada nećemo zaboraviti”, kazao je sa svoje strane predsjednik Izraelskog olimpijskog odbora Zvi Varshaviak.

Na kraju dirljive ceremonije odsvirana je izraelska himna Hatikva.

Pripadnici terorističke skupine Crni ružanj, koja se povezivala s organizacijom Fatah bivšeg palestinskog vođe Jaseera Arafata, u rano je jutro 5. rujna preskočila ogradu Olimpijskog sela i ušla u zgradu gdje su boravili izraelski sportaši. Dvojicu sportaša su pritom ubili, a njih devetero uzeli kao taoce zahtijevajući puštanje iz izraelskih zatvora 200 Palestinaca.

Izraelska vlada odbila je zahtjev, a Palestinci su odbili ponudu njemačke vlade o neograničenoj svoti novca i slobodnom izlasku iz zemlje. Nakon što su svi pokušaji pregovora propali vlasti su pristale na zahtjeve otmičara i helikopterom ih, zajedno s taocima, prebacili u



vojnu zračnu bazu u Fuerstenfeldbruck s namjerom da ih tamo svladaju silom.

Pri pokušaju spašavanja ubijeno je svih devetero otetih izraelskih sportaša, jedan policajac te trojica otmičara. Na zamolbu organizacijskog odbora Olimpijskih igara, Izvršni odbor Međunarodnog olimpijskog odbora donio je samo odluku o odgodi nastavka natjecanja za 24 sata, određivši taj dan kao dan žalosti.

Memorijalna svečanost za žrtve masakra 1972. održava se na svakim Olimpijskim igrama od 1976. godine u Montrealu.

(prema tekstovima objavljenim u izraelskim medijima)

BEČ DOBIO JEDNU OD NAJVEĆIH ŽIDOVSKIH ŠKOLA

Jedna od najvećih i najmodernijih židovskih škola u Europi otvorila je sredinom rujna u Beču svoja vrata, u nazočnosti najviših austrijskih dužnosnika, predstavnika austrijske židovske zajednice i izraelskog ministra Isaaca Herzoga.

Novi školski centar Zwi Perez Chajes prostire se na 8 tisuća četvornih metara i može primiti do 600 djece. Školu, koja nosi ime bivšeg bečkog rabina, trenutačno pohađa 380 djece, a taj bi se broj trebao bitno povećati u slijedeće dvije godine. Roditelji za školsku godinu moraju izdvojiti 3.300 eura. Škola je otvorena za svu židovsku djecu, poštuju se židovski praznici, nudi se košer hrana a dečki moraju nositi kipu.

Djeca od četvrte godine života počinju učiti hebrejski.

U Austriji postoje četiri židovske škole i sve se nalaze u Beču.

Čitav kompleks, čija izgradnja je počela u prosincu 2006. godine, još se gradi i pretpostavlja se da će stajati oko 90 milijuna eura. U njemu će se na više od 19 tisuća četvornih metara nalaziti i dom za starije i nemoćne osobe, vrtić, sinagoga i sportski centar.

Kompleks je izgrađen na terenima nekadašnjeg bečkog sportskog kluba Hakoah, koji je na svom vrhuncu proizveo i židovska atletičare koji su početkom prošloga stoljeća sudjelovali na Olimpijskim igrama.

Hakoah je zatvoren nakon Anschlusa 1938. godine. Zbog nacističkog pripajanja Austrije Trećem Reichu, oko 100.000 austrijskih Židova pobjeglo je u Englesku, Francusku, SAD i tadašnju Palestinu. Više od 60.000 austrijskih Židova živote je izgubilo u nacističkim koncentracijskim logorima diljem Europe.

Od velike prijeratne bečke židovske zajednice, koja je brojila oko 170.000 članova, rat je dočekalo njih manje od tisuću. Danas u Beču živi oko 7.500 Židova.

Otvaranje škole bio je stvarno velik događaj za bečku židovsku zajednicu, a svečanost su uveličali i visoki gosti, među ostalima, austrijski predsjednik Heinz Fischer, bivši kancelar Franz Vranitzky te ministrica obrazovanja Claudia Schmied. Iz Izraela je tom prigodom doputovao ministar za pitanja dijaspore Isaac Herzog.

Na otvaranju su bila i tri rabina, uključujući i austrijskog nadrabina Paula Chaima Eisenberga, a nazočili su i predstavnici drugih vjerskih zajednica te čelnici židovskih zajednica Beča, Salzburga, Linza te njemačke i švicarske židovske zajednice.

(prema izraelskim i austrijskim medijima)

MUZEJU AUSCHWITZ- BIRKENAU TREBA HITNA NOVČANA POMOĆ



Muzeju Auschwitz-Birkenau u Poljskoj nedostaju sredstva za hitnu obnovu pa se vodstvo muzeja nedavno obratilo za pomoć Europskoj uniji, objavio je početkom kolovoza glasnogovornik tog muzeja otvorenog na mjestu nekadašnjeg nacističkog koncentracijskog logora.

Oko 200 milijuna zlota (96 milijuna dolara) potrebno je za održavanje muzeja koji godišnje prima 10 milijuna zlota od poljske države te 600.000 zlota od međunarodnih donatora, rekao je glasnogovornik Jaroslaw Mensfelt.

Logor Birkenau, gdje su nacisti u plinskim komorama ubili zastrašujući broj logoraša, treba hitnu obnovu zidanih i drvenih baraka kao i dimnjaka.

Jedanaest kamenih baraka mora se obnoviti prije otvaranja nove izložbe u Auschwitzu, baš kao i nekadašnja kuhinja u kojoj će biti izloženi umjetnički radovi bivših zatočenika i svjedoka. Osim toga, potrebno je sagraditi i skladište za izložke kao što su kovčezi i cipele logoraša.

“Europska unija trebala bi imati sveobuhvatnu strategiju prema ovom mjestu”, rekao je direktor muzeja Piotr Cywinski. “Privremenim i kratkotrajnim programima nećemo ništa postići”, dodao je.

Zloglasni nacistički koncentracijski logor Auschwitz postao je sinonimom smrti tijekom i nakon Drugog svjetskog rata. Auschwitz-Birkenau bio je najveći nacistički logor smrti u kojem je ubijeno više od milijun zatvorenika, većinom Židova. Logor je oslobodila Crvena armija 27. siječnja 1945. godine.



SVITCI S MRTVOG MORA

USKORO NA INTERNETU

Izraelski znanstvenici digitalno fotografiraju Svitke s Mrtvog mora kako bi te 2.000 godina stare dokumente stavili na internet gdje će biti dostupni javnosti i drugim znanstvenicima.

Izraelska uprava za antikvitete - koja skrbi za svitke koji su bacili novo svjetlo na život Židova i ranih kršćana u Isusovo doba - priopćila je da će cijeli projekt digitalizacije trajati više od dvije godine.

Tijekom mnogo godina otkad su beduini 1947. godine u pećini nedaleko od Mrtvog mora pronašli svitke, samo je malom broju znanstvenika bio dopušten uvid u fragmente.

Svitci s Mrtvog mora ipak su prije sedam godina objavljeni u cijelosti.

Koristeći se najsuvremenijim tehnikama, znanstvenici u Izraelu uspjeli su dešifrirati dijelove svitaka koji su nevidljivi golom oku.

Svitci, većina od njih na pergamentu, predstavljaju najstariju poznatu kopiju židovske Biblije, a uključuju i sekularne tekstove koji datiraju od 3. stoljeća prije Krista do 1. stoljeća poslije Krista.

Timovi specijalista snimili su zasad 4.000 fotografija fragmenata svitaka, kojih ima ukupno oko 900. Nekolicina dobro očuvanih svitaka nalazi se u stalnom postavu Izraelskog muzeja.

Čudesno otkriće u Kumranu

Priča o otkriću Svitaka s Mrtvog mora stvarno je nevjerojatna, a počinje u proljeće 1947. godine kada je na području Kumrana (na sjeverozapadnoj obali Mrtvog mora) mladi beduin tražio svoje pobjegle ovce i tako došao do ulaza u nepoznate špilje, u kojima je pronašao pažljivo posložene ćupove. Mladi beduin nadao se da će u njima pronaći skriveno blago, ali pronašao je samo stare prašnjave spise.

Nije bio svjestan da se radilo o povijesnom otkriću koje je ubrzo izazvalo svjetsku senzaciju. Prvih sedam svitaka koje su pronašli pastiri ubrzo je završilo na Hebrejskom sveučilištu u Jeruzalemu, a ushićeni znanstvenici iz čitavog svijeta pojurili su u Kumran i počeli istraživati. Potraga je urodila plodom i omogućila očuvanje desetaka tisuća novih fragmenata među kojima su bili dijelovi Biblije stariji od svih do tada poznatih na originalnom hebrejskom.

Ta se potraga uskoro pretvorila u pravu utrku za blagom, jer je svatko želio uhvatiti svoj djelić slave. Osim arheologa tu su se našli i razni sumnjivi tipovi, preprodavači antikviteta, krijumčari i razbojnici.

Konačni rezultati istraživanja bili su više nego fascinantni. U pećinama pored Mrtvog mora pronađeni su svitci koji su sadržavali dijelove tekstova svih biblijskih knjiga, osim one o Esteri. Procjena njihove starosti bila je između 200. godine prije naše ere i 68. godine poslije naše ere, što znači da su skoro dva puta stariji od svih ostalih poznatih židovskih biblijskih zapisa. Ovakva velika starost svitaka odmah je nametnula dva velika pitanja. Prvo je bilo ono o prvotnim vlasnicima tih spisa, a drugo hoće li ti originalni tekstovi otkriti neke do tada nepoznate podatke koji nisu uključeni u konačnu verziju Biblije.

Znanstvenici su zaključili da su svitci najvjerojatnije pripadali Esenima. Eseni su se okupljali unutar strogo izdvojenih zajednica koje su u pravilu isključivale žene. Nisu bili skloni populizmu i tretirali su se kao odabrani. Plinije spominje otprilike 4000 tisuće Esena u njegovo doba. Poput Farizeja i oni su u potpunosti poštivali Mojsijeve zakone, šabat i ritualnu čistoću.

Glavni grad Rusije uskoro će dobiti još jednu znamenitost - židovski muzej koji će biti najveći na svijetu i koji će pričati priču o dugoj povijesti židovsko-ruskih odnosa.

NAJVEĆI SVJETSKI ŽIDOVSKI MUZEJ USKORO U MOSKVI

Odbor rusko-židovskog Muzeja tolerancije u Moskvi odobrio je u rujnu konačni arhitektonski plan za izgradnju najvećeg svjetskog židovskog muzeja.

Baruch Gorin, glasnogovornik moskovske židovske zajednice, kazao je za izraelski list "Haaretz" da će muzej biti otvoren u povijesnoj zgradi centra židovske zajednice u Moskvi, koju je zajednica dobila od moskovskih gradskih vlasti prije pet godina.

U kompleksu zgrada već se nalazi nekoliko židovskih institucija, uključujući kuhinju, zdravstvenu službu Shaarei Tzedek, školu i dvije zgrade - ješiva i sveučilište - u konačnoj su fazi izgradnje. Novi muzej trebao bi biti dragulj u toj kruni, dodao je.

Najveći broj ruskih Židova danas živi u Izraelu, a ne u Rusiji. U Izraelu živi oko 825.000 ruskih Židova, u što nisu uračunati članovi obitelji koji su se preselili u Izrael, a koji se ne smatraju Židovima prema židovskim zakonima.

Gorin je kazao da će muzej odati počast rusko-židovskoj povijesti i da će uključivati galeriju židovske umjetnosti i judaике. Poseban dio muzeja bit će posvećen Holokaustu. Arhitektonski planovi uključuju i izgradnju velike knjižnice, Centra za židovske studije i konferencijske dvorane. Gorin pretpostavlja da će, nakon što gradske vlasti izdaju potrebne dozvole, izgradnja početi početkom 2009. a završiti 2011. godine.

Zgradu u kojoj će se nalaziti židovski muzej izgradio je 1927. godine Konstantin Melnikov, jedan od važnijih ruskih arhitekata početkom 20. stoljeća. Nakon što je godinama bila korištena kao remiza za autobuse, zgrada je prošle godine

Golemo područje Ruskog carstva u jednom je trenutku u povijest imalo najveću židovsku zajednicu na svijetu. U tim golemim prostorima, židovska zajednica je cvjetala i razvila velik dio moderne židovske teološke i kulturne tradicije, ali se isto tako suočavala s razdobljima jakog antisemitizma, s diskriminacijom, progonima i pogromima. Posljednjih dvadeset godina 20. stoljeća, veliki broj sovjetskih Židova iskoristio je liberalnu politiku emigracije. Gotovo polovica sovjetskih Židova otišla je iz zemlje, većinom u Izrael, SAD i Njemačku. Unatoč tomu Židovi u Rusiji i zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza još uvijek predstavljaju jednu od najvećih židovskih zajednica u Europi.

obnovljena i danas se u njoj nalazi galerija međunarodne moderne umjetnosti.

Židovska zajednica potpisala je nedavno sporazum s Ruskom kulturnom zakladom kako bi se zgrada obnovila i proširila te pretvorila u međunarodni židovski muzej. Sve to financirat će Ruska kulturna zaklada, moskovska židovska zajednica i židovski filantropi, na čelu s poslovnim čovjekom Levom Levijevim.

Njemačka arhitektonska tvrtka Graft Labs bit će zadužena za obnovu i proširenje zgrade, a internacionalna dizajnerska tvrtka Ralph Appelbaum Associates predvodit će uređenje. Zgrada,

Nekoliko godina prije Holokausta, židovska populacija u sovjetskim zemljama (bez baltičkih država) iznosila je 5 milijuna ljudi, većinom Aškenaza. Pretpostavlja se da je polovica izgubila živote kao direktan rezultat Holokausta. Velik broj sovjetskih Židova emigrirao je iz zemlje. U Rusiji danas živi oko 440.000 Židova, a u Ukrajini ih je oko 300.000.

Neki od poznatih izraelskih političara rođeni su ili su porijeklom iz nekadašnjeg Sovjetskog Saveza: izraelski premijer i prvi predsjednik Izraela Chaim Weizman, drugi predsjednik Izraela Yitzhak Ben-Zvi, treći predsjednik Izraela Zalman Shazar, četvrti predsjednik Izraela Ephraim Katzir, premijeri Menachem Begin, Shimon Peres, Yitzhak Shamir, Moshe Sharett, Levi Eshkol i Golda Meir.

koja se prostire na 9.000 četvornih metara, bit će proširena dodavanjem podzemnih katova, na 15.000 četvornih metara te tako postati najveći židovski muzej na svijetu.

Tal Rabina, medijski savjetnik Federacije židovskih zajednica Rusije, objavio je da je židovska zajednica "dobila prostor od moskovskih gradskih vlasti. Gradonačelnik Juri Lužkov shvatio je veliku važnost otvaranja židovskog muzeja u gradu, a svrha muzeja je da podučava o Holokaustu i židovskoj povijesti s namjerom da se kroz učenje o židovskoj kulturi pokuša smanjiti broj antisemitskih incidenata u Rusiji."

(prema pisanju izraelskih medija)

Rođak Anne Frank nedavno je predao tisuće pisama, fotografija i dokumenata, a arhivisti smatraju da će oni otkriti detalje o Anni koja je, zajedno sa svojim dnevnikom, postala simbol Holokausta.

NOVI DOKUMENTI U MUZEJU ANNE FRANK

Anna Frank, njezini roditelji i sestra uhićeni su u kolovozu 1944. godine. Njezini dnevnik je, nekoliko sati nakon uhićenja, na sigurno spremila Miep Gies, koja je radila s Ottom Frankom. Nakon rata, kada se Otto vratio, ona mu je predala Annin dnevnik.

Bernhard „Buddy“ Ellias (82) desetljećima je na svom tavanu u Švicarskoj skrivao vrijedne dokumente koje je tek sada predao Kući Anne Frank – muzeju koji se nalazi u malom stanu u kojoj se obitelj skrivala tijekom nacističke okupacije Nizozemske. Ellias je dokumente predao povodom 60. obljetnice prvog objavljivanja Dnevnika Anne Frank.

Donacija uključuje i pismo koje je Otto Frank, Annin otac, poslao 1945. godine svojoj majci i u kojem piše da su njegove kćeri Anna i Margo te njegova supruga Edith preminule u na-



„Dirljiv trenutak“

„Ovo je vrlo dirljiv trenutak za mene“, rekao je Ellias dok je predavao debelu arhivu direktoru Kuće Anne Frank, Hansu Westri.

Arhiva sadrži 25.000 dokumenata uključujući i one koje je Otto predao zakladi koju je pokrenuo u Baselu u znak sjećanja na svoju kćer. Otto Frank preminuo je 1980. godine.

Obitelj Frank i još četvero njihovih prijatelja skrivali su se 25 mjeseci na tavanu kuće u kojoj je Otto Frank radio.

Novi dokumenti ne daju puno novih pojedinosti o skrivanju i životu na tavanu, ali posebna je vrijednost u tome što nam

Bernhard „Buddy“ Ellias (82) desetljećima je na svom tavanu u Švicarskoj skrivao vrijedne dokumente koje je tek sada predao Kući Anne Frank – muzeju koji se nalazi u malom stanu u kojoj se obitelj skrivala tijekom nacističke okupacije Nizozemske.

cističkim koncentracijskim logorima, kao i pismo koje je njegova majka napisala nakon što je primila neke dijelove Annina dnevnika, koje joj je Otto poslao. Među dokumentima su i fotografije snimljene krajem 19. stoljeća, a pokazuju obitelj Frank u njihovu rodnom gradu Frankfurtu u Njemačkoj.

S tim dokumentima amsterdamski muzej skupio je gotovo sve poznate povijesne materijale o obitelji Frank, uključujući i one koje se odnose na poslijeratne godine kada je Otto Frank – jedini preživjeli član obitelji – uredio i objavio dnevnik svoje kćeri.

Novi dokumenti ne daju mnogo novih pojedinosti o skrivanju i životu na tavanu, ali posebna je vrijednost u tome što nam omogućuju da bolje razumijemo porijeklo obitelji i porijeklo mlade djevojke čije je spisateljski talent osvojio svijet.

omogućuju da bolje razumijemo porijeklo obitelji i porijeklo mlade djevojke čije je spisateljski talent osvojio svijet.

„Oni su govorili četiri jezika. Zanimala ih je umjetnost, kazalište. Kada su odlazili na koncerte ili u kazalište, pisali su o tome. Sve se to nalazi u tim pismima... moja je baka pisala duboke, prekrasne pjesme“, govori Bernhard Ellias.

S novim dokumentima amsterdamski muzej skupo je gotovo sve poznate povijesne materijale o obitelji Frank, uključujući i one koje se odnose na poslijeratne godine kada je Otto Frank – jedini preživjeli član obitelji – uredio i objavio dnevnik svoje kćeri.

Otto Frank poticao je iz bogate obitelji frankfurtskih Židova. U predanim dokumentima nalazi se i pismo koje je primio njegov otac Michael, poznati bankar, u kojem njemački car predlaže da radi za njega.

Otto i njegov brat bili su u njemačkoj vojsci tijekom Prvog svjetskog rata, ali nakon što su nacisti došli na vlast, obitelj je pobjegla iz Njemačke i pokušala pronaći utočište u Engleskoj, Nizozemskoj i Švicarskoj.

Ellias je jedini sin Ottove mlađe sestre Leni, koja je živjela u Baselu s majkom Alice.

Književna obiteljska tradicija

„U obitelji Frank postojala je književna tradicija“, ističe Peter Toebak, arhivist koji je posljednje dvije godine sređivao dokumente.

Članovi obitelji, dodaje Toebak, bili su vrlo povezani i stalno su se dopisivali.

Anna Frank, njezini roditelji i sestra uhićeni su u kolovozu 1944. godine. Njezin dnevnik je, nekoliko sati nakon uhićenja, na sigurno spremila Miep Gies, koja je radila s Ottom Frankom. Nakon rata, kada se Otto vratio, ona mu je predala Annin dnevnik.

Anna je umrla od tifusa u ožujku 1945. godine u koncentracijskom logoru Bergen-Belsen, samo dva tjedna prije oslobođenja logora. Anna je tada imala samo 15 godina.

Otto je uredio njezin dnevnik i objavio 3 tisuće primjeraka na nizozemskom u lipnju 1947. godine.

Annin dnevnik dosada je preveden na 65 jezika.

(prema tekstovima objavljenim u izraelskim novinama)

Većina novih imigranata u SAD ulazila je u novi svijet dolaskom na otok Ellis, otočić ispred New Yorka.

OTOK ELLIS - MJESTO GDJE JE SVE POČELO

Stanley Mulfeld uopće ne oklijeva kada sebe naziva Amerikancem. Ali kao i velik broj Židova, korijeni njegova američkog identiteta još su uvijek mladi. Unuk imigranta, on još uvijek na prste može pobrojati desetljeća otkako je njegova obitelj stigla na obale New Yorka.

Kao i većina imigranata koji su u Ameriku stigli početkom 20. stoljeća, Mulfeldova baka i njezino četvero djece ušli su u “novi svijet” kroz svojevrsna vrata - otok Ellis, otočić ispred New Yorka. Na tom su mjestu imigranti kupovali karte za vlak koji ih je odvodio u gradove diljem Amerike. Tu su svoje drahme, lire i rublje mijenjali za dolare. I tu su čekali dozvole za ulazak u SAD.

Nedavno je proslavljena stogodišnjica dana kada je na otok Ellis stigla najveća skupina imigranata - njih 11.747. Obično je dnevno na otok Ellis stizalo 5.000 imigranata. Godine 1907. najveći je broj imigranata stigao u SAD - njih 1.285.349, a gotovo 80 posto u Ameriku je ušlo kroz otok Ellis.

“Otok Ellis je bila njihova prva veza s drugom stranom”, govori Mulfeld (60) i dodaje: “Ovdje je sve počelo”.

Bilo je to jednog subotnjeg popodneva i Mulfeldov djed, koji je u Americi živio pet godina, čekao je dolazak broda koji je prevezio njegovu suprugu i četvero djece, uključujući i Stanleyevu majku. Brod je stigao iz Francuske, u koju je njegova obitelj stigla nakon jednogodišnjeg dugog puta iz malog gradića u blizini Kijeva.

“Moj djed je bio ortodoksan i ta subota 1925. godine bio je jedini šabat u životu koji nije poštivao”, kaže je Mulfeld.

Masovne imigracije u SAD

Nedavno je proslavljena stogodišnjica dana kada je na otok Ellis stigla najveća skupina imigranata - njih 11.747. Obično je dnevno na otok Ellis stizalo 5.000 imigranata. Godine 1907. najveći je broj imigranata stigao u SAD - njih 1.285.349, a gotovo 80 posto u Ameriku je ušlo kroz otok Ellis.



“S obzirom na to da su Židovi iz istočne Europe bili druga najveća skupina imigranata, otok Ellis je nesporno židovska priča”, smatra profesor američke povijesti Alan Kraut, čiji su pretci također u SAD stigli prolazeći kroz otok Ellis. Kao i veliki broj židovskih imigranata, Krautov djed radio je teške poslove dok nije otvorio krojačku radnju u Harlemu.

Valovi pogroma koji su pogodili Židove u Rusiji i istočnoj Europi krajem 19. stoljeća doveli su do masovnih migracija u SAD.

Tijekom tipičnih dana veliki parni brodovi - među najvećima su tada bili brodovi “White star”, “Cunard” i “Hamburg-America” - ulazili bi u njujoršku luku. Putnici prve i druge klase nisu morali prolaziti proceduru pregleda na otoku Ellis, već su bili na

Kao i većina imigranata koji u Ameriku stigli početkom 20. stoljeća, Mulfeldova baka i njezino četvero djece ušli su u “novi svijet” kroz svojevrсна vrata - otok Ellis, otočić ispred New Yorka. Na tom su mjestu imigranti kupovali karte za vlak koji ih je odvodio u gradove diljem Amerike. Tu su svoje drahme, lire i rublje mijenjali za dolare. I tu su čekali dozvole za ulazak u SAD.

brzinu pregledani na brodovima. Prema tadašnjoj teoriji, smatralo se da osoba koja ima novaca za prvu ili drugu klasu na brodu, vjerojatno neće postati teret američkoj državi.

Procedure su bile bitno različite za putnike treće klase i ostale, koji su preko Atlantika putovali u prenatrpanim i prljavim kabinama na dnu parnih brodova. Ti su putnici na otoku Ellis morali proći medicinski i pravni pregled.

Ako su bili relativno dobrog zdravstvenog stanja, pregledi su trajali tri do pet sati.

“Jedna od nevjerojatnih stvari bila je ta da je na otoku Ellis odbijano samo dva do tri posto imigranata, a ostali su ulazili u SAD”, govori Kraut.

Hebrejsko društvo pomagalo je Židovima

Nove imigrante dočekivali su predstavnici različitih imigrantskih organizacija koji su im pomagali da pronađu stan i posao.

Od samog početka Židove su dočekivali predstavnici Hebrejskog društva za pomoć imigrantima. Otkako je to dru-

Od samog početka Židove su dočekivali predstavnici Hebrejskog društva za pomoć imigranti-ma. Otkako je to društvo osnovano 1904. godine, njegov ured na otoku Ellis pružio je pomoć za više od 100.000 Židova. Društvo je pomagalo u prevođenju, medicinskom pregledu, borilo se protiv deportacija te je novim židovskim imigranti-ma davalo zajam od 25 dolara kao prvu pomoć.

štvo osnovano 1904. godine, njegov ured na otoku Ellis pružio je pomoć za više od 100.000 Židova. Društvo je pomagalo u prevođenju, medicinskom pregledu, borilo se protiv deportacija te je novim židovskim imigranti-ma davalo zajam od 25 dolara kao prvu pomoć.

“Moja baka je bila prava poslovna žena. I u Ukrajini je ona upravljala poslovima”, govori Mulfeld.

Sedam godina nakon dolaska u SAD, Mulfeldovi baka i djed kupili su četverokatnicu u Brooklynu i počeli je iznajmljivati.

Kao i velik broj potomaka imigranata koji su stigli na otok Ellis, Mulfelda je uvijek zanimala obiteljska povijest te je proučavao mikrofilmove u knjižnici u New Yorku ne bi li pronašao izgubljene priče.

S vremenom je pronašao dokumente s broda, na kojima su pisala imena svih putnika kao i luke u kojima su se ukrkali na brod. Uz to, pronašao je i dokumente koje je svaki putnik morao ispuniti, a sadržavali su imena i prezimena te odgovore na 29 postavljenih pitanja. Taj dokument kasnije su koristili inspektori na otoku Ellis da provjere imigrante.

Među popisu osobnih podataka, Mulfeld je pronašao ime se-la njegove bake, njezino zanimanje i jezik koji su govorili.

“To mi je mnogo značilo. Morao sam se povezati sa svojim korijenima”, rekao je.

(prema američkim i izraelskim medijima)

IN MEMORIAM - EVA GRLIĆ

EVA GRLIĆ - PRIČA O

JEDNOM NEVJEROJATNOM ŽIVOTU



Nedavno preminula Eva Grlić najbolje je svoju životnu priču ispisala u autobiografiji 'Sjećanja' (Durieux, Zagreb, 1997. 2000. i 2001.) Njezin izvanredno težak i mnogobrojnim iskustvima ispunjen život upečatljivo su obilježile povijesne oluje koje su zadesile stanovništvo srednje Europe njezina razdoblja, posebno židovsko.

Rođena 1920. godine u Budimpešti, od oca sarajevskog Sefarda i majke Aškenazi Mađarice, od početka je živjela na razmeđu srednje europske i orijentalno balkanske kulture. Naučila je prebrođivati ove dvije potpuno različite sredine i prilagođavati im se kao mala djevojčica u Sarajevu, odakle je često s majkom Mađaricom putovala u Budimpeštu.

Tamo je majčina progresivna obitelj Klingenberg živjela u privilegirano urbanom ambijentu gdje su cijelog ljeta mogle uživati u rasonodama kakve je velegradski život u razdoblju između dva svjetska rata mogao pružiti. Onda su se početkom školske godine opet vraćale u Sarajevo, u provincijalno okruženje bosanskih Sefarda obitelji njezina oca. Brojna, i jedino djecom bogata, obitelj siromašnih Židova bila je tradicionalna i ortodoksna te je stoga Eva naučila fluktuirati između potpuno suprotnih sredina prihvaćajući njihove navike i jezike zarna. Od none Sare, koja je umjela liječiti lomove kostiju i iščašene udove i poznavala ljekovito bilje, sefardske pjesme i plesove, ali i tradicionalnu kuhinju, i koja je u svojoj kući na Bjelavama okupljala mnogobrojnu obitelj u vrijeme židovskih svetkovina, Eva je učila ladino i židovske običaje. Od majke je naučila mađarski, od oca bosanski. Ostali jezici dolazili su

Jedinstvena i jedina osoba, koja je znala u meni izazvati osjećaje kakve je mogla samo još moja majka, bila je Eva. Zato mi se sad po drugi put u životu čini da stojim navrh strme klisure ispod koje više ničega nema. Samo gluhi i hladni ponor koji čeka. Možda je to još ono jedino što smiruje i daje snagu da nastavimo. To veliko Ništa na samom kraju puta.

Zora Dirnbach

joj stoga s lakoćom, zbog čega je izvrsno vladala njemačkim, francuskim, pomalo ruskim da bi kasno u životu s lakoćom svladala engleski da bi mogla komunicirati s unucima koji su živjeli u inozemstvu.

Već u godinama adolescencije pripadala je lijevo orijentiranoj mladeži u Sarajevu i s tim društvom odlazila na organizirane izlete, ili zimi na skijanja. No ti su izleti bili zapravo svojevrsna

škola, tu su se održavali sastanci i predavanja u kojima su osim osnova marksizma, mlade ljude upozoravali na opasnost od fašizma. Uskoro je i sama na vlastitim leđima osjetila učinkovitost predratne jugoslavenske fašističke diktature kad se policija dokopala pisama koja joj je iz Španjolske slao njezin dečko Miljenko Cvitković, dobrovoljac na strani Republike. Radi tih pisama bila je sudski kažnjena zabranom daljeg školovanja na tlu Kraljevine Jugoslavije. Kazna ujedno označuje kraj njezina života u Sarajevu, budući da se s roditeljima tada odselila u Zagreb.

Novi život u Zagrebu

U Zagrebu pohađa i završava tečaj steno-daktilografije i lako nalazi zaposlenje kao sekretarica u nekoliko privatnih firmi. Odmah po dolasku se uključila u aktivnosti zagrebačke podružnice vrlo djelotvornog SBOTIČ-a, naprednog sindikata udruženih osiguravajućih i bankovnih činovnika Jugoslavije gdje odmah dobiva zaduženje u knjižnici. S ostalim sindikalistima odlazi na izlete i tu se upoznaje s Rudolfom Domanyjem čiji je brat Robert također španjolski republikanski dobrovoljac. Eva i Rudi se vjenčaju u travnju 1940. godine, a u svibnju 1941. rodila je kćer Vesnu, mjesec dana po uspostavljanju NDH i uvođenju rasističkih zakona. Progoni, uhićenja, smaknuća i pljačka imovine Židova, Srba, komunista, Roma, masona, homoseksualaca već su u tijeku, i među prvima bude uhićen Evin otac, Osias Izrael i zatvoren u logor Kerestinac a njegova imovina sekvestrirana. Nakon neuspjelog pokušaja bijega uhvaćen je i smaknut s Augustom Cesarcom, Božidarom Adžijom i ostalim drugovima na Dotršćini. U kolovozu je uhićen Evin suprug Rudi i početkom rujna strijeljan u Rakovu Potoku s još 89 talaca.

U međuvremenu i ostali članovi obitelji gube pravo na svoje stanove u zagrebačkom centru te se Eva s Vesnom, svojom majkom Katicom, Rudijevim roditeljima Deborom i Josipom i bakom Terezom Kohn useljava u stan kod Rudijeve rodice Antonije Špicner, u Ratkajevu prolazu. U veljači 1942. ustaše započinju s deportacijama preostalih Židova u Zagrebu, no Eva se s malom Vesnom i svojom majkom uspijeva na vrijeme skloniti, dok se ostalima tu gubi trag.

Odlazak u partizane

U tom je momentu Eva imala 21 godinu. Osim što je bila odgovorna kći i brinula se o svojoj majci i sama je bila obudovjela majka suočena s egzistencijalnim pitanjem kako da se njih tri spase. Jedinu put otvoren pred njom bio je odlazak u partizane, što su joj drugovi sugerirali i zbog čega je s olakšanjem prihvatila ponudu prijatelja iz SBOTIČ-a, Ruže Fuchs i njezina supruga Ota, da preuzmu brigu o deset mjeseci staroj Vesni. (Ruža je na Vesnin poticaj Yad Vashemu 1987. godine imenovana Pravednicom među narodima). Obudovjela i

nesretna, Evina majka Katica pošla je s njom u partizane u svojoj 46-oj godini no nije im bilo dopušteno da ostanu zajedno. Poslije je Eva saznala da njezina majka nije preživjela 3. ofenzivu u čijem joj se općem metežu izgubio trag. U partizanima Evino daktilografsko umijeće dobro je poslužilo jer je tijekom rata, kad se moglo, uređivala i pisala biltene u Agitpropu CK i radila u redakcijama partizanskih novina Vjesnika i Naprijeda, da bi poslije oslobođenja Beograda radila tamo u dječjoj štampi s Brankom Čopićem.

U Zagreb se vratila poslije njegova oslobođenju 1945. kada se konačno mogla naći sa svojom već četverogodišnjom kćerkom. Od cijele njezine bliže obitelji u Sarajevu i u Zagrebu, Holokaust su preživjele samo njih dvije i očev brat Moshe Izrael, koji je odmah na početku rata 1941. bio zarobljen kao jugoslavenski vojnik. On je 1949. iz Sarajeva sa suprugom i malom kćerkom emigrirao u Izrael.

Goli otok

Eva se u Zagrebu zaposlila u redakciji lista Naprijed kao novinarka. Tu se i upoznala s mladim i darovitim novinarom Dankom Grličem. Vjenčali su se 1946. godine, a 1947. rodila je sina Rajka. Danko je uskoro postao glavni urednik Narodnog lista (danas Večernji list). S entuzijazmom su gradili novi život na ruševinama njezina opustjelog doma, bili optimisti, vjerovali u budućnost kad ih je zadesila nova oluja i pretvorila ih opet u brodolomce. Danko je na sastanku redakcije izrazio možda nešto slobodniju kritiku u vezi KPJ-a u vrijeme raskola sa Sovjetskim Savezom. Bio je to dovoljan razlog da ga uhite i pošalju među prvima na 'preodgajanje' na Goli otok, a odatle na prisilni rad na prugu i onda na godinu dana manualnog rada u zagrebačkoj ciglani. Uskoro nakon Danka uhićena je i Eva, i to u dva navrata. U prvom naletu su im oduzeli stan, da bi je pustili iz zatvora nakon 8 mjeseci. Postali su beskućnici, izgubili posao, Vesna je završila u dječjem domu, dok je brigu o dvogodišnjem Rajku preuzeo njegov djed Aleksandar Grlič i prabaka Belka Cekić.

Kad je Eva puštena na slobodu, na neki su način dobili jednu sobu u sustanarstvu u dvosobnom stanu koji su morali dijeliti s još nekoliko obitelji. Međutim uskoro nakon što je Danko bio pušten ponovo su uhitili Evu i ovaj put nju poslali na Goli otok. Njezin grijeh je bila jedna rečenica kojom je izrazila svoje nezadovoljstvo. U golotočkom paklu provela je dvije godine. Vratila se početkom 1953. kad je imala 32 godine. Na otoku je osim 16 zubi izgubila svaku nadu u sistem u koji je kao mlada vjerovala. Bilo kako bilo, okupili su djecu, trebalo je ponovo započeti egzistenciju, ni od čega. Danko je studirao, a noću korigirao knjige za Mladost dok se Eva uspjela zaposliti u Kemijskom kombinatu kao sekretarica glavnog direktora tvornice Katran od koje je 1957. dobila dvosobni stan. Tek su tada konačno mogli otpočeti živjeti u pristojnijim uvjetima nakon svih tih ukradenih im godina mladosti. No osnovno je da su uz sve oboje zadržali ljudskost i uz to istinski smisao za



humor što im je zapravo pomoglo održati psihičku ravnotežu. Podsjetimo se da tada nitko nije govorio o traumama, a kamoli liječenju oštećene psihe surovim događajima i gubicima. S vremenom je Eva počela uređivati tvorničke novine. Voljela je taj posao premda je svaki dan počinjala raditi u 6 ujutro i odlazila još po dubokom mraku na zagađenu tvorničku periferiju grada. Kako je do srži bila novinarka, a sistem joj nije dopuštao da tu svoju profesiju drugdje obavlja, uređivala je i pisala za tvorničke novine koje su jednom tjedno izlazile kao dio Vjesnika.

Mirovina i rad s Dankom Grlićem

Uvijek je imala razumijevanje za potlačene, boljela ju je socijalna nepravda, posebno jer je iz blizine pratila često tešku radničku sudbinu, paradoksalno u zemlji radničke diktature. Ispisivala je pojedine priče i nastojala ljudima pomoći pišući o njihovim pojedinačnim iskustvima ili nedaćama da bi na njih skrenula pažnju odgovornih.

Danko je poslije svih nedaća završio studij filozofije u rekordnom roku, bio radin, puno pisao i prevodio u nemogućim uvjetima. Priznanje je tek doživio kad ga je Krleža zaposlio kod sebe u Leksikografskom zavodu 1960. godine. Polovicom šezdesetih godina Danko je bio među osnivačima Korčulanske ljetne filozofske škole i časopisa Praxis. Već je godinama njegovu filozofsko okruženje u središtu njihovih života. Svjesni su da je izlaženje Praxisa samo privid demokracije, a te su se pretpostavke i obistinile kad je Savka Dabčević Kučan administrativno zabranila Korčulansku školu da bi par godina

poslije bio zabranjen i sam časopis. Tih godina Eva odlazi rano u mirovinu i od tada se potpuno posvećuje suradnji s Dankom radeći s njim na njegovim knjigama i njegovom sveukupnom publicističkom radu. U stvari sve što je Danko napisao i objavio prošlo je kroz Evine ruke. Sebe samu smatrala je minornijim intelektom jer je on mogao izraziti više vrijednosti nego što bi ih ona bila u stanju napisati. Ipak ponekad i sama prevodi i objavljuje, ponajviše dječje priče u dječjem listu Modra lasta i uključuje se u rad raznih projekata kao recimo izdavanje zbornika SBOTIĆ-a.

Tih godina smirenja mogla je putovati što joj donosi velika zadovoljstva. Dva puta je bila u Izraelu, a par puta godišnje posjećivala kćer i unuke te brojnu majčinu obitelj u Budimpešti. No tragična sudbina nikad ne spava i upravo tada u vremenu smirenja naglo i prerano umire Danko 1984. godine.

Knjige kao odgovor na samoću

I tek je njezin život u samoći navodi da piše sve više. Njezino je pisanje kulminiralo s dvije knjige, gore spomenutim 'Sjećanjima' i knjigom kratkih priča pod naslovom 'Putnik za Krakov' (izdavač Durieux 2002.). Objavljena kad joj je bilo 78 godina. 'Sjećanja' su joj donijela neku kasnu slavu jer se o toj knjizi mnogo pisalo, a i doživjela je tri izdanja osim što je prevedena na mađarski i talijanski. Njezina su 'Sjećanja' objavljena u vrijeme Tuđmanove vlasti kad se svjesno negiralo prošlost, ustaška nedjela i općenito pljuvalo po hrvatskoj ljevici i antifašizmu. O tim teškim događajima, ali i o svojim gubicima, Eva je napisala objektivno, opisivanjem vlastitih iskustva, smireno i bez revanšizma, kao da piše s nekom distancom. Njezina poglavlja o partizanskom pokretu i o Golom otoku možda su među najboljim stranicama ikad napisanima o tim događajima.

Pokazalo se da je bila književni talent i može se samo sa žaljenjem zaključiti da su njezine životne nedaće onemogućile veliku spisateljicu. Posljednjih pet godina života obilježio je postupni gubitak memorije, no ona je uz to ostala duhovita i draga osoba koju su u njezinu zadnjem prebivalištu Domu Zaklade L. Švarca voljeli i cijenili. Uvijek skromna i nepretenciozna proživjela je svoje zadnje godine mirno i dostojanstveno okružena brigom i pažnjom osoblja doma, svoje djece, unučadi i nekolicine dragih prijatelja. Do kraja je govorila kako joj je u domu lijepo, da je tu usred zelenila i da se ne mora više o ni o čemu brinuti. Umrta je dva dana poslije svog 88. rodendana.

(VDH, NB)



SJEĆANJE NA JAKICU ATIASA



Teško je kada izgubiš najboljeg prijatelja. Preranom smrću Jakice meni se to dogodilo. Ostat će mi velika praznina u svakodnevnom životu, posebno ona divna druženja i razgovori uz kavu u Palmotićevoj 16. Nakon kave slijedila bi zajednička šetnja i vožnja tramvajem: ja do Kvatrića, a on do Bukovačke. I tako je to bilo sve do mog dolaska u Palmotićevo jednog kobnog ponedjeljka, kada mi je Ana sva očajna priopćila tužnu vijest da je naš dragi Jakica preminuo.

Za vrijeme ispraćaja svi smo bili veoma žalosni i mnoge suze su potekle. Impresivan je bio govor Jakičina sina, posebno kada je u par navrata naglasio da mu Jakica nije bio samo otac, nego i veliki prijatelj. Bio je on dragi i nezaboravni prijatelj svima koji su ga poznavali. Bio je nesebičan, velikog srca. Za svakog je našao riječi utjehe, a i uvijek je bio spreman na šalu. Mene su se na ispraćaju najviše dojmile riječi koje je za mikrofonom drhtavim glasom izgovorila Lea Fuerth-Kriesbacher. One sjajno prikazuju lik i karakter pokojnog Jakice. Evo kako glase:

“Dragi naš Jakice,

Dana 10. rujna 2008. prestalo je kucati Tvoje divno plemenito srce, puno razumijevanja, ljubavi i susretljivosti za sve nas.

Otišao si nam, Ti, najbolji među najboljima.

Tvoja herojska, ali i mukotrpa prošlost, koju svi poznajemo još je više na tebe djelovala da si postao i ostao najhumaniji, najmudriji i najbolji među nama. Ne znam nikoga tko Te ne bi iskreno volio, a to će ostati do kraja naših dana.

Teško je zamisliti kako će naša zajednica, naš senior-klub te naš Dom Lavoslav Schwarz bez Tebe i dalje funkcionirati.

Dragi naš, najbolji prijatelju i brate! Uspomena na Tebe ispunit će nas ponosom i srećom. Bio si i zauvijek ćeš ostati među nama.”

Zihrono livraha!

Ne mogu a da ne spomenem i ono što mi je Marija za šankom u Palmotićevoj ispričala o Jakici. On joj je u nekoliko navrata izgovorio riječi tako tipične za njega: “O, moj dragi Bože, molim ti se molim, nauči me kako da sve ljude volim!”.

Ne bih želio na kraju propustiti napomenuti koliko sam uživao u odabiru dviju melodija, kojima smo se opraštali od dragog prijatelja. Prva je bila na početku “Jesen stiže, dunjo moja”, a na kraju ladino pjesma “Adios Cherida...”, melodije koje je za života najviše volio!

Oto Konstein

Jakica Atias rođen je u Sarajevu 1920. godine, u obrtničkoj obitelji čiji su gotovo svi članovi ubijeni u Holokaustu. Jakica se spasio bijegom iz logora Jasenovac 15. ožujka 1944. godine.

Cijelim svojim životom i radom svjedočio je neiscrpnom energijom i zračio optimizmom, uprkos svim nedaćama kroz koje je prošao.

Neumorno je sudjelovao u svim akcijama, a osobito onima koje su svjedočile o užasima zločina u Holokaustu i podučavali mlade generacije o potrebi tolerancije i suživota.

Jakica se nimalo nije štedio, pomagao je svima i bio uzor i pravedni arbitar.

U udruzi Holokaust preživjelih u Hrvatskoj bio je na istaknutom rukovodećem mjestu i sudjelovao u nizu međunarodnih konferencija i sastanaka, intervjuu i pisanih rasprava.

Melita Švob

IN MEMORIAM



ADA LUČIĆ ROĐ. WACHTEL

Tuga i žalost zavladała je u nama i našoj zajednici jer nas je napustila naša draga prijateljica i dugogodišnja aktivna članica, naša Ada Lučić.

Od osnovne škole pa sve do završetka fakulteta, osim godina Holokausta, kada nismo mogli biti zajedno, bila je uz nas.

Ada je u našoj zajednici bila aktivna i u poslijeratnoj generaciji mladeži, a sa svojim požrtvovnim radom nastavila je i u zrelim godinama.

Osim rada u ženskoj sekciji i ostalim našim odborima, godinama je vodila naš senior Klub, koji je također osnovala.

Pružila nam je neizmjereno mnogo radosti u svakotjednim druženjima, kao i veselja organizirajući nam predivne izlete.

Draga naša Ada, mnogo, mnogo ćeš nam nedostajati, ali ćemo te zauvijek zadržati u našim srcima, onako kako smo te cijelog života voljeli.

Žalost dijelimo s tvojim dragim suprugom prof. Brankom, tvojima sinovima Mladenom i Radovanom, snahama i malom unučicom Malvinom.

Zihrona Livraha.
Lea Furth Kriesbacher

IN MEMORIAM

PROF. DR. TVRTKO ŠVOB



U Zagrebu je početkom ljeta, u 91. godini života, umro prof.dr. Tvrtko Švob, istaknuti istraživač i pisac te dugogodišnji suradnik Istraživačkog i dokumentacijskog centra CENDO.

Tvrtko Švob rođen je 4. srpnja 1917. godine u Zagrebu, gdje je diplomirao na Veterinarskom fakultetu i postigao doktorat znanosti. Bio je redovni profesor biologije Medicinskog fakulteta u Sarajevu u mirovini, a predavao je na sveučilištima u Zagrebu, Ljubljani, Tuzli i Banjoj Luci. Držao je poslijediplomsku nastavu za liječnike iz genetike.

Poslije umirovljenja izabran je i za znanstvenog savjetnika Veterinarskog fakulteta u Zagrebu te za profesora emeritusa Medicinskog fakulteta u Tuzli. Posebno se bavio morfologijom, genetikom, antropologijom i poviješću bioloških znanosti. Objavio je u zemlji i inozemstvu više od 300 znanstvenih, stručnih i popularnih radova iz biologije i graničnih područja, od toga dvadeset knjiga, a bio je i predsjednik Antropološkog društva Jugoslavije i Biološkog društva Bosne i

Hercegovine. Dobitnik je velikog broja značajnih priznanja, među ostalim počasnog doktorata iz genetike od strane World University Roundtable (USA), odličja Dragutin Gorjanović-Kramberger i drugo, a cijeli jedan rod (genus) kukaca s tri vrste prozvan je njemu u čast Švobia.

Značajnija su mu djela: Biologija (Sarajevo 1970. i 1972.), Život, čovjek i društvo (Novi Sad, 1973.), Das Rontgenbild des Verdauungstraktes der Wirbeltiere (Stuttgart, 1976.), Elementi medicinske antropologije (Sarajevo, 1976.), Čovjek i njegova nasljednost (Zagreb, 1979.), Osnove opće i humane genetike (Zagreb, 1990. i 1991.), Milenijski mitovi mržnje (Zagreb, 1999.), Izvori individualnosti (Zagreb, 2001.), Ideologija i biologija (Zagreb, 2002.), Između ideja i stvarnosti (2006.).

Od Tvrtka Švoba na Mirogoju su se oprostili članovi njegove obitelji, suradnici, prijatelji i znanci, studenti, prodekan i profesori Medicinskog fakulteta u Tuzli te predstavnici Židovske općine u Hrvatskoj, Unija židovskih žena Hrvatske, Kluba seniora, Udruge preživjelih žrtava Holokausta, Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiberg, Instituta Ruđer Bošković, Instituta za migracije i narodnosti, predstavnici društva biologa, veterinara, antropologa, sociologa, Klasične gimnazije, Društva Gorana, Doma Lavoslav Schwarz i drugi. Na posljednjem ispraćaju govorili su akademik prof. dr. Pavao Rudan, prof. dr. Mladen Zobundžija i Jakob Atijas.



Čestitke djece iz vrtića Mirjam Weiller iz ŽOZ-a





David svira na harfi. Prema predaji, David je autor mnogih psalama. U židovskoj se legendi kaže da je ta harfa imala posebne odlike. U ponoć kad bi lahor začarlijao, sama bi zasvirala i probudila Davida koji bi ostatak noći posvetio proučavanju Tore. Hebrejske rukopisne svaštice iz sjeverne Francuske, kraj trinaestog stoljeća. Bristish Library, London